

Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti
Akademska godina 2017./2018.

Bruno Božinović

Južnoslavistički časopisi i radovi u digitalnim repozitorijima
Interdisciplinarni diplomski rad

Mentori:

dr.sc. Ivana Hebrang Grgić, doc.

dr.sc. Zvonko Kovač, red prof.

Zagreb, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. DIGITALNI REPOZITORIJI	6
2.1. Definiranje pojma repozitorija	6
2.2. Povijesni razvoj repozitorija.....	8
2.3. Karakteristike repozitorija.....	10
2.4. Razlozi izgradnje repozitorija	13
2.5. Pristup sadržajima repozitorija.....	24
2.6. Otvoreni pristup i citiranost.....	29
3. JUŽNOSLAVISTIČKI ČASOPISI.....	31
3.1. Povijesni razvoj digitalnih časopisa	31
3.2. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u Republici Hrvatskoj	32
3.3. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u Srbiji.....	41
3.4. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u Sloveniji	46
3.5. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u ostalim južnoslavenskim zemljama	47
4. ZASTUPLJENOST JUŽNOSLAVISTIČKIH ČASOPISA I RADOVA U OTVORENO DOSTUPNIM DIGITALNIM REPOZITORIJIMA	50
4.1. Analiza sadržaja odabranih repozitorija.....	50
4.1.1. Hrčak	50
4.1.2. SCIndeks	54
4.1.3. Digitalna knjižnica Slovenije	58
4.1.4. Baza Directory of Open Access Journals	61
4.1.5. JSTOR	64
4.2. Usporedba karakteristika odabranih južnoslavističkih časopisa	67
4.3. Analiza karakteristika odabranih južnoslavističkih časopisa	74

4.4. Analiza reprezentacije južnoslavističkih časopisa u odnosu na reprezentaciju časopisa iz drugih znanstvenih disciplina u odabranim digitalnim repozitorijima.....	76
5. OSTALI VAŽNI JUŽNOSLAVENSKI PROJEKTI DIGITALIZACIJE	80
5.1. Projekt RASTKO	80
5.2. Sustav DABAR	81
5.3. ARA katalog digitalnih repozitorija Hrvatske	83
6. ZAKLJUČAK	84
POPIS LITERATURE	87
POPIS SLIKA	91
POPIS GRAFIKONA	92
POPIS TABLICA.....	93
BIOGRAFIJA.....	94
SAŽETAK.....	95

1. UVOD

Ljudi su oduvijek imali potrebu da stečeno znanje sačuvaju za buduće generacije. U početku su stečena znanja prenosili usmenom primopredajom, a zatim su spoznaje zapisivali na kamenu, listovima biljaka, drvetu, metalnim pločicama, pergamentu, papiru i mnogim drugim materijalima (npr. metalnim i voštanim pločicama, keramici, kostima...) s ciljem da ga otrgnu od zaborava.

Kroz vrijeme zapisane riječi postale su važno kulturno naslijeđe koje se često koristi kao temelj za stjecanje novih spoznaja. Krajem dvadesetog stoljeća dogodio se snažan razvoj informatičkih i komunikacijskih tehnologija koji je promijenio pristup informacijama i znanjima, te način njihovog objavljivanja, čuvanja i korištenja.

Od prve pojave interneta svakoga se dana, sata i minute na njemu objavljuju tisuće i tisuće bitnih i nebitnih informacija. Kako bi se važne i bitne informacije sačuvale treba ih pohraniti na sigurna mjesta.

Knjižnice su kroz povijest bile glavna informacijska, kulturna i znanstvena središta u kojima su se pohranjivali i čuvali pisani radovi, a kasnije i tiskana izdanja knjiga, novina i časopisa iz svih područja ljudskog stvaralaštva. Pojavu interneta knjižnice su prepoznale kao potencijal za stvaranje novoga oblika komunikacije i korištenja njihove knjižnične građe. Internet je znanstvenoj komunikaciji dao potpuno novu dimenziju tj. omogućio je jednostavno i brzo pretraživanje i pregledavanje objavljenih sadržaja i značajno pridonio promociji znanosti.

Znanstvene institucije kroz godine rada skupile su velik broj radova u digitalnom obliku, te se iz navedenog razloga nametnula potreba za sustavnim upravljanjem digitalnom imovinom. Neke od institucija odlučile su pokrenuti projekte izrade digitalnog repozitorija. Repozitorij predstavlja stvaranje digitalne platforme na kojoj će se prikupljati, obrađivati i pohranjivati znanstvene publikacije, svi važni dokumenti, multimedijalne, novinske i video zapise.

Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu 2006. godine predstavio je javnosti Hrčak. Hrčak je središnji portal na kojemu su dostupni sadržaji hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa koji nude otvoreni pristup svojim radovima. Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu (Srce) u suradnji s akademskom i istraživačkom zajednicom u Republici Hrvatskoj

pokrenuo je izgradnju sustava digitalnih repozitorija (e-infrastrukture - računalne, komunikacijske i informacijske) po imenu DABAR koji će objediniti cjelokupni sustav znanosti i voditi brigu o znanstvenim i obrazovnim informacijama i podacima koji u sustavu nastaju, te njihovom prikupljanju i prenošenju.

Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezikom i kulturom kroz otvoreno dostupne repozitorije postali su dostupni svim zainteresiranim korisnicima. Uspješnost današnjeg obrazovanja i istraživačkog rada znanstvenika u velikoj mjeri ovisi o suradnji i slobodnom pristupu informacijama. Digitalni repozitoriji koji su otvoreno dostupni pridonose objedinjavanju podataka i informacija, a otvorenim pristupom potiču njihovo korištenje i širenje, i značajno pridonose razvoju znanosti.

U ovom interdisciplinarnom diplomskom radu kroz šest poglavlja obrađena je tema rada. U prvom poglavlju dan je kratak uvod u temu rada. Drugi dio obrađuje digitalne repozitorije, definiran je pojam repozitorija, prikazani su povijesni razvoj i karakteristike repozitorija, zatim su opisani razlozi izgradnje repozitorija i pravo na pristup objavljenim sadržajima. Treće poglavlje daje opis povijesnog razvoja digitalnih časopisa i prikaz najznačajnijih digitalnih časopisa koji se bave južnoslavenskim jezicima, književnošću i kulturom ponajprije u Hrvatskoj, Srbiji i Sloveniji, ali povremeno će se spomenuti i druge zemlje u kojima su službeni jezici južnoslavenski jezici, dakle Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Bugarska i Makedonija. Ipak, rad će se fokusirati na najzastupljenije jezike u obrađenim repozitorijima, dakle hrvatski, srpski i slovenski. Ovdje također valja spomenuti kako će se u obzir uzimati samo oni časopisi koji objavljuju radove vezane uz opću južnoslavistiku i one južnoslavenske jezike koji nisu u njihovom direktnom nacionalnom interesu, odnosno ne bave se samo službenim jezikom zemlje porijekla časopisa. U četvrtom poglavlju analizirani su južnoslavistički časopisi, odnosno slavistički časopisi koji se bave i temama iz južnoslavistike u odabranim digitalnim repozitorijima: Hrčak, SCIndeks, Digitalna knjižnica Slovenije, DOAJ i JSTOR-a, i uspoređena je njihova reprezentacija u odnosu na druge objavljene časopise u izabranim repozitorijima. Peto poglavlje predstavlja ostale važne južnoslavenske projekte digitalizacije, te digitalnog arhiviranja i očuvanja građe, i to: Projekt RASTKO, sustav DABAR i ARA katalog digitalnih repozitorija Hrvatske. Šesto poglavlje je zaključak u kojemu je dana sinteza cjelokupnog istraživanja koje je provedeno u ovom diplomskom radu.

2. DIGITALNI REPOZITORIJI

U svrhu pohrane građe i njenog čuvanja digitalni repozitoriji omogućavaju otvoreni pristup ili pristup kroz neku vrstu pretplate pohranjenim dokumentima i povećanju njihove vidljivosti. Repozitoriji predstavljaju ključnu znanstvenu, arhivsku i obrazovnu infrastrukturu današnjeg informatičkog doba koja je korisna za cijelo društvo (znanstvenicima, znanstvenim institucijama, zajednici i korisnicima). Ovaj rad će se baviti otvoreno dostupnim digitalnim repozitorijima koji pohranjuju časopise i znanstvene radove iz područja južne slavistike.

2.1. Definiranje pojma repozitorija

Digitalni repozitorij može se definirati kao posebnu zbirku digitalnog obrazovnog materijala koja omogućava prikupljanje, pretraživanje i korištenje prikupljenih elektroničkih sadržaja.¹

Prema Ivani Hebrang Grgić, digitalni repozitorij je mrežni arhiv koji služi za pohranjivanje i upravljanje digitalnim sadržajima, a pruža alate za pohranu, identifikaciju, pretraživanje i davanje na korištenje digitalnog sadržaja.²

Jelica Leščić i Sofija Klarin Zadravec digitalni repozitorij definirale su kao organizaciju koja se sastoji od tehničkog sustava i osoblja (preuzeto od organizacije NESTOR). One smatraju da se informacijska tehnologija razvija velikom brzinom što dovodi do vrlo brzog zastarijevanja formata dokumenata, razvoja sve većih multimedijских datoteka, razvoja novih softvera, a sve navedeno predstavlja izazov za institucije zadužene za čuvanje i trajnu pohranu digitalnih objekata kako bi se očuvala čitljivost sadržaja tih dokumenata u budućnosti. Osoblje repozitorija pored tehnologije po njihovom mišljenju je jednako važan element, jer ono treba osigurati organizacijski i tehnički okvir za provođenje ciljeva pouzdanog spremišta, a odgovorno je za trajnu pohranu i trajnu dostupnost pohranjenih materijala korisnicima.³

Radovan Vrana digitalni repozitorij definirao je kao institucijski digitalni arhiv u kojemu su pohranjeni radovi nastavnika, znanstvenika i studenata neke institucije i koji su dostupni za

¹Repozitorij. Hrvatska mreža školskih knjižnica. Dostupno na: <http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Repozitorij> [citirano: 2017-07-15]

²Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

³Leščić, Jelica; Klarin Zadravec, Sofija. Iz naših knjižnica. // Kemija u industriji. 60, 6(2011), str. 352–354. Dostupno na: <http://pierre.fkit.hr/hdki/kui/vol60/broj06/352.pdf> [citirano: 2017-07-15]

korištenje članovima institucije i drugim korisnicima izvan nje. Vrana smatra da repozitorij predstavlja veliki potencijal za napredak znanstvenih istraživanja, jer su u njemu pohranjeni razni sadržaji kao što su: e-print verzije znanstvenih radova, rezultati i podaci provedenih istraživanja, obrazovni materijali i drugi rezultati intelektualnog rada koji su važni za obrazovanje i istraživački rad znanstvenika.⁴

Jadranka Lasić-Lazić digitalni repozitorij definirala je kao *zbirku digitalnog obrazovnog materijala koja omogućuje sustavno upravljanje procesima objavljivanja, pristupa i pohrane obrazovnih sadržaja*. Prema njezinom mišljenju važnost digitalnih repozitorija je velika jer obrazovni materijali sve više nastaju i distribuiraju se u digitalnom obliku, a znanstvenici u svojem radu koriste ih za prikupljanje materijala i prezentiranje rezultata.⁵

Iz navedenih definicija može se zaključiti da su svi navedeni autori definirali digitalni repozitorij kao spremište ili arhiv u kojemu su spremljene različite vrste sadržaja od obrazovnih, pa sve do rezultata istraživanja, e-print verzija znanstvenih radova i drugih rezultata intelektualnog rada. Svi navedeni autori s tehnološkog stajališta jasno su definirali da je repozitorij jedna velika baza i spremište podataka, ali koje nadilazi funkciju običnog spremišta, jer osigurava mehanizme pronalaženja, razmjene i ponovnog korištenja. Navedeni autori smatraju da su digitalni repozitoriji iznimno važni za znanstveno istraživački rad i obrazovanje, jer prate tehnološki napredak i sprječavaju zastarijevanje obrazovne građe stalno potičući potrebu za izmjenama, prilagodbama i nadogradnjom najnovijim spoznajama.

Ovdje valja dati nekoliko definicija. Započnimo s podjelom digitalnih repozitorija. Oni se mogu podijeliti u najmanje dvije kategorije: na institucijske repozitorije, koji služe sveučilištima ili kakvim drugim znanstveno-obrazovnim institucijama, te na disciplinarne repozitorije vezane uz pojedine znanstvene discipline, ili nekoliko usko povezanih znanstvenih disciplina⁶. Uz to, spomenuli smo pojam e-print. U akademskom izdavaštvu, e-print je digitalna verzija nekog oblika istraživačkog rada (najčešće članka za časopis, no može biti i završni, diplomski ili doktorski rad, poglavlje knjige, ili čak cijela knjiga), koja je

⁴ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // Informatologia. 44, 1(2011), str 55-62. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/66896> [citirano 2017-11-20]

⁵ Lasić-Lazić, Jadranka. Repozitoriji digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepta obrazovanja. // Edupoint. 5, 3(2005). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/33/clanci/1.html>

⁶ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // Informatologia. 44, 1(2011), str 55-62. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/66896> [citirano 2017-11-20]

dostupna preko Interneta, u nekom digitalnom repozitoriju, bilo institucijskom ili tematskom, vezanom uz neku temu ili znanstvenu disciplinu⁷.

E-print u slučaju znanstvenih članaka može obuhvaćati pre-print i post-print članke. Pre-print je verzija znanstvenog ili stručnog rada koja još nije recenzirana u pripremi za objavljivanje u nekom znanstvenom ili stručnom časopisu, te je kao takva često besplatno dostupna javnosti i ostalim znanstvenicima. Post-print je pak ona verzija koja je prošla stručnu recenziju prije objave⁸.

2.2. Povijesni razvoj repozitorija

Digitalna tehnologija imala je snažan utjecaj na rad znanstvenika tj. olakšala je njihov rad od prikupljanja podataka i njihove analize pa sve do objave otkrića i njegovog prezentiranja znanstvenoj zajednici.⁹

Rad današnjih znanstvenika teško je zamisliti bez računala, jer razni računalni softveri omogućuju provedbu istraživanja, izradu računalnih modela za testiranja i mjerenja, analizu dobivenih rezultata, a i za komunikaciju sa drugim znanstvenicima i međusobnu razmjenu iskustva bez obzira na mjesto, grad ili državu u kojoj znanstvenik fizički boravi odnosno gdje je pronašao uvjete za svoj rad.

Digitalna tehnologija promijenila je istraživačku praksu, a ona je pod njezinim utjecajem *postala intenzivno suradnička, mrežno poduprta i podatkovno intenzivna*.¹⁰ Dostupnost znanstvenih sadržaja u digitalnom obliku stvorila je temelje za nove oblike znanstvenih istraživanja koja su kvalitativno potpuno drugačija od dosadašnjih tradicionalnih načina gdje

⁷ Harnad, S.; Carr, L.; Brody, T.; Oppenheim, C. *Mandated online RAE CVs linked to university eprint archives, Ariadne*, 35, (2003). Dostupno na <https://eprints.soton.ac.uk/257725/> [citirano: 2017-11-20]

⁸ Harnad, Stevan. *Electronic Preprints and Postprints*, 2003. Dostupno na: <http://cogprints.org/3019/> [citirano 2017-11-20]

⁹ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

¹⁰ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

su znanstvenici akumulirana znanja mogli pronaći samo u tiskanim znanstvenim publikacijama.¹¹

Količina digitalno objavljenih znanstvenih radova krajem dvadesetog stoljeća postala je toliko velika da se javio problem identificiranja i upotrebe relevantnih znanstvenih informacija. Znanost je započela tražiti adekvatan način da se digitalno objavljeni znanstveni radovi očuvaju, izdvoje, opišu, katalogiziraju i provjere informacije o njima. Znanosti je zapravo trebala podrška u obliku digitalnih informacijskih izvora koji su trebali prikupiti objavljene i neobjavljene znanstvene radove i unaprijediti pristup do sada akumuliranom znanstvenom znanju. Informatički i računalni stručnjaci riješili su nastali problem znanosti u obliku digitalnog repozitorija.¹²

Prvi digitalni repozitorij, arXiv.org, nastao je 1991. godine, a stvorio ga je fizičar Paul Henry Ginsparg¹³. Repozitorij je u vlasništvu sveučilišta Cornell. Od tada do danas digitalni repozitoriji prošli su kroz broje promjene, od relativno neovisnih i samostalnih sustava u distribuirane, ujedinjene i visoko integrirane aplikacije i servise. Od samoga nastanka digitalni repozitorij bio je digitalni arhiv radova koje su stvorili znanstvenici, predavači i studenti određenih institucija, a koji su dostupni korisnicima u samoj instituciji i korisnicima izvan nje s manjim ili nikakvim ograničenjima, dakle, otvoreno dostupan institucijski repozitorij.

Osim institucijskih i disciplinarnih repozitorija postoje i međuinstitucijski, međudisciplinarni, nacionalni, međunacionalni i drugi, a dijeliti ih još možemo i na komercijalne i nekomercijalne.¹⁴ Posljednje još možemo podijeliti i prema razini otvorenosti, to jest zatvorenosti. Tako postoje otvoreno dostupni repozitoriji, djelomično otvoreni repozitoriji i repozitoriji s ograničenim pristupom sadržaju¹⁵.

Prema Lasić-Lazić, repozitorije možemo podijeliti na slijedeće osnovne tipove:

- tematski usmjereni, autonomni i udruženi,

¹¹ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

¹² Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

¹³ Ginsparg, Paul. It was twenty years ago today... arXiv.org, 2011. Dostupno na <https://arxiv.org/abs/1108.2700v1> [citirano 2017-11-20]

¹⁴ Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

¹⁵ Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

- znanstveno-istraživački (pokrenuti od strane istraživačkih organizacija koje i sponzoriraju njihov rad),
- nacionalni (osnovani s ciljem obuhvaćanja cijele obrazovne i znanstvene produkcije jedne zemlje),
- institucijski (obuhvaćaju cjelovitu produkciju jedne ustanove).¹⁶

Od svoga nastanka do danas, digitalni repozitoriji pridonosili su razvoju znanosti na dva načina:

- povećana je dostupnost znanstvenih sadržaja. Znanstvenim sadržajima moglo se pristupiti iz bilo kojega mjesta odnosno s bilo kojega računala koje je spojeno na internet.
- Znanstvenicima je omogućio objavljivanje radova također iz bilo kojega mjesta.¹⁷

U vrlo kratko vremenu od nastanka digitalnih repozitorija znanstvene institucije od njih su imale koristi na dva načina:

- kroz izvještaje o broju objavljenih radova bila je vidljiva stvarna znanstvena produktivnost institucije, i
- objavljeni statistički podaci o stvarnoj produkciji institucije utjecali su na povećanje njezinog ugleda i utjecaja u zajednici.¹⁸

2.3. Karakteristike repozitorija

Glavne karakteristike suvremenih repozitorija su: pohrana, zaštita i korištenje raznih vrsta obrazovnih i intelektualnih sadržaja i materijala. U odnosu na baze podataka koje također imaju navedene karakteristike, repozitoriji se od njih razlikuju po mogućnost razmjene i ponovnog korištenja sadržaja. I drugi mrežni servisi kao što su web katalozi, tražilice ili portali imaju također naveden karakteristike, a repozitoriji u odnosu na njih korisnicima

¹⁶ Lasić-Lazić, Jadranka. Repozitoriji digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepta obrazovanja. // Edupoint. 5, 3(2005). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/33/clanci/1.html>

¹⁷ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

¹⁸ Crow, Raym. The Case for Institutional Repositories: A SPARC Position Paper, Washington, DC: The Scholarly Publishing & Academic Resources Coalition. 2002. Dostupno na: www.sparc.arl.org/sites/default/files/ir_final_release_102.pdf [citirano: 2017-07-10]

omogućuju informacijski strukturiran pristup sadržajima organiziran na način da pruža mogućnost ciljanog pronalaženja i korištenja sadržaja.¹⁹

Da bi digitalni repozitoriji mogli ispuniti svoju osnovnu zadaću, njihovi sadržaji se opisuju i indeksiraju uz primjenu standarda metapodataka. Metapodaci predstavljaju podatke o podacima kojima se opisuju karakteristike nekog digitalnog izvora. Oni predstavljaju strukturirane podatke kojima je opisan sadržaj, struktura i kontekst zapisa koji omogućava lakše upravljanje resursima. Metapodaci mogu dati opis jednog podatka, određene cjeline ili cijeloga izvora. Oni su sastavljeni od elemenata kao što su: autor, tema i naslov. Kod većine elemenata koriste se dodatna pravila i standardi ili kodirane sheme, a koje dosljedno prezentiraju sadržaj. Metapodaci na standardiziran način, opisuju izvor sadržaja kako bi se stvorila struktura nestrukturiranim informacijama kao što su mape, audio-vizualni materijali i razni drugi dokumenti dok strukturiranim podacima kao što su baze podataka ne stvaraju novu strukturu.²⁰

Postoje četiri tipa metapodataka:

- deskriptivni metapodaci
- administrativni metapodaci
- strukturirani metapodaci
- metapodaci vodiči (engl. *guides*).²¹

Deskriptivni metapodaci služe pronalaženju i razumijevanju nekog izvora. Primjerice, to su podaci koji prikazuju naslov rada i ime autora, temu i datum izdavanja.

Administrativni metapodaci mogu se podijeliti na tehničke metapodatke, metapodatke o očuvanju i metapodatke o pravima. Tehnički metapodaci govore, na primjer, o tipu i veličini datoteke, te datumu nastanka unosa. Metapodaci o očuvanju sadrže *checksum* i informacije o samom očuvanju datoteke, a metapodaci o pravima prikazuju status izdavačkih prava i

¹⁹ Lasić-Lazić, Jadranka. Repozitoriji digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepta obrazovanja. // Edupoint. 5, 3(2005). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/33/clanci/1.html>

²⁰ Riley, Jenn. Understanding Metadata. NISO, 2017. Dostupno na: http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/17446/Understanding%20Metadata.pdf [citirano: 2017-07-15]

²¹ Riley, Jenn. Understanding Metadata. NISO, 2017. Dostupno na: http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/17446/Understanding%20Metadata.pdf [citirano: 2017-07-15]

nositelja prava. Administrativni metapodaci služe poboljšanju interoperabilnosti digitalnih repozitorija, očuvanju informacija i lakšem upravljanju digitalnim objektima.

Strukturirani metapodaci koriste se za opisivanje strukture računalnog sistema kao što su kolumne, tablice i indeksi. Oni pokazuju kako su objekti spojeni, pokazuju format podataka, način prezentiranja dokumenata, te softver koji je potreban za prikaz podataka. Vodiči ili *guides* koriste za pomoć korisnicima u pronalaženju informacija.

U upravljanju sadržajima metapodaci imaju slijedeće funkcije:

- identifikacija,
- pronalaženje,
- razumijevanje
- strukturiranje, i
- upravljanje.²²

Identifikacija predstavlja davanje jedinstvenog identiteta nekom sadržaju, jer u digitalnim podacima identitet svakoga sadržaja mora biti određen i označen odgovarajućim metapodatkom kako bi mogao biti pronađen i korišten. Neki elementi metapodataka posebno su namijenjeni za pretraživanje i pronalaženje sadržaja tj. oblikovani su upravo za tu svrhu kako bi postigli kvalitetu i pouzdanost za pretraživanje, a to su najčešće ključne riječi, podaci o objektu, vremenske ili mjesne odrednice ili nešto drugo. Da bi korisnik razumio što objekt sadrži ponekad nisu dovoljni samo osnovni elementi opisa već su potrebne i dodatne informacije koje pobliže opisuju što objekt sadrži, porijeklo objekta, kontekst ili njegovu povezanost s drugim objektima. Metapodaci su relevantni za strukturiranje izvora informacije, jer se informacijski izvor može sastojati od više dijelova koji su u različitim odnosima. Upravo metapodaci definiraju odnose među dijelovima jednoga informacijskog resursa.

Načinom korištenja objekta također upravljaju metapodaci tj. oni definiraju: tko, kada, što i pod kojim uvjetima može koristiti objekt i što treba učiniti kako bi ga mogao koristiti i zbog toga su važni za očuvanje informacijskog objekta i njegovih bitnih svojstava.

²² Riley, Jenn. Understanding Metadata. NISO, 2017. Dostupno na: http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/17446/Understanding%20Metadata.pdf [citirano: 2017-07-15]

Iz navedenog vidljivo je da metapodaci identificiraju sve podatke na svim razinama sustava repozitorija, uspostavljaju vezu između povezanih jedinica, omogućavaju pronalaženje, razumijevanje i dostavu informacija i upravljaju svim postupcima tko može koristiti objekte, kada i pod kojim uvjetima, i čuvaju sigurnost pohranjenih informacija i podataka.

Tijekom definiranja administrativnih metapodataka pojavio se pojam interoperabilnosti. Ovo je posebno važan pojam kada se govori o otvoreno dostupnim repozitorijima. Interoperabilnost je sposobnost poslovnih procesa i informacijskih sustava koji ih podržavaju da razmjenjuju podatke, informacije i znanje. Važnu ulogu u ostvarivanju interoperabilnosti ima protokol OAI-PMH²³ (*Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*), koji služi pobiranju metapodataka u arhivima kako bi ih se moglo iskoristiti za izradu interoperabilnih funkcionalnosti, ili ih iskoristiti za uklapanje već postojećih takvih funkcionalnosti u repozitorij²⁴.

2.4. Razlozi izgradnje repozitorija

Stvaranje digitalnog repozitorija dug je i složen proces kojega prate stalne promjene. Proces započinje odabirom i ugradnjom programskog rješenja, konfiguracije aplikacije, izrade pravilnika o samoarhiviranju i pravima pristupa sadržajima, zatim slijedi prikupljanje podataka i administriranje sadržaja, a proces završava prezentiranjem repozitorija znanstvenicima.

U digitalnom repozitoriju ustanove pohranjuju i čuvaju na jednom mjestu cjelokupnu produkciju ustanove i svih njezinih djelatnika, a objavljenim podacima lagano se pristupa i vrlo brzo se mogu pregledavati. Već u fazi prikupljanja podaci se selektiraju, a uspostavljenim pravilima pristupa oni su zaštićeni i spriječene su njihove zloupotrebe. Znanstvenim i obrazovnim materijalima na taj način povećana je vidljivost i prepoznatljivost ustanove.

Znanstvenicima je najvažniji razlog za uspostavu repozitorija brži i lakši pristup znanstvenim informacijama, te razmjena znanja. Knjižničarima je najvažniji razlog uspostave repozitorija

²³ Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

²⁴ Lagoze, Carl; Van de Sompel, Herbert. The Open Archives Initiative: Building a low-barrier interoperability framework. 2001. Dostupno na: <http://www.openarchives.org/documents/jcdl2001-oai.pdf> [citirano 2017-01-08]

pohrana cjelokupne građe kako bi ona korisnicima bila dostupna u bilo koje vrijeme i iz bilo kojega mjesta.

Repozitoriji kao mjesta za sigurnu pohranu podataka moraju ispunjavati slijedeće zahtjeve:

- autentičnost, osigurava se digitalnim potpisom ili digitalnim vodenim žigovima,
- integritet, pohranjenom dokumentu treba se osigurati cjelovitost tj. onemogućiti treće osobe da u njega unose promjene u bilo kojem njegovom dijelu,
- pouzdanost i dostupnost, ovisi o ustanovi i odabiru hardvera i softvera koji će omogućiti kvalitetan rad repozitorija i njegove sadržaje dostupne korisnicima. Dostupnost predstavlja vrijeme u kojemu sustav, program ili njegove komponente trebaju uredno funkcionirati, a probleme koji bi mogli nastati potrebno je spriječiti pohranom sigurnih kopija, ugradnjom antivirusnih programa i vatrozida, redovitim nadogradnjama programa, kako bi se razina pouzdanosti i dostupnosti stalno podizala²⁵.

Digitalni repozitorij mora sadržavati dijelove infrastrukture sa slobodnim pristupom koji će uključivati ne samo objekte već i metapodatke o njima, identifikatore i bazu podataka zaduženu za usklađivanje adresa koje predstavljaju poveznice prema građi²⁶.

U svijetu postoji veliki broj digitalnih repozitorija oni se mogu razlikovati po obuhvatu, sadržaju i funkcionalnostima.

Digitalne repozitorije prema njihovoj arhitekturi može se razvrstati u nekoliko skupina i to na:

- centralizirani tip repozitorija,
- decentralizirani tip,
- distributivni tip i
- hibridni modeli repozitorija.²⁷

²⁵ Čanić, Dubravka. Teorijski model digitalnog arhiva srednje škole. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 59, Br. 3/4(2016), str. 325-339. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_325-339.pdf [citirano: 2017-07-20]

²⁶ Čanić, Dubravka. Teorijski model digitalnog arhiva srednje škole. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 59, Br. 3/4(2016), str. 325-339. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_325-339.pdf [citirano: 2017-07-20]

²⁷ Čanić, Dubravka. Teorijski model digitalnog arhiva srednje škole. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 59, Br. 3/4(2016), str. 325-339. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_325-339.pdf [citirano: 2017-07-20]

Primjer centraliziranog tipa repozitorija su institucijski repozitoriji koje osnivaju fakulteti ili sveučilišta za svoje potrebe, oni sadržavaju pohranjene izvorne dokumente sa pripadajućim metapodacima. Takvi repozitoriji su često limitirani po svojim funkcionalnostima za korisnike koji nisu članovi institucije i često postoji opasnost od prevelike zatvorenosti takvoga sustava. Na primjer, cjeloviti tekstovi mogu biti nedostupni ili dostupni s ograničenjima, umjesto da budu dostupni svima. Decentralizirani tipovi sadržavaju metapodatke o obrazovnoj građi i link na adresu gdje se oni nalaze. Kod distributivnog tipa repozitorija s jednoga sučelja moguće je pretraživati veći broj repozitorija, dok hibridni model sadrži kombinaciju navedenih tipova ovisno o potrebni institucije koja ga osniva.

Kada govorimo o tipovima otvorenosti, odnosno zatvorenosti, ona kreće najprije od nakladnika, a podjela se prema stranici SHERPA/RoMEO vrši na:

- Zeleni pristup, gdje nakladnici dozvoljavaju arhiviranje recenzirane i nerecenzirane verzije rada,
- Plavi pristup, gdje je dozvoljeno arhiviranje samo recenzirane inačice rada,
- Žuti pristup, u kojem je dozvoljena pohrana samo nerecenzirane verzije u repozitorij.
- Bijeli pristup, u kojem je bilo koji oblik arhiviranja rada u repozitorije nedozvoljen.²⁸

Osim toga, postoje recenzirani časopisi koji dozvoljavaju besplatno čitanje, preuzimanje, korištenje sadržaja i ostale radnje navedene u definiciji otvorenog pristupa. Oni nude dva tipa otvorenog pristupa. Tzv. zlatni pristup, u kojem autori ili institucije plaćaju nakladnicima da objavljeni rad učine otvoreno dostupnim, i dijamantni pristup, u kojem se radovi besplatno objavljuju u časopisima financiranih iz javnih sredstava ili volonterskim radom.²⁹

Ako govorimo o samoj slobodi i ograničenjima upotrebe radova određenih autorskim pravima, otvoreni pristup možemo konačno podijeliti na *gratis* i *libre* oblike. Riječima Ane Strinavić, „gratis otvoreni pristup podrazumijeva radove koji su besplatno dostupni, no nisu

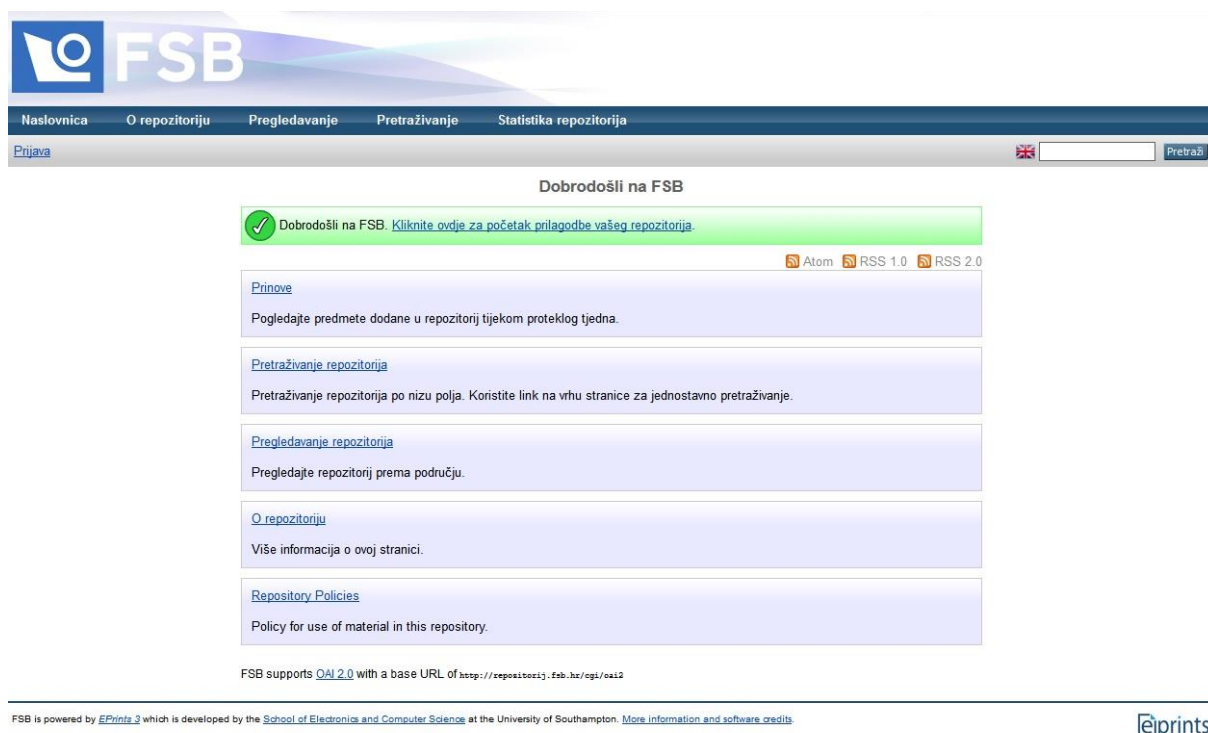
²⁸ Definitions and Terms. SHERPA/RoMEO. Dostupno na:

<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/definitions.php?la=en&fIDnum=1&mode=simple&version=> [citirano: 2017-2-1]

²⁹ Macan, B. Otvoreni pristup publikacijama. Ppt prezentacija : Otvorena znanost : sve o otvorenom pristupu informacijama u znanosti i novim trendovima u znanstvenoj komunikaciji. Zagreb: 22. listopada 2014.

nužno i slobodni od autorskih prava, a libre otvoreni pristup označava radove koji su besplatni i barem djelomično oslobođeni od autorskih prava“.³⁰

Prvi institucijski repozitorij u Republici Hrvatskoj uspostavljen je 2006. godine na Fakultetu strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu. Slika 1. prikazuje naslovnu stranicu repozitorija Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu. Projekt pokretanja digitalnog repozitorija započeo je tri godine ranije, a usporedno sa pokretanjem projekta na fakultetu je donesena odluka da se ocjenski radovi studenata trebaju predavati u papirnom i elektroničkom obliku, jer će se na taj način poboljšati komunikacija u ustanovi.³¹

Slika 1. Početna stranica repozitorija Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu (<http://repozitorij.fsb.hr/>)

Repozitorij Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu imao je krajem ožujka 2009. godine 563 pohranjena ocjenska rada, a u planu je bilo postavljeno pohranjivanje i

³⁰ Suber, P. Open access. Cambridge, Massachusetts; London, England : The Mitt press, Str. 65-66, 2012.
Dostupno na: https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/9780262517638_Open_Access_PDF_Version.pdf
[citirano: 2017-02-22]

³¹ Krajna, Tamara; Markulin, Helena; Levanić, Andrija. Repozitorij ustanove Fakulteta strojarstva i brodogradnje (Institutional repository of the Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 51, 1/4(2008), str. 36-46.

drugih vrsta radova djelatnika fakulteta. Pretraživanje pohranjenih radova moguće je uz pomoć: ključnih riječi, naslova, autora, mentora i sažetka. Rezultate se može ograničiti na određeno vremensko razdoblje, a mogu se postaviti i drugi uvjeti vezani uz dostupnost cjelovitog teksta. Da bi radovi bili objavljeni njihovi autori moraju dati pristanak na pohranjivanje rada u repozitorij. Ako se autor odluči za pohranjivanje rada u repozitorij, potpisuje Izjavu u kojoj se izjašnjava što želi da bude od njegovog rada neograničeno dostupno: cijeli rad, sažetak rada ili samo IP adresa na fakultetu.³²

Pored repozitorija Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu, digitalni repozitorij imao je i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu koji je u svom repozitoriju sredinom 2009. godine imao 533 rada. Pregledavanje sadržaja moguće je upisivanjem: godine, područja istraživanja, odsjeka ili zavoda i vrste rada. Većina pohranjenih radova su ocjenski radovi studenata. Pored navedenog načina pretraživanja moguće je i napredno pretraživanje: po riječima iz cijeloga teksta, naslovu, autoru, riječima iz sažetka ili ključnim riječima. Da bi se još više pojednostavilo pretraživanje radova moguće je odabrati i područje istraživanja: vrsta rada, odsjek, odjel ili zavod, urednik, status dokumenta (objavljen, predan, neobjavljen), vrsta recenzije (domaća, međunarodna, bez recenzije), naslov publikacije, datum, te način izdavanja rada. Filozofski fakultet koristi otvoreni softver *EPrints* koji je kompatibilan s protokolom za pobiranje metapodataka Inicijative za otvorene arhive OAI-PMH.³³

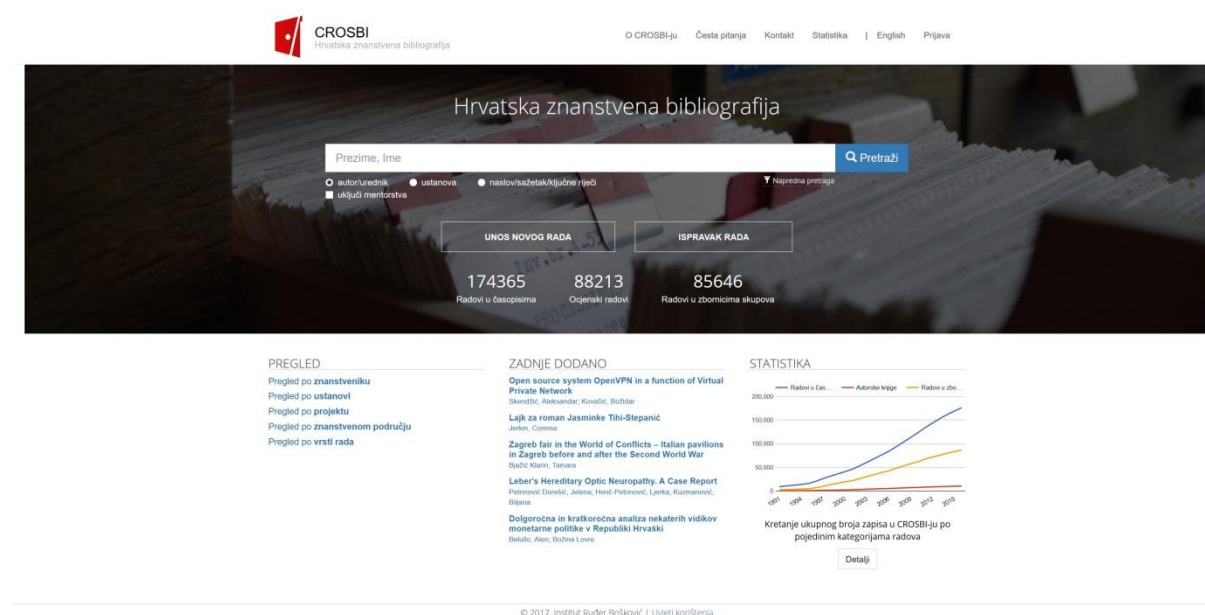
Uz navedena sveučilišta, digitalni repozitorij imao je i Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, a u njegovu repozitoriju u ožujku 2009. godine bilo je pohranjeno više od 362 članaka. Pregledavanje pohranjenog sadržaja moguće je prema: klasifikaciji *National Library of Medicine*, mentoru, autoru i vrsti rada. I Medicinski fakultet koristi otvoreni softver *EPrints* koji je kompatibilan s protokolom za pobiranje metapodataka Inicijative za otvorene arhive OAI-PMH. U toku 1997. godine u Hrvatskoj je pokrenut Projekt Hrvatske znanstvene bibliografije (CROSBIB - *Croatian Scientific Bibliography*)³⁴, čija je naslovna stranica prikazana na Slici 2. Projekt je pokrenut inicijativom znanstvenika Instituta Ruđer Bošković i

³² Hebrang Grgić, Ivana. Otvoreno dostupni digitalni repozitoriji : imaju li budućnost u Hrvatskoj?. 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica : knjižnice : kamo i kako dalje / uredile Tamara Krajna i Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 111-118.

³³ Hebrang Grgić, Ivana. Otvoreno dostupni digitalni repozitoriji : imaju li budućnost u Hrvatskoj? 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica : knjižnice : kamo i kako dalje / uredile Tamara Krajna i Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 111-118.

³⁴ Hebrang Grgić, Ivana. Scholarly Journals at the Periphery: the case of Croatia. // *Learned Publishing*. 27, 1(2014), str. 15-20. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4080/> [citirano: 2018-02-01]

uz podršku ministarstva financija. On je trebao povezati cijelu znanstvenu zajednicu u Republici Hrvatskoj tj. radove hrvatskih znanstvenika okupiti na jednom mjestu i omogućiti njihovo besplatno čitanje svakom zainteresiranom korisniku. U dvadeset godina postojanja CROSBİ-a u njegovoj se bazi nalazi više od 555 000 bibliografskih zapisa³⁵, a radove u ovom nacionalnom digitalnom repozitoriju mogu objaviti hrvatski državljani kojima je Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske dodijelilo identifikacijski broj znanstvenika.³⁶

Slika 2. Početna stranica CROSBİ-a (<https://www.bib.irb.hr/>)

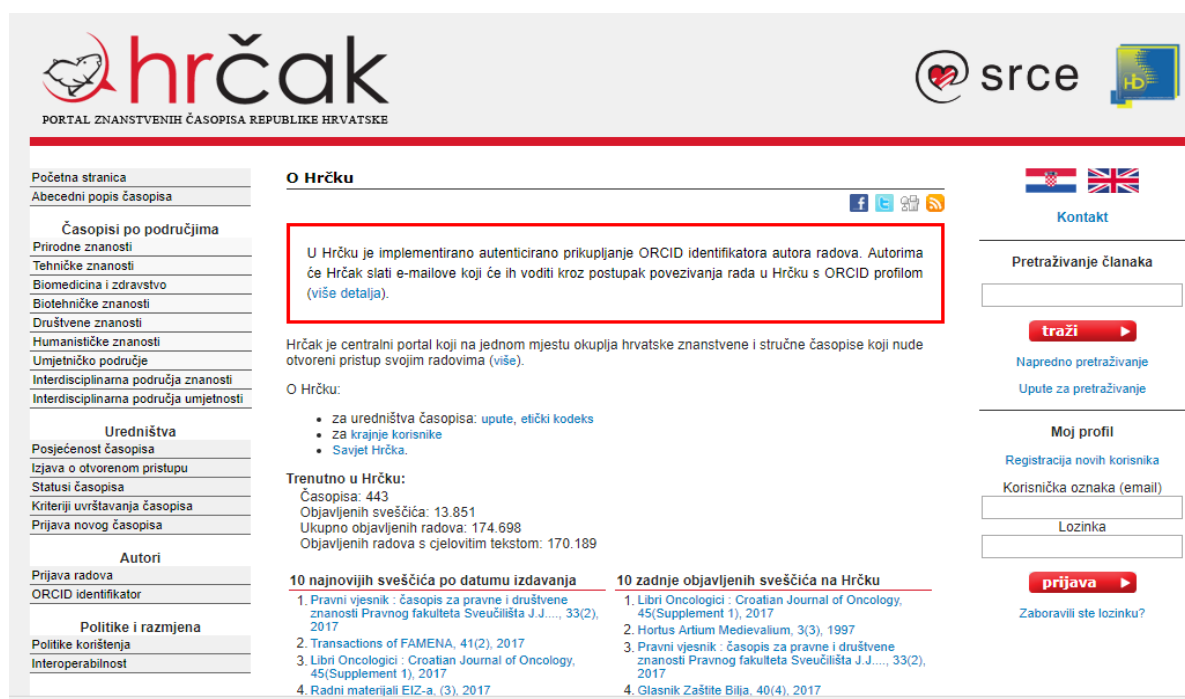
Znanstveni časopisi oduvijek su bili značajno sredstvo za širenje znanstvenih postignuća. Znanstveni krugovi pridaju veliku važnost objavljenim radovima u časopisima, a sami časopisi ovise o autorima, količini i kvaliteti pisane produkcije koju objavljuju i distribuiraju čitateljima.

Upravo zbog velike važnosti koju znanstveni časopisi imaju pokrenut je Hrčak. Hrčak je portal hrvatskih znanstvenih časopisa koji je nastao u suradnji sa Ministarstvom znanosti i obrazovanja, Hrvatskog računskog centra i Hrvatskog informacijskog i dokumentacijskog

³⁵ Statistika. CROSBİ. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/stats> [citirano: 2018-02-20]

³⁶ Čanić, Dubravka. Teorijski model digitalnog arhiva srednje škole. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 59, Br. 3/4(2016), str. 325-339. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_325-339.pdf [citirano: 2017-07-20]

društva i CARNet-a. Hrčak nije klasično otvoreno dostupni repozitorij već mrežno mjesto za pristup hrvatskim otvoreno dostupnim znanstvenim časopisima. Naslovna stranica portala Hrčak prikazana je na Slici 3. Hrčak je na jednom mjestu okupio hrvatske znanstvene i stručne časopise koji nude otvoreni pristup svojim radovima. Časopis s otvorenim pristupom je onaj časopis koji korisnicima dopušta: čitanje, preuzimanje, umnožavanje, pretraživanje, tiskanje, distribuiranje i druge načine korištenja u zakonite svrhe, a bez financijskih, pravnih ili tehničkih prepreka. Jedino ograničenje reprodukciji i distribuciji je autorska zaštita.³⁷

Slika 3. Početna stranica portala Hrčak (<https://hrcak.srce.hr/>)

U svijetu, izdavaštvo znanstvenih časopisa pod kontrolom je komercijalnih izdavača poput Springera ili Elseviera, no u Republici Hrvatskoj situacija je potpuno drugačija. Hrvatske znanstvene časopise izdaju mali i nekomercijalni izdavači (akademske ustanove, strukovna društva, fakulteti i druge srodne ustanove) koji godišnje najčešće izdaju jedan naslov (iznimka HAZU), a njihovo izdavanje ovisi o sredstvima koja dobivaju od države.³⁸

Razvoj znanosti moguć je jedino uz dobru komunikaciju znanstvenika, no ako jedan znanstveni časopis prestane izlaziti jer nije bilo novčanih sredstava za nastavak njegovog

³⁷ O Hrčku. Hrčak – Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/index.php?show=text&str=vise> [citirano: 2017-07-18]

³⁸ Pažur, Ivan. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2(2004), str. 95-108. Dostupno na: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/87/vbh/God.47\(2004\).br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/87/vbh/God.47(2004).br.1-2) [citirano: 2017-07-18]

izlaženja, komunikacija je prekinuta. Komercijalni su izdavači počeli iskorištavati želju znanstvenika i znanstvenih institucija da dijele svoje znanje i njihovu volju da za to znanje i plate. Stalnim povećavanjem cijena pretplata uzrokovali su otkazivanje pretplata brojnim znanstvenim časopisima, a pojava elektroničkog izdavaštva donijela je moguće rješenje krize u znanstvenom izdavaštvu.³⁹ Elektroničko izdavaštvo je brže, lakše i jeftinije od klasičnog. Portal Hrčak izvrstan je kao alat svakoj redakciji znanstvenog ili stručnog časopisa, jer može pomoći u objavljivanju časopisa u elektroničkom obliku, ili može postojećem elektroničkom časopisu povećati vidljivost i prisutnost u domaćoj i međunarodnoj znanstvenoj javnosti.⁴⁰ Portal Hrčak mnogim znanstvenim i stručnim časopisima omogućio je da nastave izlaziti i da se znanstvena komunikacija ne prekine.

Radovan Vrana godinama se bavio istraživanjem digitalnih repozitorija u Republici Hrvatskoj. On je želio utvrditi koliko je uspostavljenih repozitorija u Hrvatskoj zaista aktivno, jer da bi uspostavljeni repozitorij funkcionirao, on treba imati stručno osoblje/administratore koji će sustav kontinuirano ažurirati. Nakon višegodišnjih istraživanja bilo mu je vrlo teško utvrditi koliko ima aktivnih digitalnih repozitorija u visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj, jer Hrvatska nema upisnik digitalnih repozitorija. Jedini način da sazna njihov broj bio je postavljanjem direktnog upita knjižnicama visokoškolskih ustanova u RH, a iz dobivenih odgovora utvrdio je da je 2014. godine u Hrvatskoj postojalo 11 aktivni digitalnih repozitorija u knjižnicama visokoškolskih ustanova.⁴¹

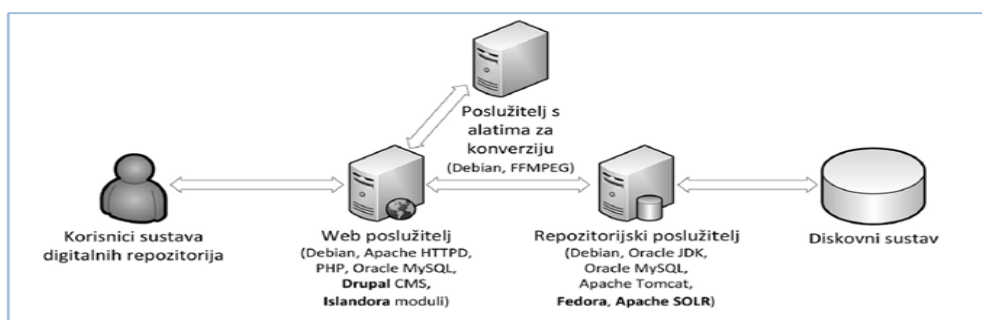
Uspostava digitalnog repozitorija nameće i potrebu za kontinuiranom brigom za održavanjem njegovog informatičko sustava tj. za bavljenje njegovom instalacijama i nadogradnjama pored brige o sadržajima. Mnoge ustanove nakon uspostave digitalnog repozitorija nisu imale dovoljno stručnih kadrova koji bi radili na ažuriranju sustava, te su mnogi uspostavljeni digitalni repozitoriji postali neaktivni. Sveučilišni računalni centar Sveučilišta u Zagrebu (SRCE) u suradnji s akademskom i istraživačkom zajednicom u Hrvatskoj pokrenuo je izgradnju sustava DABAR (Digitalnog akademskog arhiva i repozitorija). Arhitektura ovog sustava prikazana je na slici 4.

³⁹ Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

⁴⁰ O Hrčku. Hrčak – Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/index.php?show=text&str=vise> [citirano: 2017-07-18]

⁴¹ Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

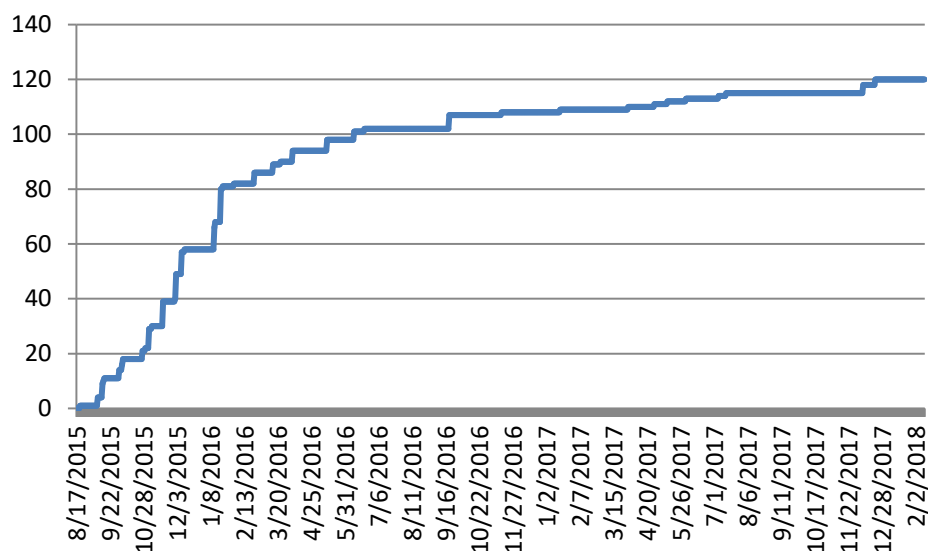
Sustav DABAR trebao je svim ustanovama u sustavu znanosti i visok obrazovanja osigurati e-infrastrukturu za jedinstvenu uspostavu sigurnih i interoperabilnih digitalnih repozitorija. DABAR je trebao postati središnji sustav u odnosu na sustave institucionalnih repozitorija, a takav sustav trebao je biti sigurniji i ekonomičniji, jer bi se na jednom mjestu osigurali ljudski i računalni resursi za kvalitetan rad i održavanje infrastrukture. Središnje održavani sustav omogućio bi da se urednici repozitorija i knjižničari institucionalnih repozitorija fokusiraju samo na svoj posao odnosno na sadržaje koji se objavljuju u repozitoriju.⁴²

Slika 4. Prikaz arhitekture sustava DABAR
(<https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/download/3746/2169>)

Sustav DABAR započeo je rad u kolovozu 2015. godine, a grafikon 1. prikazuje porast broja repozitorija povezanih na sustav do kraja siječnja 2018.

⁴² Celjak, Draženko; Bekić, Zoran; Jertec, Ljiljana; Milinovac, Miroslav; Ulamec, Domagoj. DABAR – sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Republici Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji. 18 (2015), str. 148–165. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/download/3746/2169/> [citirano: 2017-07-18]

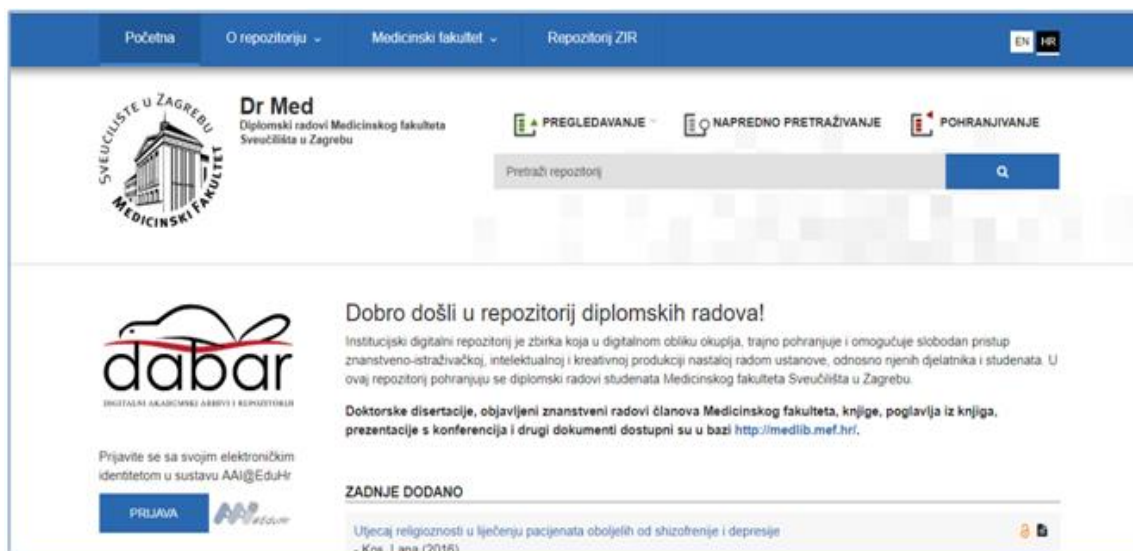

Grafikon 1. Prikaz broja digitalnih repozitorija u sustavu DABAR od njegovog pokretanja do kraja siječnja 2018. (<https://dabar.srce.hr/stats>)

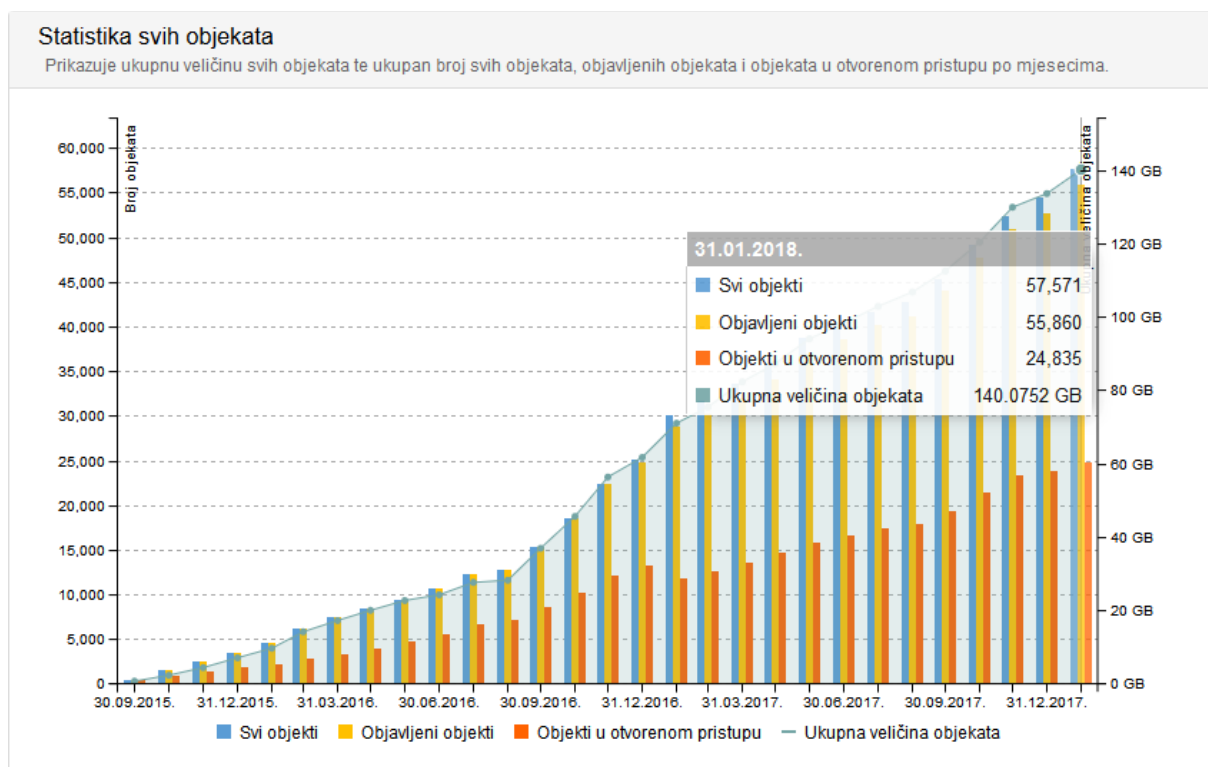
Iz prikazanih podataka u grafikonu 1. vidljivo je da su znanstvene ustanove i ustanove visokog obrazovanja vrlo brzo prepoznale prednosti koje im nudi sustav DABAR. U samo četiri mjeseca u sustav je ušlo 58 digitalnih repozitorija, a u siječnju 2018. godine se u sustavu nalazi 120 digitalnih repozitorija.⁴³

Ustanove koje su ušle u središnji sustav DABAR mogle su prilagoditi vizualni izgled web sučelja, dodati na njega nove sadržaje ili ga izmijeniti prema svojim potrebama i na taj način zadržati svoju prepoznatljivost. Slika 5. Prikazuje web-sučelje Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u sustavu DABAR.

⁴³ Statistika Dabra. Digitalni akademski arhivi i repozitoriji. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/stats> [citirano: 2018-02-01]

Slika 5. Prikaz web-sučelja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u sustavu DABAR (<https://repozitorij.mef.unizg.hr/>)

Grafikon 2. Prikaz objavljenih objekata u otvorenom pristupu u sustavu DABAR od pokretanja sustava do 31.01.2018. godine (<https://dabar.srce.hr/stats>)

Iz prikazanih podataka u grafikonu 2. vidljivo je da od uspostave sustava DABAR raste i broj objavljenih objekata u otvorenom pristupu sve do 31.12.2016. godine kada je vidljiv značajan

pad objave objekata u otvorenom pristupu za čak 12,6% (sa 13.217 objekata na 11.744 objekata) u 30 dana. Nakon 31.01.2016. godine vidljiv je kontinuirani rast broja objekata u otvorenom pristupu, a on je 31.01.2018. godine iznosio 24.835 objekata, najviše od pokretanja sustava DABAR.⁴⁴

2.5. Pristup sadržajima repozitorija

Od nastanka časopisa znanstvenici su smatrali da su oni najvažnije sredstvo za prezentiranje njihovih znanstvenih postignuća zajednici. S druge strane znanstveni časopisi ovisili su o znanstvenicima, jer bez njihovih radova ne bi ni bilo časopisa. U tako postavljenoj situaciji koja je samo naizgled bila ravnopravna izdavači su ipak bili u boljem položaju, jer su oni na kraju donosili odluke što žele objaviti⁴⁵. . Položaj autora počeo se mijenjati u 19. stoljeću kada su nastale bolje mogućnosti tiskanja, provođenjem opismenjavanja bilo je više pismenih ljudi što je dovelo do stvaranja većega tržišta. S pravnog stajališta u to vrijeme vlasništvo nad autorskim djelom prebacuje se s izdavača na autora. Zaštita intelektualnog vlasništva direktno je povezana s potrebom zaštite prihoda od intelektualnog proizvoda.⁴⁶

Nakon drugog svjetskog rata dolazi do snažnog razvoja znanosti i velikog broja znanstvenika koji su se radi objave radova u znanstvenim časopisima i osobnog napretka često odricali ekonomskog aspekta prava vlasništva i prenosili ga na izdavača. Izdavači ponovno dobivaju kontrolu nad znanstvenim informacijama odlučuju što će objaviti i cijenu pretplate znanstvenih časopisa. U navedenu situaciju veliku promjenu donosi razvoj informatičke tehnologije i pojava Interneta.⁴⁷

Nastanak mogućnosti za elektroničko objavljivanje za knjižnice i znanstvenike predstavljalo je mogućnost za izlazak iz krize u kojoj se našlo izdavaštvo zbog visokih pretplata na znanstvene časopise koje su nametnuli izdavači, a koje su sprječavale slobodan protok znanstvenih informacija. Najglasniji protivnici elektroničkog objavljivanja bili su upravo izdavači. Oni su isticali probleme koji će nastati elektroničkim objavljivanjem znanstvenih

⁴⁴ Statistika Dabra. Digitalni akademski arhivi i repozitoriji. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/stats> [citirano: 2018-02-01]

⁴⁵ Hebrang Grgić, Ivana, Časopisi i znanstvena komunikacija. Naklada Ljevak, Zagreb, 2016.

⁴⁶ Pažur, Ivan. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2(2004), str. 95-108. Dostupno na: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/87/vbh/God.47\(2004\).br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/87/vbh/God.47(2004).br.1-2) [citirano: 2017-07-18]

⁴⁷ Hebrang Grgić, Ivana. Kriza izdavaštva znanstvenih časopisa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2 (2004), str. 87-94. Dostupno na: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47\(2004\).br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47(2004).br.1-2) [citirano: 2017-07-18]

članaka, a neki od njih su: čuvanje elektroničkih zapisa, kvaliteta informacija, zaštita objavljenih sadržaja, autorska prava i drugi. No, njihov strah nije bio povezan s istaknutim problemima već je bio povezan sa gubitkom kontrole i sigurne zarade.⁴⁸

Da bi se znanost mogla razvijati, znanstvena komunikacija mora biti slobodna, a znanstvenici trebaju imati slobodan pristup informacijama. Inicijativa za otvorenim pristupom javlja se kao alternativa komercijalnom izdavaštvu.⁴⁹

Ideje o elektroničkim časopisima koji bi imali slobodan pristup na internetu i o arhivima znanstvenih časopisa nastale su početkom devedesetih godina prošloga stoljeća. U toku 1990. godine W. Gardner predložio je objavljivanje elektroničkih psiholoških časopisa pomoću "elektroničkih arhiva ". Naziv odnosno pojam „elektronički arhiv“ koristio je i P. Ginsparg 1991. godine kada je uspješno uspostavio ArXive, prvi arhiv digitalnih znanstvenih radova (prvi otvoreno dostupni repozitorij).⁵⁰ ArXive uspostavljen je u Los Alamos National Laboratory-u na sveučilištu Cornell, a sadržavao je neregizirane i neobjavljene radove iz područja fizike i matematike.⁵¹ Otvaranjem prvog digitalnog arhiva napravljen je prvi korak u ubrzavanju znanstvene komunikacije.⁵²

Pojam "Open Access" (otvoreni pristup), pojavio se 2002. godine, kada je pokrenuta prva „Open Access“ inicijativa - Budapest Open Access Initiative (BOAI⁵³). Otvoreni ili slobodni pristup označava novi temelj znanstvene komunikacije koji omogućuje slobodan, neograničen i besplatan pristup digitalnim mrežnim sadržajima, osobito znanstvenim. Pravi otvoreni pristup za korisnika nije trebao zahtijevati ni besplatnu registraciju, a u objavljivanju nije smjelo biti nikakve vremenske odgode u odnosu na tradicionalan način objave.⁵⁴

⁴⁸ Hebrang Grgić, Ivana. Otvoreno dostupni digitalni repozitoriji : imaju li budućnost u Hrvatskoj?. 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica : knjižnice : kamo i kako dalje / uredile Tamara Krajna i Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. str. 111-118.

⁴⁹ Hebrang Grgić, Ivana. Kriza izdavaštva znanstvenih časopisa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2 (2004), str. 87-94. Dostupno na: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47\(2004\),br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47(2004),br.1-2) [citirano: 2017-07-18]

⁵⁰ Hebrang Grgić, Ivana. Open Access to Scientific Information in Croatia. 2011. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/> [citirano: 2017-11-02]

⁵¹ Ginsparg, Paul. It was twenty years ago today... 2011. Dostupno na: <http://arxiv.org/pdf/1108.2700.pdf> [citirano: 2017-11-02]

⁵² Hebrang Grgić, Ivana. Open Access to Scientific Information in Croatia. 2011. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/> [citirano: 2017-11-02]

⁵³ Read the Budapest Open Access Initiative. Budapest Open Access Initiative. 2012. Dostupno na <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> [citirano: 2017-11-20]

⁵⁴ Hebrang Grgić, Ivana. Open Access to Scientific Information in Croatia. 2011. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/> [citirano: 2017-11-02]

Nakon prvoga koraka koji je ostvaren nastankom arhiva digitalnih znanstvenih radova nastala je i potreba da se arhivirani znanstveni radovi kojima su znanstvenici imali otvoreni pristup nastave koristiti za nova istraživanja. Znanost se razvija kumulativno, a nova saznanja nastaju na temeljima prethodnih pouzdanih znanstvenih spoznaja. Iz navedene potrebe nastali su standardi i protokoli diseminacije elektroničkog sadržaja kojima se olakšava pristup arhivima na internetu i povećava njihovu vidljivost i dostupnost u znanstvenoj komunikaciji. Otvoreni pristup omogućen je kroz protokol za pobiranje metapodataka Inicijative za otvorene arhive (OAI-PMH) kojim se ostvaruje razmjena podataka⁵⁵

Budimpeštanska inicijativa smatra se najvažnijim dokumentom za razvoj ideje otvorenog pristupa. Otvoreni pristup podrazumijeva slobodnu dostupnost na internetu tj. korisnicima omogućuje da objavljene znanstvene sadržaje čitaju, preuzimaju, umnožavaju, distribuiraju, pretražuju i koriste na zakonit način i uz poštivanje autorskih prava. Autorska prava sastoje se u nadzoru nad cjelovitošću autorovog rada kao i prava da se dijelovi rada koji se koriste citiraju na ispravan način. Kako bi se postigao otvoreni pristup u znanstvenoj literaturi predložene su dvije strategije:

- samoarhiviranje, autor rada samostalno i na svoju inicijativu unosi radove u digitalni repozitorij, i
- stvaranjem časopisa s otvorenim pristupom ili pretvaranje časopisa s pretplatom u otvoreno dostupne.⁵⁶

Nakon Budimpeštanske inicijative uslijedile su i druge slične koje su dobile podršku od udruga, sveučilišta i znanstvenika. Izjavom o otvorenom pristupu u izdavaštvu koja je objavljena 2003. godine u SAD-u, u Bethesda⁵⁷, u saveznoj državi Maryland, definirano je što je publikacija u otvorenom pristupu:

- to je svaka publikacija prema kojoj autor ili vlasnik autorskih prava dopušta slobodno i neopozivo pravo slobodnog pristupa da je se čita, kopira, umnožava, prenosi i javno pokazuje,

⁵⁵ Hebrang Grgić, Ivana. Kriza izdavaštva znanstvenih časopisa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2 (2004), str. 87-94. Dostupno na: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47\(2004\),br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47(2004),br.1-2) [citirano: 2017-07-18]

⁵⁶ Read the Budapest Open Access Initiative. Budapest Open Access Initiative. 2012. Dostupno na <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> [citirano: 2017-11-20]

⁵⁷ Bethesda Statement on Open Access Publishing. Earlham College, 2003. Dostupno na <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> [citirano 2017-11-20]

- cjeloviti znanstveni rad i svi priključeni materijali uz njega koji su objavljeni na digitalnom repozitoriju koji omogućuje otvoreni pristup radovima.⁵⁸

Berlinska deklaracija⁵⁹ donesena 2003. godine istaknula je važnost interneta za distribuciju znanja i znanstvenih informacija, a posebno je istaknuto:

- da treba poticati istraživače koji su primatelji novčanih potpora da objavljuju svoje radove u skladu s načelima otvorenog pristupa,
- da treba poticati čuvare kulture baštine da omoguće dostupnost svojih izvora na internetu,
- da treba poticati otvoreni pristup mrežno dostupnih časopisa, jer će na taj način održati standarde kvalitete i dobru znanstvenu praksu,
- treba zagovarati priznavanje otvoreno dostupnih publikacije kod napredovanja u zvanjima.⁶⁰

Hrvatski znanstvenici vrlo su brzo prepoznali važnost otvorenog pristupa i ubrzo nakon Budipeštanske inicijative započelo se pisati i govoriti o projektima za njezino provođenje. Među prvim pokušajima bilo je projekt stvaranja Tekstovne baze hrvatskih znanstvenih časopisa iz 2002. godine. Druga inicijativa ujedinila je u zajedničkom projektu Hrčak 2005. godine, Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo, CARNet i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Ostvarenjem projekta Hrčak stvoren je portal hrvatskih znanstvenih časopisa.⁶¹

Navedene inicijative poslužile su kao polazište za donošenje Hrvatske deklaracije o otvorenom pristupu koja je donesena 2012. godine.⁶²

U Hrvatskoj deklaraciji o otvorenom pristupu navodi se da je otvoreni pristup:

⁵⁸ Šember, Marijan. Vrijednovanje biomedicinskih časopisa u otvorenom pristupu s pomoću citiranih pokazatelja. Magistarski rad, 2007. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/OP.htm> [citirano: 2017-07-18]

⁵⁹ The Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. Open Access. 2003, Dostupno na <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration> [citirano 2017-11-20]

⁶⁰ Melinščak Zlodi; Iva, Stojanovski; Jadranka, Mayer, Marina. Prijevod Berlinske deklaracije. E-LIS, 2004. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf [citirano: 2017-07-18]

⁶¹ Melinščak Zlodi; Iva, Stojanovski; Jadranka, Mayer, Marina. Prijevod Berlinske deklaracije. E-LIS, 2004. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf [citirano: 2017-07-18]

⁶² Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Fakultet elektronike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija> [citirano: 2017-07-18]

- javni interes, jer će jedino na taj način hrvatsko znanje, sposobnosti i inovacijski kapaciteti naći korisnike, suradnike i kupce, i samo na taj način povećati će se vidljivost, utjecaj i ugled hrvatske znanosti.
- Da su znanstvene informacije hrvatsko nacionalno blago, jer slobodan pristup njima omogućava daljnje stvaralaštvo i napredak.
- Rezultati javno financiranih istraživanja trebaju biti u slobodnom pristupu, jer su financirane novcem svih građana pa ih imaju pravo i koristiti.
- Znanstvene informacije treba pohraniti trajno, jer one pokazuju slijed promjena na temelju kojih je nastao razvoj.
- Nacionalna struktura otvorenog pristupa treba biti održava, nameće obvezu angažiranja stručnih kadrova i opreme kako bi proces od pohrane do korištenja znanstvenih informacija bio siguran, a informacije stalno dostupne.⁶³

Otvoreni pristup znanstvenim sadržajima donosi brojne prednosti, a neke od njih su:

- povećanje vidljivosti,
- povećavanje citiranosti dijelova rada i do 400%,⁶⁴
- utječe na povećanje kvalitete novih znanstvenih radova,
- unapređuje komunikaciju i suradnju,
- ubrzava istraživačke procese,
- povećava suradnju između različitih područja,
- donosi velike uštede,
- pruža javnosti uvid u rezultate istraživanja i mnoge druge.⁶⁵

⁶³ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Fakultet elektronike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija> [citirano: 2017-07-18]

⁶⁴ Hebrang Grgić, Ivana. Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu. Zagreb, 2014.

⁶⁵ Konjević, Sofija. Otvoreni pristup (Open Access). Centar za znanstvene informacije. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/1920-oa.html> [citirano: 2017-07-18]

2.6. Otvoreni pristup i citiranost

Od kada postoje znanstveni časopisi znanstvenici u njima objavljuju radove iz istih razloga, a oni su: dijeljenje kvalitetnih znanstvenih informacija, razvoj znanosti, napredovanje u karijeri i priznavanje autorstva. Da bi sve navedeno bilo moguće radovi moraju biti dostupni drugim znanstvenicima, a i široj javnosti kako bi objavljene informacije došle do onih koji će ih dalje koristiti i citirati u svojim radovima.⁶⁶

Razvoj tehnologije omogućio je elektroničko objavljivanje znanstvenih članaka i postavio temelj za pokret otvorenog pristupa znanstvenim informacijama koji je nastojao riješiti problem nedostupnosti. Ideja začetnika ovoga pokreta bila je znanstvene informacije učiniti dostupnim svima koji ih žele koristiti bez ikakvih ograničenja u elektroničkom obliku putem repozitorija ili časopisa, kako bi znanstvene informacije bile što vidljivije i citiranije i poslužile stvaranju novih spoznaja.

Mnogi znanstvenici istraživali su koja se literatura više citira: ona koja je objavljena na tradicionalan način ili u otvorenom pristupu koja se nalazi u različitim repozitorijima. Brody i suradnici istraživali su navedenu tematiku od 1992. do 2001. godine, a analizirali su različita znanstvena područja na uzorku od 14 milijuna članaka. Istraživanje je pokazalo da je citiranost članaka u otvorenom pristupu u značajnom porastu. U nekim područjima kao što je fizika časopisi u otvorenom pristupu za čak 218 – 327% su više citirani od tradicionalno dostupnih časopisa. Brody i suradnici konstatirali su da se citiranost članaka može koristiti i kao mjera utjecaja unutar određenog područja, jer članak koji se puno čita i citira zasigurno ima utjecaj i na ostale znanstvenike iz toga područja. Njihove daljnje analize područja matematike i fizike pokazale su da članci objavljeni u otvorenom pristupu imaju 80-200% više citata od objavljenih na tradicionalan način.⁶⁷

Gargouri i suradnici istraživali su razloge citatne prednosti otvorenog pristupa, a analizirali su da li postoji razlika u citiranosti radova koje su sami autori odabrali da objave u otvorenom pristupu ili su radove objavili jer im obveze propisuje ustanova u kojoj rade. Razlika u citiranosti nije pronađena. Autori su zaključili da citatna prednost ne proizlazi iz kvalitativne

⁶⁶ Hebrang Grgić, Ivana. Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu. Zagreb: 2014.

⁶⁷ Hebrang Grgić, Ivana. Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu, Zagreb: 2014.

pristranosti autora već o kvaliteti objavljenih informacija. Korisnici za citiranje biraju ono što smatraju da je kvalitetno i korisno za njihov daljnji rad.⁶⁸

Düzyel i suradnici u svojem istraživanju dali su pregled područja otvorenog pristupa od 2001. do 2010. godine. Prema njihovom istraživanju u analiziranom periodu najcitiraniji rad je rad S. Lawrencea iz 2001. objavljen u časopisu *Nature*, autori koji pišu u otvorenom pristupu najčešće citiraju časopis *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, najčešće korištena ključna riječi bila je „*open access*“, a najčešće teme su institucijski repozitoriji tj. dostupni znanstveni časopisi i znanstvena komunikacija.⁶⁹

Citiranost područja društvenih znanosti daje slične rezultate kao i za druga područja, a citiranost često ovisi i o podpodručju. No, zasigurno se može potvrditi da je otvoreni pristup značajno utjecao na ubrzavanje znanstvene komunikacije i brži razvoj znanosti. Iz navedenih istraživanja vidljivo je da slobodan pristup sam radi selekciju odnosno citiranost ovisi o kvaliteti i korisnosti informacija.

⁶⁸ Gargouri, Y.; Hajjem, C.; Larivière, V.; Gingras, Y.; Carr, L.; Brody, T.; Harnad, C. Self-selected or mandated, open access increases citation impact for higher quality research. PLoS ONE, 2010.

⁶⁹ Hebrang Grgić, Ivana. Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu. Zagreb: 2014.

3. JUŽNOSLAVISTIČKI ČASOPISI

3.1. Povijesni razvoj digitalnih časopisa

Kako je o povijesti digitalnih časopisa pisano i 2015. u radu *Digitalni časopisi u Hrvatskoj*⁷⁰, ovo će poglavlje dati vrlo sažet prikaz iste.

Dok je prvi svjetski tiskani znanstveni časopis, *Le Journal de Sçavans* počeo izlaziti 1665. godine u Parizu, najraniji oblik redovnih digitalnih publikacija počeo je izlaziti 1970-ih godina na američkom sustavu ARPANET. U oba slučaja predstavljene su mogućnosti nove platforme za efikasniju komunikaciju unutar cijele znanstvene zajednice. Slično, kako je izum Gutenbergovog tiskarskog stroja započeo tiskarsku revoluciju sredinom 15. stoljeća i time otvorio novo poglavlje za tiskane publikacije, tako je 4. srpnja 1971. godine *Project Gutenberg* započeo digitalnu publikacijsku revoluciju⁷¹.

Godine 1978. započela je era digitalnih časopisa objavljivanih na fizičkim medijima, počinjući s časopisom CLOAD koji je izlazio na kasetama. Uslijedili su časopisi na disketama, često specijalizirani za specifična računala različitih proizvođača. Tek osamdesetih godina, nakon izuma CD-a i interneta, počeli su se pojavljivati časopisi izdavani metodikom stolnog izdavaštva, što je označilo i početak periodičnih internetskih publikacija. Tako 1987. godine preko sveučilišne mreže BITNET postaje dostupan i prvi digitalni recenzirani znanstveni časopis, *New Horizons in Adult Education*, što znači da je suvremeni oblik digitalnog časopisa nastao prije upravo 30 godina⁷².

Kasne devedesete označila je popularizacija Interneta, te zastarijevanje časopisa na CD-ima i disketama. U glavni fokus dolaze časopisi u obliku *webzine*-a, koji ponovno olakšavaju i ubrzavaju komunikaciju između autora, izdavača i čitatelja, a ovo je i danas najčešći oblik u kojem se objavljuju digitalni časopisi. Nakon 2000. godine pojavili su se brojni novi digitalni formati objavljivanja časopisa i njihovog sadržaja, poput xml-a i e-pub-a, a radilo se i na

⁷⁰ Božinović, Bruno. Digitalni časopisi u Hrvatskoj. Završni rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/6075/> [citirano: 2017-07-20]

⁷¹ Božinović, Bruno. Digitalni časopisi u Hrvatskoj. Završni rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/6075/> [citirano: 2017-07-20]

⁷² Božinović, Bruno. Digitalni časopisi u Hrvatskoj. Završni rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/6075/> [citirano: 2017-07-20]

poboljšavanju interaktivnosti digitalnih časopisa, te povećavanju funkcionalnosti na tabletima, e-čitačima i pametnim telefonima. Tako primjerice časopisi počinju objavljivati i video priloge, te čak i 3D-modele. Osim toga poticalo se i uvođenje novih identifikatora, poput DOI-a i ORCID-a, koji dodatno olakšavaju pronalaženje i autentificiranje digitalnog sadržaja.⁷³

3.2. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u Republici Hrvatskoj

U Hrvatskoj postoji veliki broj digitalnih časopisa. Teme vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu obrađuju se povremeno u više od desetak časopisa, pa o južnoslavističkim časopisima možemo govoriti strogo uvjetno; redovito su to časopisi koncipirani kao slavistički ili općelingvistički, odnosno filološki ili časopisi za svjetsku književnost. Među najznačajnijima su: *Filološke studije*, *Suvremena lingvistika*, *Croatica et Slavica Iadertina*, *Jezikoslovlje*, *Umjetnost riječi*, *Književna smotra*, *Govor*, *SIC - časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje* i drugi.

Časopisi za analizu u ovom i narednim poglavljima odabrani su na temelju učestalosti objavljivanja sadržaja koji obrađuje teme vezane uz južnoslavenske jezike, književnost i kulturu. Iz analiziranih časopisa, kao primjeri, odabrana su do tri objavljena članka vezana uz navedenu temu koji su ukratko prezentirani. Birani su članci iz brojeva izdanih 2010. godine ili kasnije, kako bi se osiguralo da se istraživanje koristi relativno svježim i za ovo područje relevantnim podacima. Svi odabrani časopisi analizirani su kako bi se utvrdilo da se u brojevima barem povremeno objavljuju članci koji se bave južnoslavističkom tematikom. Za svrhe ovog rada, južnoslavističkim časopisima se smatraju oni časopisi koji objavljuju i članke o južnoslavenskim jezicima koji nisu u direktnom nacionalnom interesu zemlje porijekla pojedinog časopisa, odnosno da se ti članci bave južnoslavenskim jezicima koji nisu službeni jezik u zemlji porijekla časopisa. Metodom analize sadržaja mrežnih stranica na Hrčku opisat će se rad uredništva, način provođenja recenzije, te sadržaji časopisa.

Filološke studije međunarodni je slavistički časopis iz područja humanističkih znanosti. Časopis je nastao kao rezultat međusveučilišne suradnje Filološkog fakulteta Permskog

⁷³ Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

državnog sveučilišta, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani, Instituta za makedonsku književnost koji djeluje u sastavu Sveučilišta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skopju i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U časopisu se obrađuju teme iz: filozofije, znanosti o književnosti, lingvistike i povijesti, a sadržaji se objavljuju na pet standardnih jezika: hrvatskom, srpskom, makedonskom, slovenskom, ruskom i engleskom. Časopis je počeo izlaziti 2002. godine i to jednom godišnje u dva toma. Na Hrčku je dostupan od 2013. godine, a dostupni su brojevi koji su izašli 2011. godine sve do 2015. godine.⁷⁴

Odsjek za južnoslavenske jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kroz rubrike časopisa obradio je brojne filološke probleme iz jezika, književnosti, povijesti i društva kako se ne bi izgubio interes za specifična nacionalno-jezična pitanja, a objavljivani su i sadržaji kojima su na moderan način tumačeni određeni tekstovi i fenomeni.⁷⁵

Časopis *Filološke studije* pokrenut je kako bi potaknuo i proširio suradnju između slavenskih zemalja i institucija, kako bi znanstveni i uopće interkulturni dijalog napredovao među europskim narodima na već postavljenim osnovama, ali s novim metodologijama i prilagođavajući se novim okolnostima u kojima žive narodi u današnjem vremenu.⁷⁶

Časopis *Filološke studije* ima otvoreni pristup što znači da se svi njegovi sadržaji mogu u potpunosti besplatno koristiti. Korisnici ih mogu čitati, preuzimati, kopirati, distribuirati, pretraživati, a isticanjem poveznica na cjelokupne tekstove članaka mogu biti korišteni i u druge legalne svrhe bez prethodnog traženja dopuštenja od izdavača ili autora. Sve navedeno u skladu je sa definicijom otvorenog pristupa BOAI (Budapeštanskom inicijativom otvorenog pristupa).⁷⁷

Pregledom sadržaja objavljenih i dostupnih brojeva za analizu izdvojen je izvorni znanstveni članak koji na moderan način obrađuje temu žene i njezinog položaja u društvu na našim prostorima.

- Časopis broj 13/2 iz 2015. godine, naziv članka: Anika kao fatalna žena – demonizacija ženskosti u pripovijetci Anikina vremena, Ive Andrića. Članak je zanimljiv jer pokazuje muški strah od jakih žena tj. lijepih i pametnih, kojima

⁷⁴ Filološke studije. Hrčak. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/filoloske-studije> [2017-11-04]

⁷⁵ Filološke studije. Hrčak. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/filoloske-studije> [2017-11-04]

⁷⁶ Filološke studije. Ljevak.hr. Dostupno na: <http://www.ljevak.hr/knjige/knjiga-12643> [2017-11-04]

⁷⁷ Filološke studije. Hrčak. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/filoloske-studije> [2017-11-04]

muškarci ne mogu upravljati već one upravljaju njima. Autorica članaka vraća se još u devetnaesto stoljeće pa preko pripovijetke Ive Andrića prikazuje strah od ženske emancipacije, iako su žene službeno ravnopravne s muškarcima u patrijarhalnom društvu uloge su podijeljene i svaka ona žena koja previše izlazi iz svoje uloge postaje „fatalna žena“.

U časopisu se ravnopravno koristi latinično i ćirilično pismo, a mogu se naći i radovi iz cijeloga južnoslavenskog i slavenskog prostora, te se časopis s pravom može nazvati najvećim južnoslavističkim časopisom u Republici Hrvatskoj.

Suvremena lingvistika jedan je od vodećih hrvatskih lingvističkih časopisa. Prvi broj časopisa izašao je još 1966. godine, od tada do danas izlazi dva puta godišnje. Časopis izlazi u tiskanom i digitalnom izdanju, a izdaje ga Hrvatsko filološko društvo. Slika 6. prikazuje izgled korica časopisa *Suvremena lingvistika*. Na web stranici časopisa nalazi se arhiva svih izdanih brojeva u elektroničkom izdanju.

Slika 6. Slika korica časopisa *Suvremena lingvistika* (<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=264>)

Suvremena lingvistika objavljuje prikaze, osvrti i ocjene recentnih domaćih i inozemnih knjiga, te znanstvene, stručne i pregledne radove iz područja lingvistike. U časopisu se objavljuju radovi koji imaju jasno „definiran teorijski okvir s precizno razrađenom

metodologijom kojom se analizira jezična građa ili problematizira određena lingvistička tema“.⁷⁸

Časopis je u otvorenom pristupu i svi objavljeni sadržaji dostupni su bez naknade za korisnika ili ustanovu koja ih koristi. Korisnici mogu: čitati, preuzimati, kopirati i distribuirati uz poštivanje autorskih prava autora i izdavača.

Predaju priloga i njihovu obradu uredništvo časopisa ne naplaćuje. Svaki rad koji stigne za objavu prolazi dvostuki recenzijski postupak. Da bi rad mogao ući u recenzijski postupak prvo mora proći postupak vrednovanja od strane glavnoga urednika koji odlučuje da li će rad uzeti u obzir za objavu. Ako je glavni urednik dao pozitivno mišljenje za rad slijedi postupak dvostruke anonimne recenzije, ne otkriva se identitet autora niti recenzenata (double-blind peer review). Takav postupak recenzije smatra se jednim od temeljnih postulata objave znanstvenih radova u Hrvatskoj. U postupku recenzije procjenjuje se da li rad udovoljava akademskim standardima struke i standardima časopisa.⁷⁹

Ako uredništvo posjeduje jasan dokaz da su podaci prezentirani u časopisu nepouzdana i da je rad rezultat nečasnih radnji, on će biti povučen iz objave sukladno uputama o povlačenju radova. Uredništvo časopisa u potpunosti se odriče bilo kakve odgovornosti za eventualne slučajeve plagijata koji su objavljeni. Odgovornost za takav rad snosi autor bilo da je slučaj plagiranja otkriven u postupku provođenja recenzije ili nakon objave rada u časopisu.

Analiza sadržaja časopisa *Suvremena lingvistika*:

- Časopis broj 81 iz srpnja 2016. godine donosi zanimljivi Prikaz pod naslovom: Kako objasniti objasnidbenik, u srpsko-hrvatskom rječniku. Profesor Marko Samardžija kroz navedeni Prikaz pokušao je objasniti iz perspektive jezika što je prihvaćeno u jeziku i kako treba biti, odnosno hrvatske i srpske jezične norme koje treba jasno odvojiti od „živog pijeska“ koji se ugurao u jezik i doveo do stvaranja nejasnoća prisutnih u jednom i drugom jeziku.
- Broj 80 iz prosinca 2015. godine donosi članak pod naslovom Glagolski prefiksi u hrvatskom i bugarskom jeziku: semantička mreža i izazovi korpusno utemeljena

⁷⁸ Suvremena lingvistika. Hrvatsko filološko društvo. Dostupno na: <http://www.hfiloloskod.hr/index.php/suvremena-lingvistika> [citirano: 2017-07-20]

⁷⁹ O časopisu. Suvremena lingvistika. Dostupno na: <http://suvlin.ffzg.hr/index.php/hr/o-casopisu/uredivacka-koncepcija> [citirano: 2017-07-20]

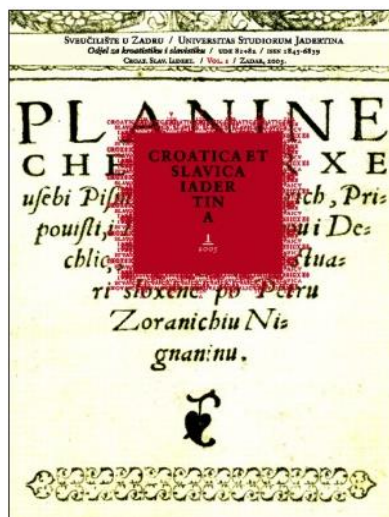
istraživanja. U znanstvenom članku se objašnjava kako odvojiti značenje prefiksa od značenja osnovnih glagola. Za analizu navedene problematike korišteni su prefigirani glagoli prikupljeni iz rječnika i korpusa.

- U broju 79 iz srpnja 2015. godine objavljen je znanstveni članak pod naslovom: O upotrebi i funkciji neodređenih determinatora jedan i neki kao članova u hrvatskom i drugim slavenskim jezicima.⁸⁰

Nakon pregleda i ostalih objavljenih brojeva časopisa *Suvremena lingvistika* u sadržaju svakoga broja može se pronaći po jedan članak koji analizira jezičnu građu ili problematizira određene lingvističke teme u južnoslavenskim jezicima. Iz navedenih podataka može se zaključiti da glavni urednik i uredništvo pažljivo odabiru sadržaje koje će časopis objaviti pazeći pritom da lingvističke teme iz hrvatske, južnoslavenskih zemalja i cijeloga svijeta budu u časopisu uvijek prisutne što značajno pridonosi posjećenosti časopisa, jer se u njemu mogu pronaći uvijek zanimljivi sadržaji. Na web stranici časopisa vidljivi su podaci o posjećenosti časopisa (dnevnoj, tjednoj, mjesečno i ukupna posjećenost od postavke statistike). Javna objava statistike pokazuje otvorenost časopisa tj. namjeru uredništva da se ništa od čitatelja ne skriva. Pored važnih podataka za časopis na web stranici vidljiva je i obavijest glavnog urednika kojom poziva autore na suradnju sa *Suvremenom lingvistikom*. Otvoreni poziv glavnog urednika pokazuje da časopis želi suradnju sa svima koji o lingvističkim temama imaju nešto za reći i koji žele prezentirati svoje stručno mišljenje o uočenom lingvističkom problemu.

Croatica et Slavica Iadertina znanstveni je časopis koji je započeo izlaziti 2005. godine, a izlazi u tiskanom i digitalnom izdanju. Časopis izlazi jednom godišnje u dva sveska, a do 2010. godine izlazio je u jednom svesku. Sadržajima pokriva područje humanističkih znanosti, posebno iz filologije, kroatistike, slavistike, te jezikoslovne i književno-znanstvene radove. U skladu sa definicijom iz Budimpeštanske deklaracije o otvorenome pristupu, časopis provodi politiku otvorenog pristupa sadržajima. Slika 7. nudi prikaz korica časopisa *Croatica et Slavica Iadertina*.

⁸⁰ Suvremena lingvistika. Hrvatsko filološko društvo. Dostupno na: <http://www.hfiloloskod.hr/index.php/suvremena-lingvistika> [citirano: 2017-07-20]

Slika 7. Slika korica časopisa *Croatica et Slavica Iadertina* (<https://hrcak.srce.hr/csi>)

Svi članci koji se u časopisu objavljuju recenziraju se prije objave. Recenzenti su stručnjaci iz područja koje rad obrađuje. Oni ne znaju čiji rad recenziraju, a autor ne zna tko je rad recenzirao. Dakle, i ovaj časopis primjenjuje postupak dvostruke anonimne recenzije, a u slučaju postojanja potrebe članak može biti poslan i na treću nezavisnu recenziju. Glavni urednik u suradnji sa uredništvom i recenzentima donosi odluku koji će članci u časopisu biti objavljeni.

Autori koji žele objaviti rad u časopisu *Croatica et Slavica Iadertina* trebaju biti spremni na eventualne prepravke rada prema uputama recenzenata, na kontrolu lektorskih ispravaka i zadnju korekturu. U časopisu se objavljuju slijedeće kategorije: izvorni znanstveni članci, stručni članci, izlaganja sa skupova i priopćenja. Uredništvo prima isključivo neobjavljene radove. Radovi se uredništvu mogu dostavljati u toku cijele godine. Svi objavljeni brojevi časopisa dostupni su u elektroničkom obliku na portalu Hrčak.⁸¹

Analiza sadržaja časopisa:

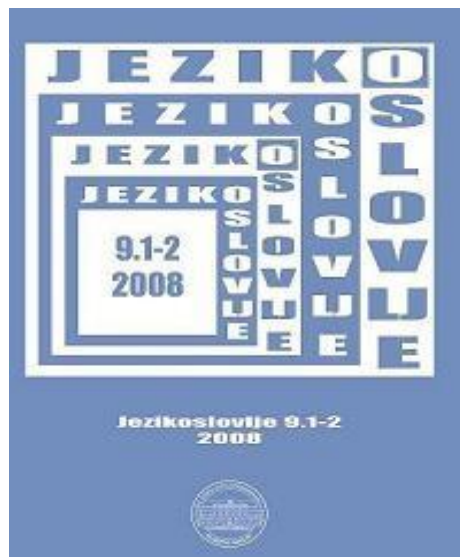
- U časopisu broj 12 iz ožujka 2017. godine nalazi se zanimljiv pregledni rad s naslovom: Supin u donjolужиčkosrpskome jeziku. Rad je objavljen na hrvatskom i makedonskom jeziku. On pokazuje upotrebu supina u rečenicama u kojima nema glagola kretanja u donjolужиčkosrpskom jeziku.

⁸¹ Croatia et Slavica Iadertina. Hrčak. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/csi> [citirano: 2017-07-20]

- Broj 11 iz 2016, donosi zanimljiv znanstveni članak pod naslovom: Hrvatski panspremijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u Europskom kontekstu. Znanstveni članak obrađuje kulturne običaje na pojedine crkvene blagdane kao što je blagdan svete Barbare, svete Lucije, Badnji dan, te uspoređuje običaje što su ljudi radili i rade u Hrvatskoj i u drugim europskim zemalja, a povezano je sa navedenim blagdanima.

Svaki broj časopisa sadrži najmanje jedan članak vezan uz južnoslavenske jezike i kulturu. Sadržaj časopisa vrlo je raznolik i zanimljiv pružajući svakome korisniku mnogo novih informacija o dijalektima hrvatskih krajeva, kulturi i običajima, a predstavljeni su i druge južnoslavenske zemlje, njihovi jezici, kultura i običaji, a ne nedostaje ni svjetskih jezikoslovnih i kulturnih tema i drugih zanimljivih sadržaja. Časopis se s pravom može nazvati slavističkim časopisom, jer teme vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu nisu povremeni već redoviti sadržaji.

Znanstveni časopis *Jezikoslovlje* izlazi od 1998. godine, tri puta godišnje, a izdaje ga Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Časopis objavljuje istraživanja iz tradicionalnih jezikoslovnih disciplina od fonologije i morfologije preko sintakse do semantike i pragmatike. Časopis ima otvoreni pristup sadržajima, a sadržaji se objavljuju na hrvatskom, njemačkom i engleskom. Na slici 8. mogu se vidjeti njegove korice.

Slika 8. Slika korica časopisa *Jezikoslovlje* (<https://hrcak.srce.hr/jezikoslovlje>)

Časopis izlazi u tiskanom i digitalnom izdanju, a na portalu Hrčak prisutan je od 2008. godine. Pregledom sadržaja objavljenih brojeva vidljivo je da se u većini brojeva nalaze znanstveni članci koji obrađuju teme vezene uz južnoslavenske jezike.

- U broju 2-3 iz 2014. godine u sadržaju se nalaze dva znanstvena članka: u prvome je dana usporedba prijedloga s funkcijom u engleskom i slovenskom jeziku, a u drugom je dana usporedba glagolskog vida u imperativu i preskriptivnom infinitivu u kuhinjskim receptima u bosanskom, hrvatskom, srpskom i ruskom jeziku.
- U broju 2 iz 2011. godine analizirana je upotreba poslovice u suvremenom bugarskom jeziku.
- U broju 1 iz 2010. predstavljena je knjiga srpske autorice o prevođenju i prevoditeljskim studijima izdana na njemačkom jeziku.

Ovaj znanstveni časopis s pravom se može svrstati u južnoslavističke časopise, ali on je prije svega međunarodno-jezikoslovni časopis, jer veći dio njegovih članaka u svakom broju obrađuje aktualne jezične teme iz svi velikih svjetskih jezika.

Znanstveni časopis *Umjetnost riječi* u kontinuitetu izlazi od 1957. godine, u njegovim sadržajima nalaze se izvorne književno-znanstvene rasprave, recenzije, izlaganja iz kongresa i simpozija, bibliografije iz područja književne znanosti i drugi sadržaji vezani uz književnost i jezik, a izlazi četiri puta godišnje. Dostupan je u tiskanom i elektroničkom izdanju, a slika 9. prikazuje korice časopisa.

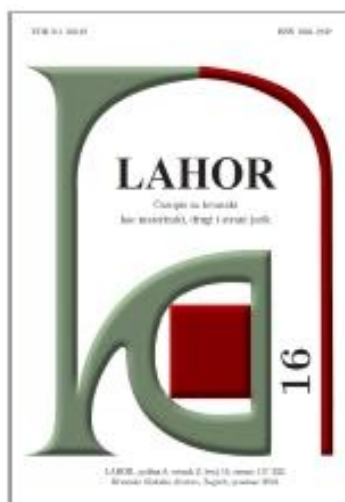
Slika 9. Slika korica znanstvenog časopisa *Umjetnost riječi*
(http://umjetnostrijeci.ffzg.unizg.hr/?page_id=11)

Časopis se može smatrati južnoslavističkim jer navodi da se u njegovim brojevima mogu pronaći sadržaji na hrvatskom, bosanskom, crnogorskom i srpskom standardnom jeziku. Časopis 2012. godine dobiva novo uredništvo koje je odmah uvelo određene promjene uvrstivši u njegove sadržaje pored književnosti i sadržaje o umjetnosti i filmu. Novo uredništvo uspostavilo je bazu domaćih i međunarodnih recenzenata i pokrenulo dvojezičnu internetsku stranicu. Prema sadržajima časopisa omogućen je slobodan pristup preko portala Hrčak, radi njegove bolje vidljivost u zemlji i inozemstvu. Uredništvo je uvrstilo časopis i u druge međunarodne baze podataka, te nastavilo raditi na jačanju ugleda časopisa. Na Hrčku su dostupni brojevi časopisa od 2003. do 2016. godine.

Pregledom sadržaja objavljeni brojeva koji su dostupni u elektroničkom izdanju vidljivo je da ima veliki broj slavističkih članaka, no južnoslavističkih ima vrlo malo i samo povremeno. S obzirom na sadržaj, časopis se trudi biti međunarodni časopis, jer osim što ima izdanje na engleskom jeziku, u svim njegovom brojevima veliki dio sadržaja obrađuje teme iz velikih svjetskih književnosti, od francuske, ruske, njemačke, britanske, češke i brojne druge.

Znanstveni časopis *Lahor* više nije aktivan, a izlazio je od 2006. do 2014. godine dva puta godišnje u tiskanom i digitalnom izdanju. Od početka svojega izlaženja objavljavao je recenzirane znanstvene i stručne radove, te prikaze knjiga i časopisa. *Lahor* je bio jedini znanstveni časopis u Hrvatskoj koji se sustavno bavio inojezičnim hrvatskim.⁸² Izgled korica posljednjeg broja *Lahora* može se vidjeti na slici 10.

⁸² Lahor. Hrvatsko filološko društvo. Dostupno na: <http://www.hfiloloskod.hr/index.php/lahor> [citirano: 2017-07-20]

Slika 10. Slika korica posljednjeg broja *Lahora* (<https://hrcak.srce.hr/lahor>)

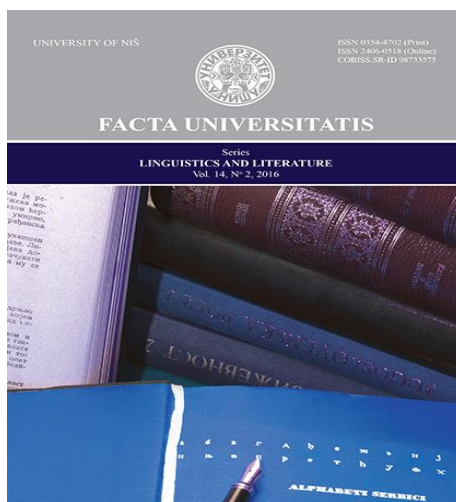
Pregledom sadržaja vidljivo je da *Lahor* u većini objavljenih brojeva imao barem jedan članak vezan uz južnoslavenske jezike.

Iz analize šest odabranih hrvatskih znanstvenih časopisa vidljivo je da redovite sadržaje iz južnoslavenskih jezika i kulture imaju časopisi *Filološke studije*, *Croatica et Slavica Iadertina* i *Suvremena lingvistika*, dok se kod ostalih analiziranih časopisa u sadržaju tek ponekog broja može pronaći neki članak u kojemu se obrađuju teme vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu. Časopis *Filološke studije* treba posebno izdvojiti i istaknuti jer je on međunarodni slavistički časopis koji je i nastao na temelju ideje koja je povezala četiri sveučilišta i jednu instituciju iz četiri južnoslavenske zemlje (Hrvatske, Slovenije, Srbije i Makedonije) kako bi se nastavila, proširila i ojačala suradnja između znanstvenika na ovim prostorima. Teška događanja na kraju dvadesetog stoljeća podijelila su prostor, a ova inicijativa od strane visokog obrazovanja pokazala je da veze postoje, odnosno da između južnoslavenskih naroda nisu u potpunosti prekinute, te ih treba početi graditi na temeljima koji već postoje, na novi način i u duhu sadašnjeg vremena.

3.3. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u Srbiji

U Srbiji ima značajno manje digitalnih časopisa od Republike Hrvatske, a oni su okupljeni u digitalnom repozitoriju SCIndeks. Najznačajniji digitalizirani južnoslavistički časopisi u Srbiji su *Facta Univerzitatis*, *Nasleđe* i *Reč*.

Facta Universitatis međunarodni je znanstveni časopis otvorenog pristupa, osnovan 1996. godine, a objavljuje ga Izdavačka jedinica Sveučilišta u Nišu, financira se državnim sredstvima.

Slika 11. Slika korica časopisa *Facta Universitatis*
(<http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULingLit>)

Časopis pokriva različita znanstvena područja, a među njima i lingvistiku i književnost. *Facta Universitatis* pokriva toliko široku tematiku da se u Srbiji smatra vodećim nacionalnim akademskim časopisom. Od osnivanja časopisa do 2009. godine izlazio je jednom godišnje, a od 2009. godine do danas izlazi 2 puta godišnje. U časopisu se nalaze originalni radovi na engleskom, njemačkom, francuskom i ruskom jeziku, a objavljuju se radovi i recenzije knjiga koje se bave različitim temama i podupire globalnu razmjenu znanja iz: lingvistike, književnosti, kulture i druge zanimljive teme. Časopis izlazi u tiskanom i digitalnom izdanju i nalazi se u repozitoriju SCIndeks.⁸³ Slika 11. prikazuje korice časopisa *Facta Universitatis*.

Analiza sadržaja časopisa:

- U broj 2 iz 2016. godine nalaze se dva članka, u kojima se piše o situaciji u Hrvatskoj i uspoređuju prilike u Srbiji vezane uz kulturu i obrazovanje.

⁸³ *Facta Universitatis*, Series: Linguistics and Literature. *Facta Universitatis*. Dostupno na: <http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULingLit> [citirano: 2017-07-20]

- Broj 1 iz 2016. Sadrži jedan članak koji je obradio temu vezanu uz akustiku hrvatskih glazbala.
- Broj 1 iz 2015. Sadrži jedan članak u formi putopisa kojim se predstavlja Crna Gora, njezina kultura i običaji bez ikakvog političkog konteksta.
- Broj 2 iz 2014. Sadrži jedan zanimljiv članak iz lingvistike o metaforama u hrvatskom jeziku.

Svi do sada izdani brojevi časopisa dostupni su u elektroničkom obliku u arhivu časopisa, gdje se može pregledati sažetak svakoga članka i na linku otvoriti puni tekst.⁸⁴

Časopis *Facta Universitatis* može se s pravom nazvati južnoslavističkim časopisom, jer se u sadržaju gotovo svakoga broja časopisa nalazi obrađena najmanje jedna tema iz jezika ili kulture južnoslavenskih naroda. U svim člancima koji su spomenuti, a obrađuju teme vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu vidljivo je da su oslobođeni aktualne politike i komentara koji unose ograničenja, a koja su nastala iz iskustva i teških zbivanja koje je preživjelo cijelo područje bivše Jugoslavije. Može se zaključiti da su sadržaji otvoreni i imaju pogled u budućnost.

Časopis *Nasleđe* pokrenut je 2003. godine, a prvi broj izašao je 2004. godine. Izdavač časopisa je Filološko-umjetnički fakultet u Kragujevcu. U časopisu se objavljuju znanstveni i stručni radovi iz područja društveno-humanističkih znanosti: lingvistike, književnosti, umjetnosti, književne kritike, povijesti umjetnosti, kulture, antropologije i filozofije. Radovi se ravnopravno objavljuju na srpskom jeziku i na drugim jezicima. Časopis izlazi tri puta godišnje.⁸⁵ Na slici 12. može se vidjeti izgled korica ovog časopisa.

⁸⁴ Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature. Facta Universitatis. Dostupno na: <http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULingLit> [citirano: 2017-07-20]

⁸⁵ Nasleđe. Filum. Dostupno na: http://www.filum.kg.ac.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=223&lang=sr [citirano: 2017-07-20]

Slika 12. Slika korica časopisa *Nasleđe*

(http://www.filum.kg.ac.rs/dokumenta/izdavastvo/nasledje/Korice/NasledjeKorica_br_19.jpg)

Nasleđe objavljuje i radove neafirmiranih mladih znanstvenika kako bi im omogućio da predstavljaju svoj rad i nastave se znanstveno usavršavati. Časopis izlazi u tiskanom i digitalnom izdanju, a svi brojevi časopisa dostupni su na stranicama fakulteta. Radovi u časopisu objavljuju se na srpskom, engleskom, francuskom, njemačkom, španjolskom i ruskom. U časopisu se koristi dvostruko anonimno recenziranje znanstvenih radova.⁸⁶

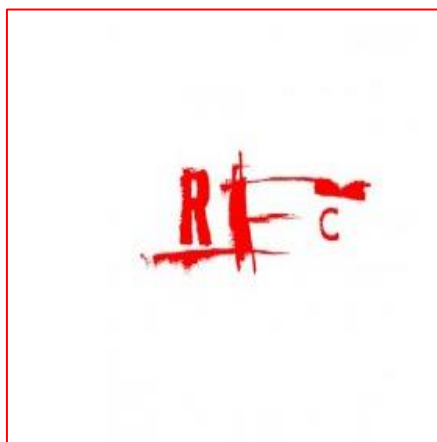
Analizom sadržaja objavljenih brojeva časopisa vidljivo je da se povremeno obrađuju teme vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu. Časopis *Nasleđe* više se bavi svjetskim i srpskim lingvističkim, književnim i kulturnim temama, dok su teme iz južnoslavenskog prostora zapostavljene kao da ne postoji ni jedna dodirna točka sa drugim slavenskim jezicima i kulturom. I kod ovoga časopisa prisutna je želja uredništva da on bude međunarodni znanstveni časopis, u službi širenja južnoslavističke kulture i upoznavanja stranih kultura s njome, što je vidljivo iz uredničke kolumne i iz većine njegovih sadržaja u svakom broju časopisa, pa utoliko više čudi što nije dovoljno otvoren prema autorima i temama iz drugih južnoslavenskih kultura.

Časopis za književnost i kulturu *Reči* započeo je izlaženje 1994. godine. Nakon pet godina izlaženja časopisu je promijenjeno uredništvo i preimenovan je u *Reč*; pod tim imenom od 1999. godine časopis izlazi jednom godišnje. *Reč* je kroz godine odigrala ključnu ulogu u održavanju književnog života u Srbiji, jer se većina književnih publikacija zagasila. U

⁸⁶ Nasleđe. Filum. Dostupno na:

http://www.filum.kg.ac.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=223&lang=sr
[citirano: 2017-07-20]

časopisu su svoje radove objavljivali gotovo svi poznati srpski pisci, a s njim su surađivali i svi najbolji prevodioci Srbije. Reč je održavala i kontakte sa piscima drugih država nastalih nakon raspada Jugoslavije, a neki su u njemu i objavljivali svoje radove. Jedan dio urednika časopisa predaje na katedri za opću književnost i teoriju književnosti Filološkog fakulteta u Beogradu.⁸⁷ Slika 13. nudi prikaz korica časopisa *Reč*.

Slika 13. Slika korica časopisa *Reč* (<http://www.fabrikaknjiga.co.rs/rec-84-30/>)

Časopis izlazi u tiskanom i digitalnom izdanju. U časopisu se obrađuju književno-teorijske teme posvećene naratologiji, dekonstrukciji problema književne interpretacije, teme o obrazovanju, nalaze se prijevodi dijela svjetskih pjesnika i druge teme vezane uz književnost.

Pregledom sadržaja objavljenih brojeva časopisa vidljivo je da se u svakom njegovom broju nalazi po nekoliko članaka koji obrađuju neku temu iz kulture, povijesti ili književnosti južnoslavenskih naroda. Sadržaj časopisa mijenjao se kroz vrijeme od 2000. do 2005. godine bio je prisutan veliki broj članaka koji su obrađivali dnevnopolitičke teme, a njihov broj do danas postepeno se smanjivao. Pregledom sadržaja zadnjih nekoliko brojeva (2012-2016) vidljivo je da su i dalje u svakom broju prisutni članci koji obrađuju teme vezane uz kulturu i književnost južnoslavenskih naroda, a najviše se objavljuju pjesme južnoslavenskih autora. Časopis se s pravom može nazvati južnoslavističkim časopisom.⁸⁸

⁸⁷ Časopis *Reč*. *Reč*, časopis za kulturu i društvena pitanja. Dostupno na: http://www.b92.net/casopis_rec/ [citirano: 2017-07-20]

⁸⁸ Časopis *Reč*. Fabrikaknjiga. Dostupno na: <http://www.fabrikaknjiga.co.rs/knjige/casopis-rec/> [citirano: 2017-07-20]

3.4. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u Sloveniji

U Sloveniji su se znanstveni časopisi iz područja humanističkih znanosti počeli osnivati tek početkom 20. stoljeća. Slovenski jezik najzapadniji je južnoslavenski jezik, a po svojim obilježjima najbliži je susjednomu kajkavskom narječju hrvatskog jezika. Prvi slovenski jezikoslovni časopis bio je Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovinu (ČJKZ), pokrenut 1918. godine, a izlazio je do ljeta 1931. godine. Časopis je bio namjenjen unapređenju slovenskog jezika, promicanju nacionalne svijesti, a u njemu su objavljivana književna djela pisana na slovenskom jeziku nastala kroz povijest i znanstveni diskurs slovenskih intelektualaca na slovenskom jeziku.

Slavističnu reviju pokrenulo je 1948. godine Slavistično društvo Slovenije. Časopis se objavljuje po načelima otvorenoga pristupa, a svi članci objavljeni u časopisu *online* su dostupni korisnicima. Besplatna upotreba i distribucija sadržaja u raznim medijima dopuštena je pod uvjetom da se navede autor članka i časopis iz kojega je dio preuzet ili korišten u drugom znanstvenom radu. Časopis izlazi četiri puta godišnje, a svi brojevi časopisa od 1948. godine do danas dostupni su u arhivi na web stranici časopisa.⁸⁹

Slavistična revija prihvaća izvorne i neobjavljene znanstvene i stručne članke iz slovenske književnosti, lingvistike i srodnih područja, a objavljuju se radovi i na drugim slavenskim i svjetskim jezicima.

Analiza sadržaja časopisa:

- Broj 4 iz 2016. godine, sadrži članak o „upotrebi prezenta u međuratnoj crnogorskoj prozi“. U članku se analizira značenje i funkcija prezenta u pripovjedačkoj prozi. U istom broju časopisa dvije mlade autorice objavljuju zanimljiv članak o „Utjecaju novih medija na jezik mladih u pisanim radovima“. Autorice su u svom članku istraživale koliko osnovnoškolci koriste elemente jezika novih medija kao što su: anglizmi, kratice, emotikoni, višestruki interpunkcijski znakovi i druga grafo-

⁸⁹ Spletni arhiv revije/Journal Web Archive. Slavistična revija. Dostupno na <https://srl.si/index.php?id=arhiv> [2017-08-20]

stilistička sredstva. Provedeno istraživanje pokazalo je da ih učenici vrlo često koriste u svojim radovima.⁹⁰

- Broj 1 iz 2017. godine, sadrži članak o „Hrvatsko-slovenskim vezama u putopisima“. Članak opisuje put Hrvatske i Slovenije prema vlastitom identitetu kroz putovanje od Zagreba do Bleda. U istom broju časopisa objavljen je i članak koji uspoređuje djela književnika Kiša i Andrića.⁹¹

Pregledom više od deset brojeva časopisa vidljivo je da su u svakom broju časopisa prisutna djela različitih autora iz južnoslavenskog prostora i časopis se prema ranije navedenim kriterijima može smatrati južnoslavističkim časopisom.

Pregledom sadržaja više jezičnih časopisa *Linguistica*, *Jezik in slovstvo* i *Filozofskog vestnika* koji se nalaze u digitalnom repozitoriju COBBIS ni jedan od navedenih časopisa ne bi se mogao smatrati južnoslavističkim časopisom. Navedeni časopisi s vremena na vrijeme imaju objavljen neki znanstveni članak autora iz prostora na kojima se govori južnoslavenskim jezicima.

3.5. Digitalni časopisi koji se bave južnoslavenskim jezicima i kulturom u ostalim južnoslavenskim zemljama

Jedan od značajnih južnoslavističkih časopisa u Bosni i Hercegovini je časopis *Sarajevske sveske*. Časopis je nastao na inicijativu grupe intelektualaca iz gotovo svih zemalja koje su se nalazile u bivšoj Jugoslaviji. Oni su došli na ideju da izdaju nezavisni regionalni časopis koji će služiti kao mjesto za dijalog i razmjenu mišljenja kako bi prostor nakon teškoga ratnog stradanja ponovno komunicirao. Prvi broj *Sarajevskih sveski* izašao je 01.09.2002. godine u Sarajevu, a do sada je objavljen 51 broj. Slika 14. prikazuje izgled korica časopisa.

⁹⁰ Spletni arhiv revije/Journal Web Archive. Slavistična revija. Dostupno na <https://srl.si/index.php?id=arhiv> [2017-08-20]

⁹¹ Spletni arhiv revije/Journal Web Archive. Slavistična revija. Dostupno na <https://srl.si/index.php?id=arhiv> [2017-08-20]

Slika 14. Slika korica časopisa *Sarajevske sveske* (<http://www.sveske.ba/bs/broj/49-50-0>)

Prvi broj časopisa predstavljen je u okviru trećih književnih susreta u organizaciji Kulturnog centra Andre Malrauxa. Za pripremu i objavu prvoga broja bilo je potrebno dvije godine. Projekt za pokretanje ovoga časopisa bio je poseban jer je želio sagraditi mostove između znanstvenika i pisaca, polazeći od činjenice da kultura uvijek spaja ljude i podsjeća ih na ono što čovjek zapravo je, a inicijativu su podržali brojni istaknuti političari i ambasadori Europskih zemalja. Oni su angažmanom željeli podsjetiti da je Europa nakon Drugog svjetskog rata proživjela ogromna stradanja, ali je nakon svega što se dogodilo odlučila okrenuti novu stranici povijesti što je vidljivo iz današnjih integracija, nezamislive stvari postale su moguće. No, nažalost ideja koja je pokrenula časopis kod nekih ljudi je potpuno pogrešno protumačena i ubrzo je okarakterizirana kao pokušaj revitalizacije zemlje koja se u ratu raspala. Umjesto okretanja prema budućnosti prostor bivše Jugoslavije se stalno vraća unazad prekopavajući po daljoj ili bližoj prošlosti. Pokretanje časopisa i njegovo izlaženje pokazalo je da treba nastaviti tražiti podloge za suradnju i komunikaciju jer susjedi htjeli ili ne uvijek moraju komunicirati.

U časopisu su postavljene različite teme od regionalnog značaja, s interpretacijom iz različitih perspektiva. Među najzastupljenijim temama su: žensko pismo, pisci na granici, pisci i nacionalistička ideologija, ratno pismo, neeuropska Europa, nacionalni književni kanon, suvremena književnost i naši jezici, suvremena književnost u regiji, englesko izdanje *Sarajevskih sveski*, *Best of Sarajevo Notebook*, nomadizam, mladi, tranzicija i kultura,

melankolija i nostalgija i interkulturalno proučavanje književnosti, priče za djecu i brojne druge“.⁹²

Broj 51 koji je izašao 2017. godine prvi je nakon smrti Vojke Smiljanić Đikić koja je pokrenula časopis i bila njegova dugogodišnja glavna urednica. U broju 51 pod vodstvom novoga urednika nastavlja se angažman autora iz cijelog prostora bivše Jugoslavije, a tema broja je „Likovna i vizuelna scena na ovim prostorima od 1940. pa do danas“.

Časopis *Sarajevske sveske* južnoslavistički je časopis u pravom smislu te riječi, jer on znanstvene članke o južnoslavistici ne dodaje tek povremeno u svoj sadržaj, već oni čine gotovo cijeli njegov sadržaj. Bez obzira na sve teškoće koje prate takve projekte očito je da je zahvaljujući velikoj upornosti prije svega glavne urednice Vojke Smiljanić Đikić časopis opstao i uspio je održavati mostove kulturne suradnje do danas.

Kao komentar, istraživanjem svih prethodno navedenih otvoreno dostupnih časopisa može se uglavnom primijetiti pozitivan trend porasta međukulturalnog dijaloga u znanosti i obrazovanju, koja bi mogla itekako pridonijeti obnovi međunacionalnih odnosa južnoslavenskih zemalja, kao i razvijanju višejezičnosti, širenja južnoslavenske kulture i ostvarivanja boljeg međusobnog razumijevanja s Drugim, bio taj Drugi pripadnik južnoslavenske kulture ili neke druge.⁹³

⁹² Časopis *Sarajevske sveske*. *Sarajevske sveske*. Dostupno na: <http://www.sveske.ba/bs/content/%C4%8Dasopis-sarajevske-sveske> [citirano: 2017-08-20]

⁹³ Kovač, Zvonko. *Izobraževanje in znanost v okviru medkulturnega dialoga – Poročilo* (Education and science within the framework of intercultural dialogue). Sažetak sa skupa Medkulturni dialog kot temeljna vrednota EU. Ljubljana: 2008.

4. ZASTUPLJENOST JUŽNOSLAVISTIČKIH ČASOPISA I RADOVA U OTVORENO DOSTUPNIM DIGITALNIM REPOZITORIJIMA

4.1. Analiza sadržaja odabranih repozitorija

Brzi razvoj tehnologije omogućio je razvoj složenih računalnih mreža, digitalnih repozitorija i drugih baza podataka. Ni jedan repozitorij ili baza podataka ne bi imali svoju svrhu da nije došlo do raznih inovacija u web tehnologiji. Razvili su se novi preglednici web sadržaja, novi način pristupa internetu, te čitači e-knjiga. Korisnik danas može birati s koje će platforme ili iz kojega preglednika pristupiti podacima na Internetu. Knjižničari su prvi prepoznali važnost interneta kao sredstva za komunikaciju sa svojim korisnicima. Kroz povijest knjižničari su svoju građu opisivali procesom katalogizacije, a koji je utjecao i na organizaciju rada same knjižnice. Informatička tehnologija umjesto procesa katalogizacije razvila je metapodatke, metapodatkovne sheme i standarde koje se koriste za opis građe. Najpoznatiji standard koji se koristi za opis informacija i stvaranje rječnika, a koji koriste i digitalni repozitoriji je DCMI (Dublin Core Metadate Initiative) .

U ovom poglavlju rada pružit će se najprije kratak opis svakog od odabranih repozitorija, zatim će se izvršiti analiza i opis njihovih vizualnih dizajna, pa njihovih funkcionalnosti, lakoće korištenja i navigacije, što će biti, koliko je i gdje moguće, jednostavno prikazano slikama. Pružit će se prikaz statističkih podataka o obrađenim repozitorijima kroz podatke dohvaćene sa stranica svakog od repozitorija. Ovisno o mogućnostima i načinu rada pojedinog repozitorija, biti će prikazani i statistički podaci o količini i posjećenosti južnoslavističkih časopisa ili radova na repozitorijima, što će biti potpomognuto i grafovima, a ukoliko to na nekom repozitoriju nije moguće, umjesto toga pružit će se podaci o zastupljenosti članaka na pojedinim južnoslavenskim i, za usporedbu, najzastupljenijim svjetskim jezicima.

4.1.1. Hrčak

Hrčak je centralni portal koji na jednom mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise. Svakom korisniku sadržaja omogućuje jednostavno pronalaženje časopisa i radova. Već na prvi pogled naslovnice korisnik uočava profesionalni dizajn, te laku i jednostavnu navigaciju. Ključan faktor dobrog dizajna je pravilan odabir boja, pozadine, teksta i naslova.

Izbor boja i fonta imaju veliki utjecaj na čitljivost teksta. Kod Hrčka vidljiva je jednostavnost i praktičnost cijele početne stranice.

Na početnoj stranici gornji dio lijeve strane zauzima logotip koji se sastoji od crteža hrčka i tipografije u crvenoj i crnoj boji. Logo je važan dio identiteta svakog subjekta. Hrčak je za svoj logo koristio bezserifnu tipografiju koja je vrlo elegantna, a s druge strane jednostavna i čista. Veličina tipografije prilagođena je portalu. Tipografija je važno sredstvo komunikacije sa posjetiteljima, ona ne smije biti nametljiva, ali treba biti lijepa, korisna i funkcionalna što je vidljivo kod Hrčka. Crvena boja korištena je na nenametljiv način kako bi se privukla pažnja korisnika na logo i važne navigacije s desne strane. Na početnoj stranici podloga je bijele boje kojom se dodatno naglašava jednostavnost i čitljivost teksta, a dijelovi alatne trake sadrže i svijetlu plavu boju koja naglašava dijelove alatne trake. Alatna traka koja se pruža od logotipa lijevom stranom prema dnu stranice podijeljena je na više rubrika: abecedni popis časopisa, časopisi po područjima, uredništvo, autori, politika i razmjena.

Slika 15. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje po područjima časopisa (https://hrcak.srce.hr/index.php?show=casopisi_podrucje&id_podrucje=77)

Amalgam ISSN 1845-7967 (Tisak)
Status u Hrčku: neaktivan
Ovdje objavljenih brojeva: 2

Anafora : Časopis za znanost o književnosti ISSN 1849-2339 (Tisak), ISSN 2459-5160 (Online)
Status u Hrčku: aktivan
Ovdje objavljenih brojeva: 7

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku ISSN 1330-0598 (Tisak), ISSN 1848-7815 (Online)
Status u Hrčku: aktivan
Ovdje objavljenih brojeva: 24

Artos : časopis za znanost, umjetnost i kulturu ISSN 1849-4730 (Tisak)
Status u Hrčku: aktivan
Ovdje objavljenih brojeva: 5

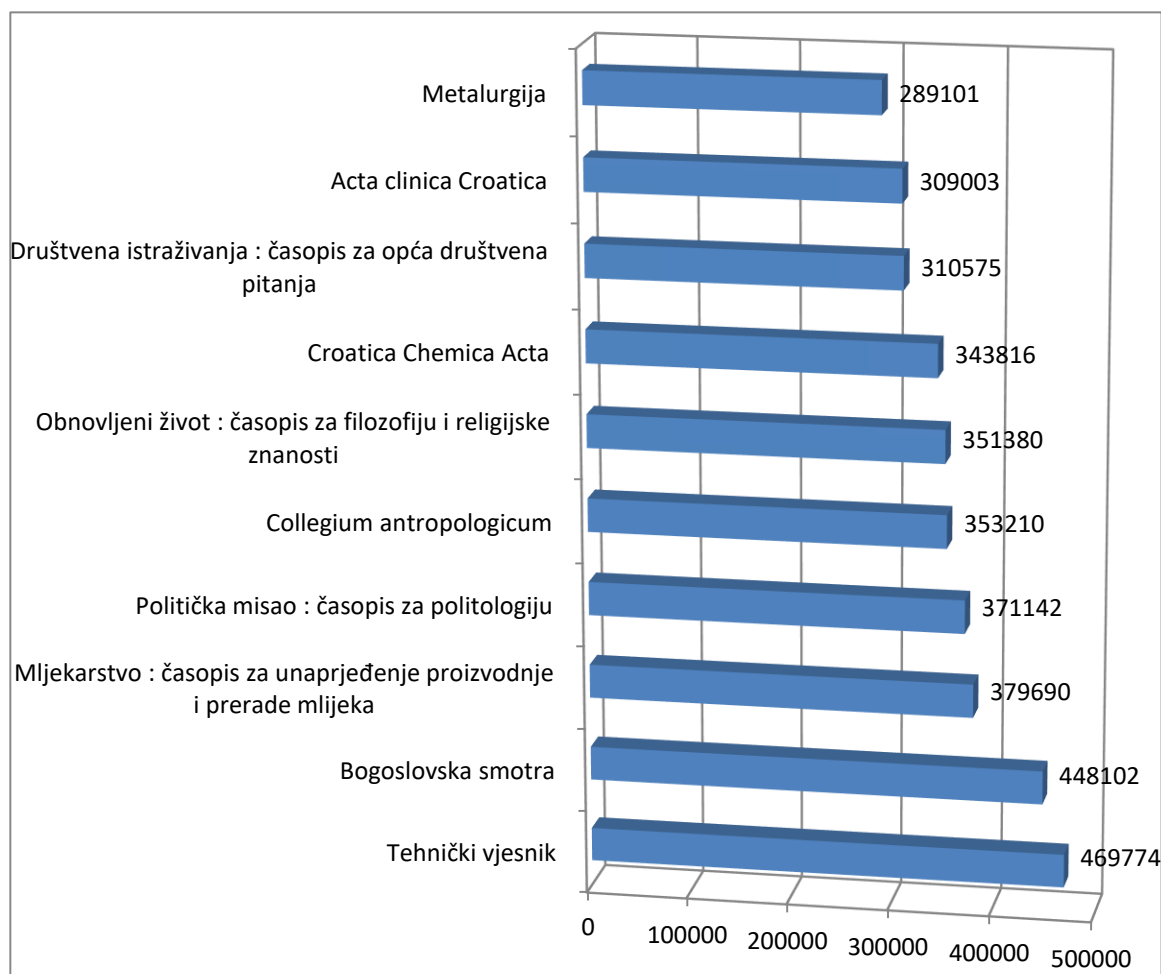
Autsajderski fragmenti : časopis za kulturu, umjetnost i znanost ISSN 1845-9528 (Tisak)
Status u Hrčku: neaktivan
Ovdje objavljenih brojeva: 1

Slika 16. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje po područjima časopisa (https://hrcak.srce.hr/index.php?show=casopisi_podrucje&id_podrucje=77)

Kao što je i vidljivo iz prikaza na slikama 15. i 16., korisnik časopise i sadržaje u njima može pretraživati po abecednom redu ili prema području znanosti. U središnjem dijelu naslovne stranice nalazi se alatna traka s rubrikama: o Hrčku, sličnosti s projektima u svijetu i više informacija o otvorenom pristupu. Navedena navigacija namijenjena je redakcijama znanstvenih i stručnih časopisa kako bi se informirali o načinu objave časopisa u elektroničkom obliku ili kako bi postojećem elektroničkom časopisu dodali mogućnost pronalaženja, te povećali vidljivost časopisa i njegov utjecaj.

Hrčak svim informacijskim servisima putem OAI-PMH protokola nudi metapodatke o svakom časopisu i svakom članku izrađene prema Dublin Core standardu. Dublin Core predstavlja skup elemenata koji mogu koristiti autori kako bi opisali svoje web izvore. Nastao je iz potrebe da se na brz i jednostavan način odredi nekoliko elemenata i jednostavnih pravila koji će zamijeniti složeni postupak katalogizacije. U početku je Dublin Core imao samo 13 elemenata koji su kasnije prošireni na 15.⁹⁴

⁹⁴ Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1: Reference description. Dublin Core Metadata Initiative. 2013. Dostupno na: <http://dublincore.org/documents/dces/> [citirano: 2017-08-22]

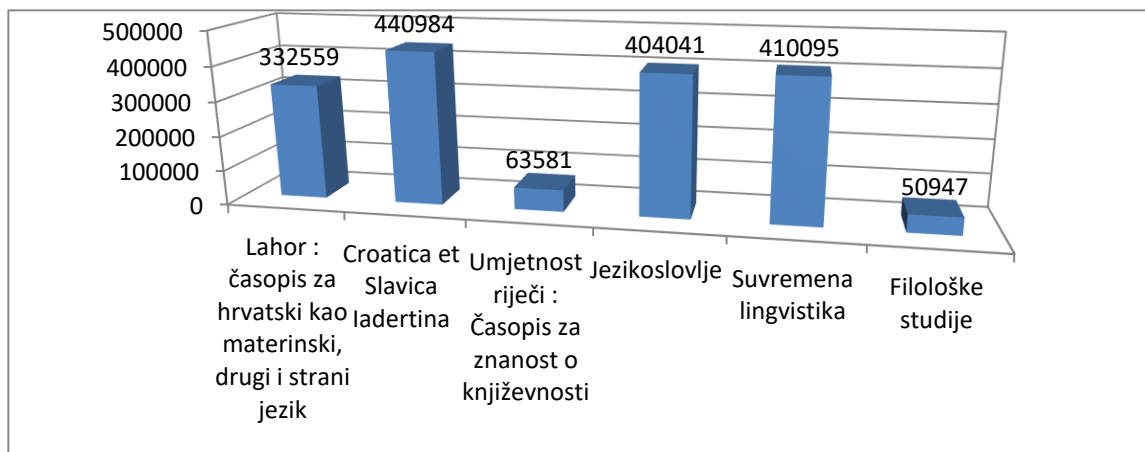

Grafikon 3. Deset najposjećenijih časopisa na Hrčku u periodu od siječnja 2017. do siječnja 2018. (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=posjecenost-casopisa>)

Na portalu Hrčak objavljeno je do veljače 2018. godine 458 časopisa, 182.144 objavljena rada i 177.628 radova s cjelovitim tekstom.

Prema prikazanim podacima iz grafikona 3. vidljivo je da je najposjećeniji časopis u zadnjih godinu dana bio časopis iz tehničkih znanosti, *Tehnički vjesnik*, a kojega je posjetilo 469.774 korisnika, zatim slijedi časopis iz humanističkih znanosti *Bogoslovna smotra* sa 448.102 posjeta, a na trećem mjestu po broju posjeta nalazi časopis iz biotehničkih znanosti, *Mljekarstvo* s 379.690 posjeta.⁹⁵

⁹⁵ Posjećenost časopisa. Hrčak. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=posjecenost-casopisa&mjesec_od=1&godina_od=2017&mjesec_do=1&godina_do=2018&podrucje=0 [citirano: 2017-02-01]

Grafikon 4. Ukupna posjećenost južnoslavističkih časopisa objavljenih na Hrčku
(<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=posjecenost-casopisa>)

Prema podacima prikazanim u grafikonu 4. vidljivo je da je najposjećeniji južnoslavistički časopis *Croatia et Slavica Iadertina*, a njega je posjetilo 408.414 korisnika, zatim časopis *Suvremena lingvistika* s 383.617 posjeta, slijedi časopis *Jezikoslovlje* s 369.556 posjeta, zatim časopis *Lahor* s 313.059 posjeta, *Umjetnost riječi* s 53.354 posjete i časopis *Filološke studije* s 47.996 posjeta (ukupna posjećenost od trenutka postavljanja na portal do danas)⁹⁶.

Hrčak svim korisnicima omogućuje uvid u statističke podatke o ukupnoj posjećenosti, posjećenosti članaka, statistiku 10 najnovijih sveščića po datumu izdavanja, te statistiku o 10 zadnje objavljenih sveščića na Hrčku. Na desnoj strani naslovne stranice nalaze se navigacije za naprednu pretragu članaka i registraciju novih korisnika. Registrirani korisnici mogu putem elektroničke adrese primiti informacije o novim izdanjima časopisa koje prate.

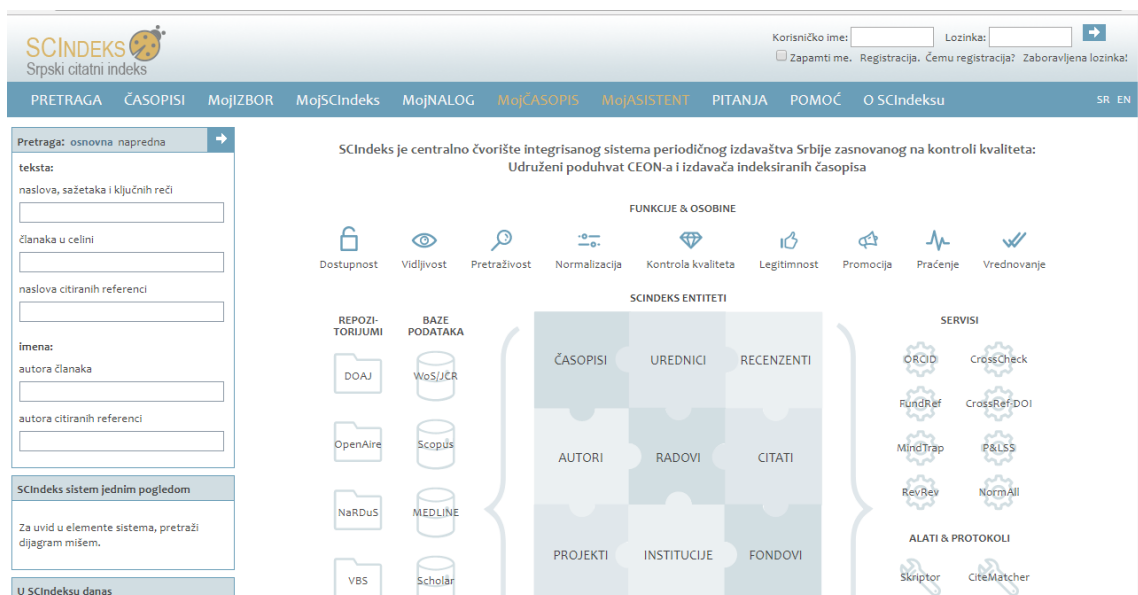
Svaki korisnik može vrlo jednostavno koristiti sve objavljene sadržaje na Hrčku, naslovna stranica vrlo je pregledna i jasna, a u lijevom donjem uglu nalaze se postavljene linkovi i na druge mrežne stranice na kojima korisnici mogu nastaviti potragu za sadržajima koje traže.

4.1.2. SCIndeks

SCIndeks je digitalni repozitorij koji objedinjuje srpske časopise koji su definirani kao periodičke znanstvene publikacije. On je jedini izvor koji sistematski predstavlja cjelokupnu

⁹⁶ Posjećenost časopisa. Hrčak. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=posjecenost-casopisa&mjesec_od=1&godina_od=2007&mjesec_do=1&godina_do=2018&podrucje=6 [citirano: 2017-02-01]

srpsku znanstvenu periodiku, u njegovoj bazi nalazi se 233 časopisa, 81.284 indeksiranih radova, a ukupno je objavljeno 1.165.802 referenci. U repozitoriju se, osim novih, mogu pronaći i sadržaji članaka koji su objavljeni prije 15 do 25 godina. U posljednjih pet godina ovaj digitalni repozitorij imao je oko 10 milijuna posjeta, a preko milijun internetskih stranica putem linkova upućuje posjetitelje na njega. Digitalni repozitorij *SCIndeks* prvenstveno je namijenjen domaćim korisnicima. U svojem radu je orijentiran na otklanjanje slabosti srpske znanstvene publicistike, a to su plagiranje i dupliranje. Svim informacijskim servisima *SCIndeks* nudi putem OAI-PMH protokola metapodatke o svakom časopisu i svakom članku izrađene prema Dublin Core formatu kako bi im se uvećala njihova interoperabilnost i na osnovu toga vidljivost članaka na webu.⁹⁷

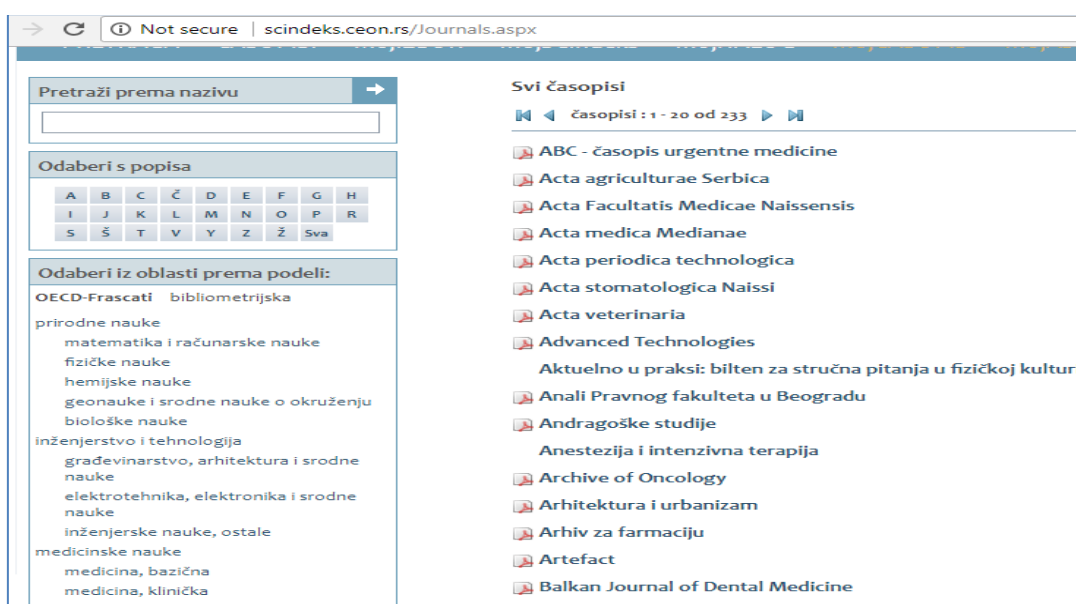
Slika 17. Početna stranica SCIndeksa (<http://scindeks.ceon.rs/>)

Na početnoj stranici SCIndeksa, koja je vidljiva na slici 17. prevladavaju bijela i plava boja. Dizajn joj je neupadljiv. Prvi dojam pri pogledu na naslovnu stranicu je da je nekako pretrpana informacijama. Iako ima bijelu podlogu koja omogućuje čitljivost, vrlo sitna slova umanjuju taj dojam. Cijelo grafičko rješenje pomalo je nezgrapno, u želji da ponudi što više informacija sve izgleda malo prezagušeno, jer upravo ta objašnjenja prelaskom preko stranice stalno se otvaraju i pomalo zbunjuju korisnika. Logotip repozitorija također je zbog boja pomalo neupadljiv. Logotip je smješten u gornjem lijevom kutu a sastoji se od tipografije i

⁹⁷ SCIndeks. Dostupno na: <http://scindeks.ceon.rs/> [citirano: 2017-08-22]

slikovnog prikaza božje ovčice. Za logotip korištena je bezserifna tipografija koja djeluje uvijek jednostavno i elegantno.

Kako se može vidjeti na slikama 18. i 19., s lijeve strane početne stranice od vrha prema dnu stranice nalazi se alatna traka koja omogućuje pretragu sadržaja. Sadržaji se mogu pretražiti po zadanim parametrima: naslovu, sažetku, ključnim riječi i imenu autora. Korisnik otvaranjem rubrike „časopisi“ ulazi u izbornik časopisa koji ima svoju alatnu traku gdje korisnik može otvoriti željeni časopis upisom naziva časopisa, odabirom početnog slova časopisa ili odabirom kategorije u kojoj se časopis nalazi.

Slika 18. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje časopisa na SCIndeks-u (<http://scindeks.ceon.rs/>)

Slika 19. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje časopisa na SCIndeks-u (<http://scindeks.ceon.rs/>)

Na vodoravnoj alatnoj traci nalazi se rubrika „pomoć“ koja sadrži prezentacije alata i protokola integriranih u SCIndeks, baze podataka s kojima je povezan, servisa, entiteta i dodatnih podataka o repozitoriju, a navedeni su i repozitoriji s kojima SCIndeks razmjenjuje podatke, te funkcije i osobine SCIndeksa.⁹⁸

U desnom gornjem kutu početne stranice nalaze se navigacije za registraciju korisnika, a registrirani korisnici kao i kod drugih repozitorija mogu primiti sadržaje koji ih zanimaju putem elektroničke pošte. Na naslovnici na alatnoj traci s lijeve strane na samom njezinom kraju nalaze se podaci o dnevnoj posjeti repozitorija i preuzetim radovima. Dana 25.08.2017. godine (24 sata) SCIndeks je posjetilo 12.812 korisnika, a oni su preuzeli 6.970 radova. Za usporedbu, dana 19.12.2017. godine repozitorij je posjetilo 10.782 korisnika koji su preuzeli 6.570 radova. Naposljetku, dana 2.5. 2017. godine SCIndeks posjetilo je 13.679 korisnika, a preuzeto je 7.617 radova. Pregled posjećenost svakoga časopisa korisnicima u repozitoriju SCIndeks nije moguć.

⁹⁸ SCIndeks sistem jednim pogledom. SCIndeks. Dostupno na: <http://scindeks.ceon.rs/help/sr/index.html> [citirano: 2017-08-22]

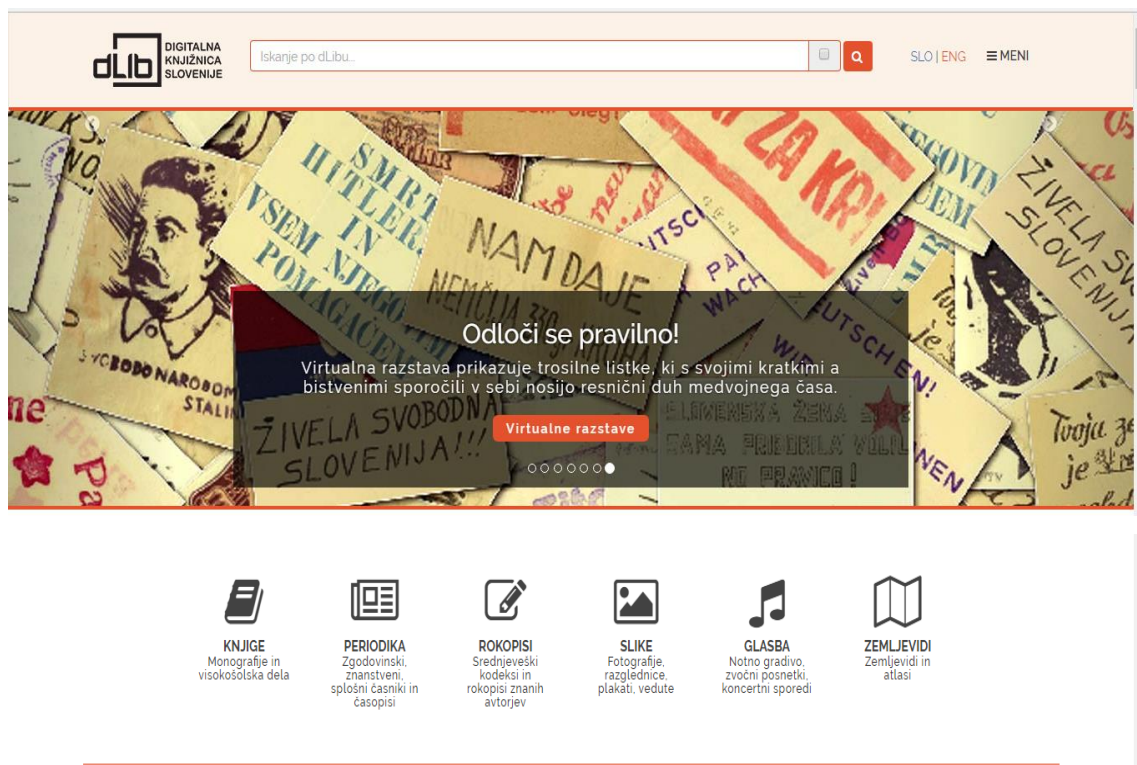
4.1.3. Digitalna knjižnica Slovenije

Digitalna knjižnica Slovenije digitalni je repozitorij koji omogućuje pristup raznim digitalnim sadržajima iz područja znanosti, umjetnosti i kulture. Kao izvor informacija predstavlja bitan dio suvremene infrastrukture u procesu obrazovanja i znanstvenog istraživanja. Digitalna knjižnica Slovenije pruža trajnu zaštitu slovenskoj pisanoj kulturnoj baštini u digitalnom obliku i omogućuje da se na odgovarajući način pohrani i sačuva za buduće naraštaje.⁹⁹

Nacionalna i sveučilišna knjižnica odgovorna je za razvoj i održavanje portala, a on povezuje obrazovne, znanstvene i kulturne institucije koje stvaraju digitalne sadržaje. U knjižnici su pohranjeni digitalni i digitalizirani materijali. Digitalizirani materijali su stariji materijali koje su nastali prije nego što je započela era digitalizacije, a među digitaliziranim materijalima nalaze se knjige, novine, rukopisi, bilješke, slike i drugo kulturno blago Slovenije. Digitalni materijali pokrivaju veliki dio suvremenih naslova, a posebno znanstvenih i stručnih časopisa. Velik dio digitalnih sadržaja predstavljaju elektroničke knjige slovenskih izdavača.

Digitalna knjižnica Slovenije neophodan je obrazovni alat današnjeg digitalnog doba jer omogućuje stalnu dostupnost materijala za znanstveno-obrazovna istraživanja i cjeloživotno učenje. Digitalizacija Nacionalne knjižnice Slovenije započela je još 1996. godine kada su neki projekti knjižnice digitalizirani i postavljeni na internet. U periodu od 1996. do 2003. godine definirano je kako bi trebalo provesti projekt digitalizacije, a 2005. godine razvijen je portal „dLib.si“ koji je predstavljen javnosti. Portal „dLib.si“ postao je mjesto na kojem su se skupljali digitalizirani materijali iz drugih knjižnica i stariji materijali iz NUK kolekcija. Funkcioniranje portala kao digitalnog repozitorija započinje 2007. godine kada je sustav informatičke podrške poboljšán i proširen dodatnim funkcionalnostima, a pravi razvoj „dLib.si“ započinje uključivanjem Ministarstva visokog obrazovanja i Europskih fondova u njegovo financiranje.

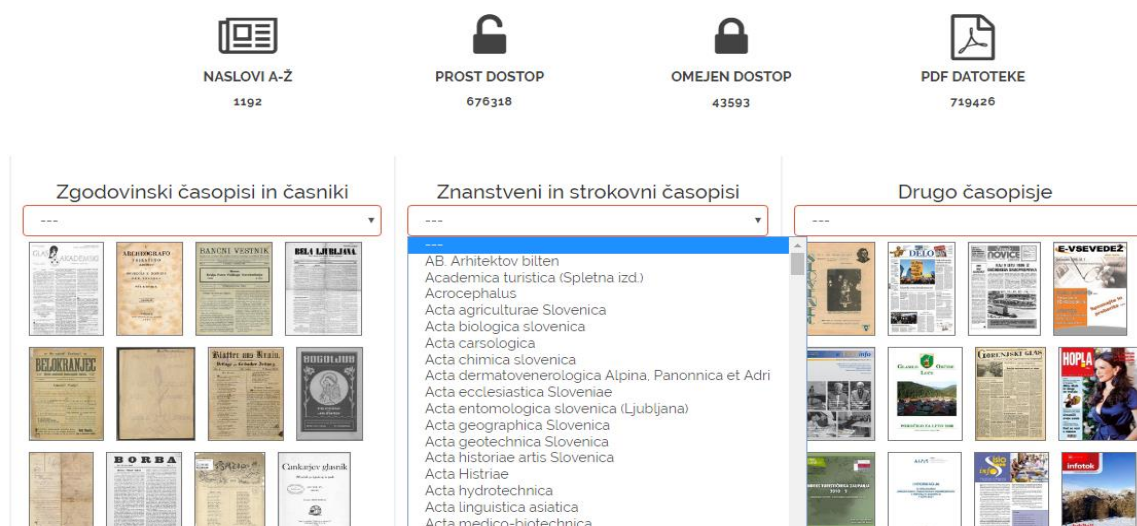
⁹⁹ Digitalna knjižnica Slovenije. Dostupno na: <https://www.dlib.si/> [citirano: 2017-08-22]

Slika 20. Početna stranica Digitalne knjižnice Slovenije (<https://www.dlib.si/>)

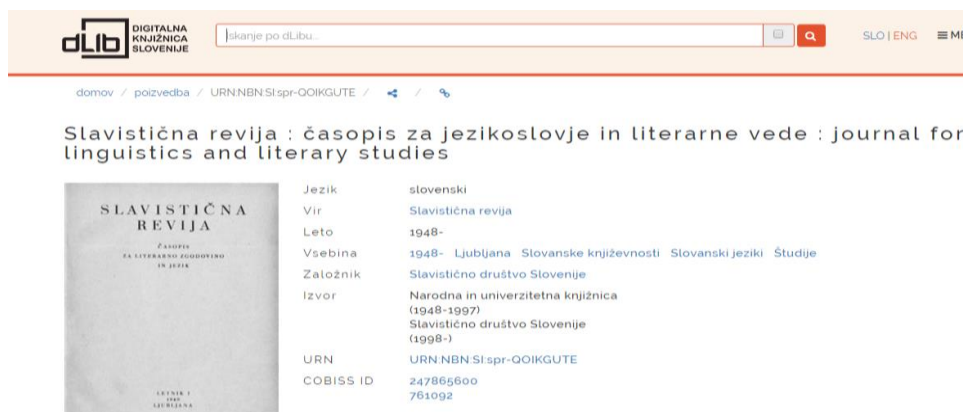
Kako je vidljivo na slici 20., već prvim pogledom na početnu stranicu korisnik može uočiti da se radi o profesionalno dizajniranom i organiziranom portalu koji pruža visoki stupanj informativnosti. Na vrhu naslovne stranice u lijevom gornjem kutu nalazi se logotip repozitorija. Logotip je jednostavan i elegantan, a nastao je korištenjem slova iz naziva portala i oblika kocke koji ih uokviruje. Podloga naslovnice je bijela sa crvenim detaljima koji ističu određene sadržaje ili ih uokviruju kako bi ih izdvojili iz bijele pozadine. Na sredini naslovnice nalazi se veliki klizač (*slider*) na kojemu se izmjenjuje sedam slika s tekstovima o povijesnim događajima. Ispod klizača nalazi se alatna traka koja se sastoji od 6 rubrika koje su označene slikom i tekstom: knjige, periodika, rukopisi, slike, glazba i zemljovid.

Kada se rubrika periodika otvori, pojavljuje se nova vodoravna alatna traka koja korisniku daje mogućnost da odabere: povijesne novine i časopise, znanstvene i stručne časopise i druge novine. Ovo je prikazano na slici 21.

Slika 21. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje časopisa u Digitalnoj knjižnici Slovenije (<https://www.dlib.si/>)

U repozitoriju znanstvenih časopisa Digitalne knjižnice Slovenije nalazi se 271 naslov, slobodan pristup ima 85.791 članaka, a samo 7 ima ograničeni pristup, može im se pristupiti isključivo s računala Narodne i sveučilišne knjižnice Slovenije (NUK). Od toga je 6 članaka na hrvatskom jeziku, 50 na srpskom, 65924 na slovenskom, 3 na bugarskom i 15 na makedonskom jeziku. Pregled posjećenosti pojedinih časopisa i članaka nažalost nije moguć. Pretraga znanstvenih i stručnih članaka vrlo je jednostavna klikom na strelicu koja se nalazi uokvirena u crvenom prozoru otvara se padajući izbornik u kojemu su abecednim redom navedeni dostupni časopisi, a među kojima su i književni i jezični časopisi, te južnoslavistički časopis *Slavistična revija* koji je analiziran u prethodnom poglavlju rada. Njegov prikaz u ovom repozitoriju može se vidjeti na slici 22.

Slika 22. Prikaz časopisa *Slavistična revija* u arhivu Digitalne knjižnice Slovenije (<https://www.dlib.si/>)

4.1.4. Baza Directory of Open Access Journals

Directory of Open Access Journals (DOAJ) elektronička je baza podataka pokrenuta 2003. godine na Sveučilištu Lund u Švedskoj. Na početku njezinog rada, baza je sadržavala 300 časopisa s otvorenim pristupom sadržajima, dok se danas u njezinoj bazi nalazi oko 9000 časopisa s otvorenim pristupom. Časopisi koji se nalaze u bazi pokrivaju sva područja znanosti od tehnologije, medicine, te društvenih i humanističkih znanosti. Cilj pokretanja baze DOAJ bio je okupiti sve znanstvene i stručne časopise na jednom mjestu, povećati njihovu vidljivost, uvesti sveobuhvatan sustav kontrole sadržaja koji će korisnicima garantirati kvalitetu, omogućiti slobodan i jednostavan pristup njihovim sadržajima cijeloj zajednici 24 sata na dana.¹⁰⁰

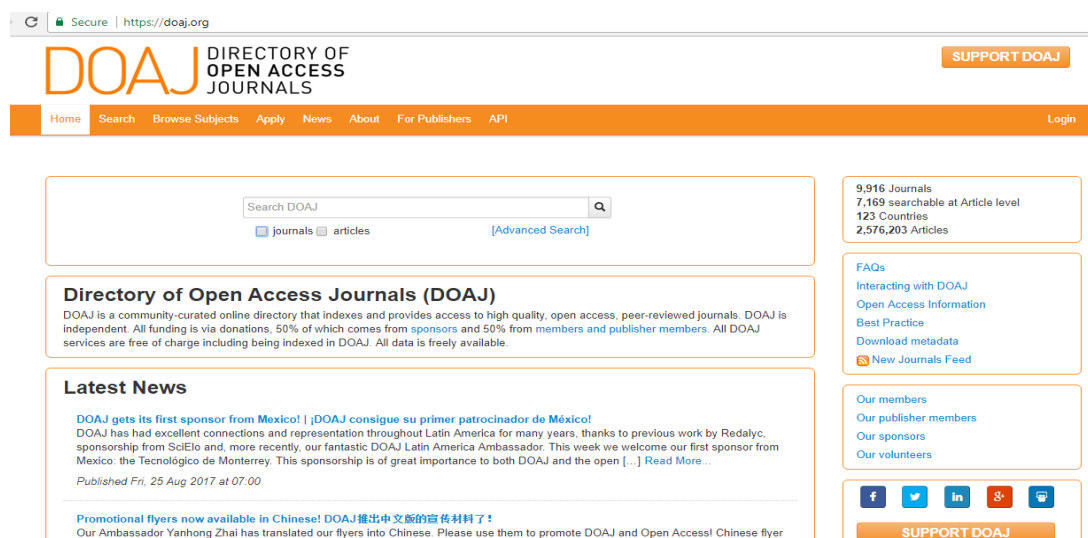
Kako u ovom slučaju govorimo o pojmu baze podataka, a ne repozitorija, nastaje potreba za razjašnjenjem. Baze podataka se tipično od repozitorija razlikuju po tome što ne pohranjuju metapodatke o pohranjenim podacima. Prilikom istraživanja uspostavilo se da u znanstvenim krugovima postoji dosta nesuglasica o definicijama razlika između baza podataka, elektroničkih arhiva i repozitorija. Prema Tei Čonč, pojam „baza podataka“ dosta je neprecizan, jer se u ovakvim slučajevima uglavnom misli na institucionalne repozitorije ili zbirke elektroničkih časopisa i radova, što odgovara i opisima ostalih dvaju pojmova.¹⁰¹ U svakom slučaju, kako DOAJ od travnja 2015. godine uvodi sustav pohrane metapodataka na

¹⁰⁰ About. Directory Of Open Access Journals- DOAJ. Dostupno na: <https://doaj.org/about> [citirano: 2017-08-20]

¹⁰¹ Čonč, Tea. Elektronički izvori znanstvenih informacija za povjesničare i uloga knjižnica u podršci znanstvenome radu. 2015. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/208250> [citirano: 2017-11-10]

razini časopisa i članaka, radi se zapravo o bazi koja je postala repozitorij, no zadržala staru klasifikaciju.¹⁰²

DOAJ je baza u koju je moguće registrirati se i pristupiti joj u tri kategorije: kao izdavač, redoviti član i sponzor. Informacije koje se nalaze u bazi dostupne su s registracijom i bez registracije na stranicu. DOAJ je u partnerskim odnosima sa širokim rasponom organizacija u svijetu. Suradnja se odvija na raznim područjima, a ona može uključivati suradnju ili pristup informacijskim resursima baze. Baza ima svoja pravila o privatnosti, o prikupljanju informacija, kako se koriste osobni podaci, te kako se s njima postupa (pohranjuje i čuva). Prijavljivanje časopisa u DOAJ je putem prijavnog obrasca nakon kojega započinje suradnja i pružanje potpore za uspješan unos podataka u bazu.

Slika 23. Početna stranica DOAJ-a (<https://doaj.org/>)

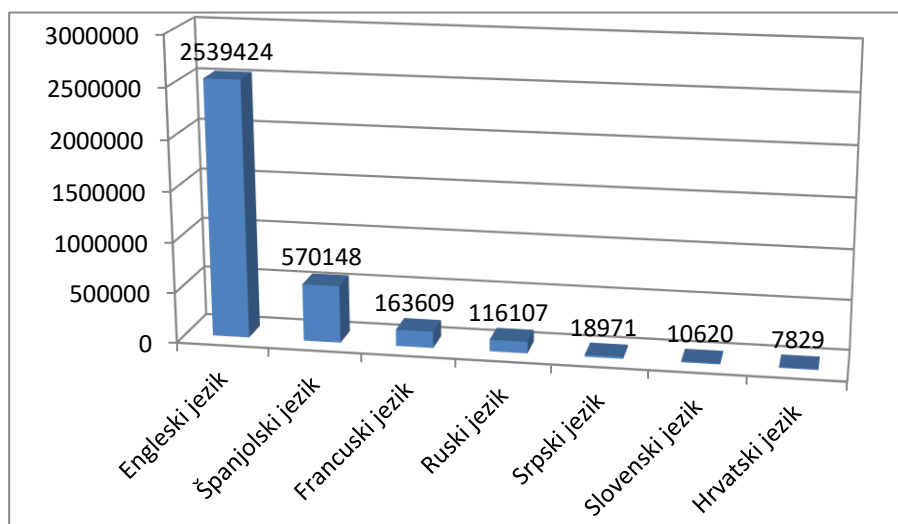
Pogled na početnu stranicu DOAJ-a, prikazanoj na slici 23., pokazuje profesionalni dizajn, u kojemu je dizajner težio jednostavnosti i preglednosti informacija, kako bi svaki korisnik bez obzira iz kojega dijela svijeta dolazio mogao jednostavno pregledavati sadržaje koji ga zanimaju. Podloga naslovne stranice je bijela sa narančastim dijelovima kojima se nastoje istaknuti važne navigacije i sadržaji, a koja je u tonu sa logotipom Baze.

Na vrhu s lijeve strane naslovne stranice nalazi se logo, a s desne strane navigacija za podršku. Tako visoko postavljena navigacija za podršku pokazuje jasan stav organizacije da

¹⁰² Features. Directory of Open Access Journals - DOAJ. Dostupno na: <https://doaj.org/features> [citirano: 2017-11-10]

informira svakoga potencijalnoga člana što treba učiniti kako bi se njegovi sadržaji našli u DOAJ-u i informira ga što se sve sada nalazi u Bazi. U Baza na dan 25.08.2017. godine nalazilo se 9.916 časopisa iz 123 zemlje svijeta.¹⁰³

Ispod logotipa nalazi se alatna traka u narančastoj boji kako bi odmah privukla pažnju korisnika, a na njoj se nalaze slijedeće rubrike: o bazi, traži, pregledaj predmete, obrazac za prijavu novoga časopisa, vijesti, o DOAJ-u, informacije za izdavače i dokumentacija API-ja. Otvaranjem rubrike „traži“ moguće je pretraživati: članke u časopisima, subjekte, izdavače i cjelovite tekstove na raznim svjetskim jezicima.

Grafikon 5. Prikaz objavljenih cjelovitih tekstova na velikim svjetskim jezicima i južnoslavenskim jezicima koji se nalaze u DOAJ-u (<https://doaj.org/>)

Iz prikazanih podataka vidljivo je da se u DOAJ-u nalazi najviše tekstova na engleskom jeziku što je i razumljivo s obzirom na njegovu raširenost u svijetu. Od južnoslavenskih jezika najviše je cjelovitih članaka objavljeno na srpskom jeziku 18.971, zatim na slovenskom jeziku 10.620 i najmanje na hrvatskom 7829.¹⁰⁴ No, gledano prema ostalim jezicima broj nije zanemariv. Najviše objavljeni cjeloviti tekstovi na hrvatskom jeziku ima znanstveni časopis *Medijske studije*, koji je pokrenut 2010. godine u Zagrebu s ciljem da postane međunarodni

¹⁰³ Directory of Open Access Journals - DOAJ. Dostupno na: <https://doaj.org/search#.WaaADMgjHIU> [citirano: 2017-12-22]

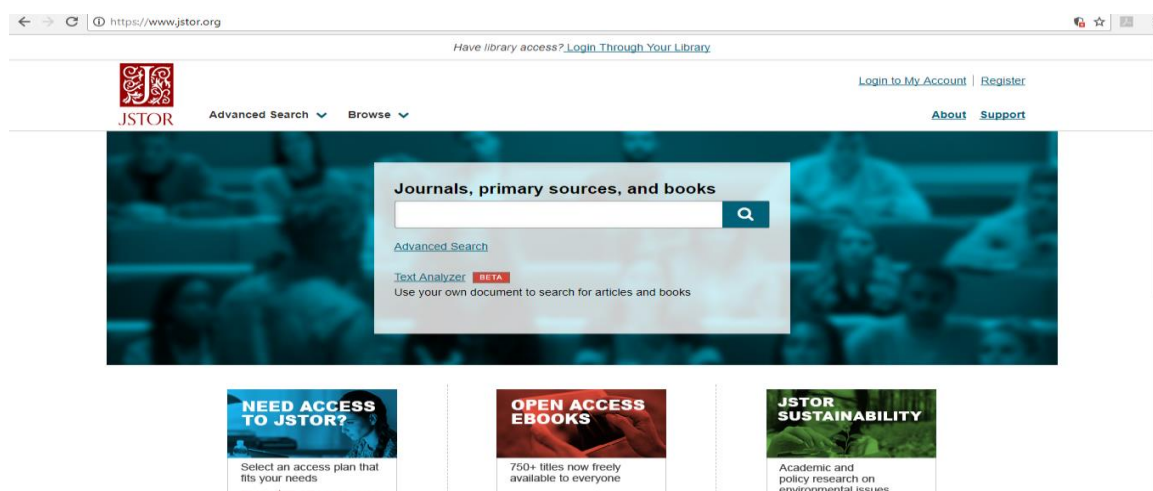
¹⁰⁴ Directory of Open Access Journals - DOAJ. Dostupno na: <https://doaj.org/search#.WaaADMgjHIU> [citirano: 2017-12-22]

forum za objavljivanje znanstvenih i stručnih radova te istraživanja s područja medija, komunikacija, novinarstva te odnosa s javnošću. Navedeni časopis nalazi se i u bazi Hrčka.

4.1.5. JSTOR

William G. Bowen, predsjednik Sveučilišta Princeton (1972.-1988.), osnovao je JSTOR. On je trebao riješiti probleme koje je Sveučilište Princeton imalo sa velikom količinom građe koja je stvarala ogromne troškove Sveučilištu vezane uz njezino čuvanje i održavanje. Digitaliziranjem časopisa i mogućnošću *online* pristupa njihovim sadržajima riješen je problem Sveučilišta. JSTOR je pokrenut 1995. godine u sedam različitih knjižnica i u početku je obuhvatio samo 10 ekonomskih i povijesnih časopisa. Danas JSTOR u svojem arhivu sadrži digitalna i digitalizirana izdanja znanstvenih i stručnih časopisa, te knjige i druge rukopise. Više od 160 zemalja svijeta ima prisup na JSTOR, s njim surađuje preko 8000 raznih institucija iz cijeloga svijeta, a korisnici mogu pretraživati bazu u kojoj se nalazi preko 10 milijuna znanstvenih i stručnih članaka, knjiga i primarnih izvora iz 75 disciplina.¹⁰⁵

Korisnici sadržaje koji se nalaze na JSTOR-u mogu preuzeti u bilo koje vrijeme, a mogu se fokusirati na skupove članaka, pojedinačne članke, srodne tekstove i preuzeti ih u PDF, XML ili CSV formatu.

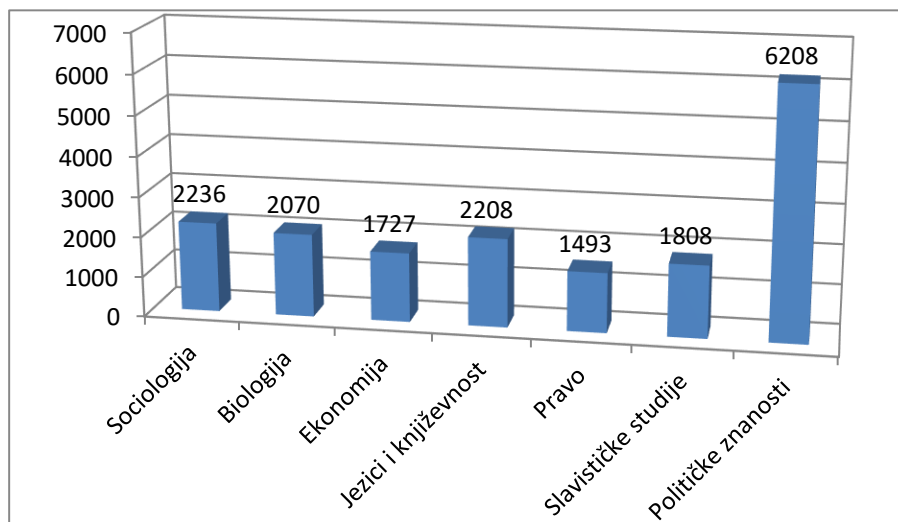
Slika 24. Početna stranica JSTOR-a (<https://www.jstor.org/>)

¹⁰⁵ About JSTOR. JSTOR. Dostupno na: <https://about.jstor.org/> [citirano: 2017-08-22]

Pogledom na početnu stranicu, prikazanu na slici 24., vidljivo je da se radi o profesionalnom dizajnu u kojemu je sve na jednostavan način posloženo, kako bi bilo razumljivo i funkcionalno. Podloga naslovne stranice također je bijela, ali se u njezinom središtu nalazi velika slika koja dominira cijelom stranicom, a u njezinom središtu nalazi se istaknuti prozor za pretragu, jasno naglašavajući o kakvoj se stranici radi. Logotip je vizualno ugodan, a u njegovom središtu nalazi se početno slovo organizacije u Didot fontu dodatno ukrašen stilskim elementima. Logo je smješten u gornjem lijevom kutu i nije posebno istaknut svojom veličinom, a u ravni sa slovnom dijelom loga nalazi se alatna traka sa dvije rubrike s lijeve i dvije rubrike s desne strane. S lijeve strane nalazi se rubrika podrška i napredno pretraživanje i rubrika za pretraživanje (prema predmetu, naslovu i izdavaču). S desne strane nalaze se rubrike o JSTOR-u i rubrika podrške. Kako izgleda pretraživanje članaka na JSTOR-u može se vidjeti na slici 25.

Slika 25. Prikaz traženja članaka na JSTOR-u (<https://www.jstor.org/>)

Grafikon 6. Prikaz područja iz kojih je objavljen najveći broj hrvatskih znanstvenih članaka na JSTOR-u (<https://www.jstor.org/>)

Iz podataka na JSTOR-u vidljivo je da je na ovom repozitoriju objavljeno 26.804 članka iz Hrvatske. Također, vidljivo je da je najveći broj znanstvenih članaka iz područja društvenih znanosti i to 6208 iz političkih znanosti, zatim iz sociologije 2236, iz umjetničkog područja, jezika i književnosti 2208 članaka, iz prirodnih znanosti, biologije 2070 članaka, zatim iz slavističkih studija 1808 članaka, iz ekonomije 1727 članaka i 1493 iz područja prava. Zastupljena su i ostala područja, ali u znatno manjem obujmu.¹⁰⁶

Pregledom arhive JSTOR-a također se može utvrditi kako je iz Srbije objavljeno samo 388 znanstvenih članaka, najviše iz područja povijesti 120, iz jezika i književnosti 52 članka, a ostala područja zastupljena su manjim brojem članaka. Iz Slovenije objavljen je 651 znanstveni članak, najviše iz urbanih studija 310, iz slavističkih studija 43, sociologije 43, a ostala područja zastupljena su u manjem obujmu. Iz Bosne i Hercegovine objavljeno je 284 članka najviše iz antropologije 35, slavističkih studija 33, a ostale kategorije slabije su zastupljene.

¹⁰⁶ JSTOR. Dostupno na: https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?page=2&searchType=facetSearch&facet_journal=am91cm5hbA%3D%3D&Query=croatia&refreqid=search%3Ad11050b93567ec510f12971891ff1611 [citirano: 2018-02-01]

4.2. Usporedba karakteristika odabranih južnoslavističkih časopisa

U ovom potpoglavlju uz pomoć tabličnih prikaza biti će uspoređene karakteristike deset odabranih, u ranijim poglavljima spomenutih južnoslavističkih časopisa.

U prvoj tablici prikazani su osnovni podaci o odabranim časopisima. U drugoj tablici prikazani su ISSN brojevi odabranih časopisa, prva godina njihovog izlaženja, učestalost izlaženja i dostupnost starijih brojeva na Hrčku, Scindeksu, i Narodnoj knjižnici Slovenije. Treća tablica prikazuje podatke o prihvaćenim jezicima za objave radova, sažetaka i ključnih riječi u svakom odabranom časopisu. Četvrta i peta tablica prikazuju učestalost pojedinih kategorija priloga. Kategorije priloga uzete su iz Uputa za uredništva za časopise iz Hrčka.¹⁰⁷

Sve karakteristike koje su uspoređivane, njihova učestalost i zastupljenost pojedinih priloga u odabranim časopisima provjeravane su pregledom sadržaja svih dostupnih brojeva.

¹⁰⁷ Upute za uredništva časopisa. Hrčak. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/index.php?show=text&str=redakcije> [citirano: 2017-11-04]

IME ČASOPISA NA MATERINJEM JEZIKU ZEMLJE IZDAVANJA ČASOPISA	ZNANSTVENO PODRUČJE ČASOPISA	IZDAVAČ ČASOPISA	POŠTANSKA ADRESA IZDAVAČA ČASOPISA	URL ČASOPISA	GLAVNI UREDNIK/ICA
Filološke studije	Humanističke znanosti: filozofija, književnost, povijest i lingvistika	Filološki fakultet (Permsko državno sveučilište), Filozofski fakultet (Sveučilište u Ljubljani), Institut za makedonsku književnost (Sveučilište „Sv. Kiril i Metodij“ - Skopje), Filozofski fakultet (Sveučilište u Zagrebu)	Lučića 3, 10000 Zagreb	https://hrcak.srce.hr/filoske-studije	Jasmina Mojsieva- Guševa
Suvremena lingvistika	Humanističke znanosti; Jezikoslovlje	Hrvatsko filološko društvo Zagreb	Lučićeva 3, 10000 Zagreb	http://suvlin.ffzg.hr	Ida Raffaelli
Croatica et Slavica Iadertina	Humanističke znanosti; Filologija, Književnost	Sveučilište u Zadru	Obala kralja Petra Krešimira IV, 2, 23000 Zadar	https://hrcak.srce.hr/csi	Josip Lisac
Jezikoslovlje	Humanističke znanosti; Filologija	Filozofski fakultet u Osijeku	Lorenza Jaegera 9, 31000 Osijek	https://hrcak.srce.hr/jezikoslovlje	Mario Brdar

Umjetnost riječi	Humanističke znanosti; Znanost o umjetnosti, Književnost	Hrvatsko filološko društvo Zagreb	Lučićeve 3, 10000 Zagreb	https://hrcak.srce.hr/umjetnost-rijeci	Davor Dukić
Lahor	Humanističke znanosti, Sociologija, Psihologija, Pedagogija	Hrvatsko filološko društvo Zagreb	Lučićeve 3, 10000 Zagreb	https://hrcak.srce.hr/lahor	Zrinka Jelaska
Facta Univerzitatis	Humanističke znanosti: Lingvistika i književnost	Univerzitet u Nišu	Ćirila i Metodija 2, 18000 Niš	http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULingLit	Vladimir Ž. Jovanović
Nasljede	Humanističke znanosti: književnosti, jezika, umjetnosti, filozofije	Filološko-umetnički fakultet Kragujevac	Jovana Cvijića bb, 3400 Kragujevac	http://scindeks.ceon.rs/journaldetails.aspx?issn=1820-1768	Dragan Bošković
Slavistična revija	Humanističke znanosti: Jezikoslovlje, književnost	Slavistično društvo Slovenije	Aškerčeva 2/II, 61000 Ljubljana	https://srl.si/	<u>Miran Hladnik</u>
Sarajevske sveske	Humanističke znanosti	Mediacentar Sarajevo	Kolodvorska 9, 71000 Sarajevo	http://www.sveske.ba/en	Velimir Visković

Tablica 1. Prikaz osnovnih podataka o odabranim časopisima

IME ČASOPISA NA MATERINJEM JEZIKU ZEMLJE IZDAVANJA ČASOPISA	ISSN (Tisak)	ISSN (Elektroničko izdanje)	PRVA GODINA IZLAŽENJA	GODIŠNJA UČESTALOST IZLAŽENJA	NAJSTARIJI BROJ I SVEZAK ČASOPISA NA HRČKU/SCINDEKSU/ DIGITALNOJ KNJIŽ. SLOVENIJE
Filološke studije	Nije naveden	857-6060	2002	2 puta godišnje	9, 1-2(2011)
Suvremena lingvistika	0586-0296	1847-117X	1962	2 puta godišnje	1,1 (1966)
Croatica et Slavica Iadertina	1845-6839	1849-0131	2005	2 puta godišnje	1,1(2005)
Jezikoslovlje	1331-7202	1848-9001	1998	3 puta godišnje	1,1(1998)
Umjetnost riječi	0503-1583	nije naveden	1957	4 puta godišnje	47, 1-2(2003)
Lahor	1846-2197	1848-4972	2006	2 puta godišnje	1,1(2006)
Facta Univerzitatis	0354-4702	2406-0518	1994	2 puta godišnje	1,1(1996)
Nasljede	1820-1768	nije naveden	2004	3 puta godišnje	1,1(2004)
Slavistična revija	0350-6894	1855-7570	1948	4 puta godišnje	1,2(1948)
Sarajevske sveske	1512-8539	nije naveden	2002	4 puta godišnje	1,1(2002)

Tablica 2. Prikaz podataka o ISSN brojevima, prvoj godini izlaženja, učestalosti izlaženja i dostupnosti starijih brojeva

IME ČASOPISA NA MATERINJEM JEZIKU ZEMLJE IZDAVANJA ČASOPISA	Prihvaćen sadržaj na hrvatskom/ srpskom/slovenskom jeziku	Prihvaćen sadržaj na engleskom jezika	Prihvaćen sadržaj na drugim jezicima
Filološke studije	Ključne riječi, sažeci, radovi	Radovi	Da
Suvremena lingvistika	Ključne riječi, sažeci, radovi	Ključne riječi, sažeci, radovi	Da
Croatica et Slavica Iadertina	Ključne riječi, sažeci, radovi	Ključne riječi, sažeci	Da
Jezikoslovlje	Ključne riječi, sažeci, radovi	Radovi	Engleskom, njemačkom
Umjetnost riječi	Ključne riječi, sažeci, radovi	Ključne riječi, sažeci, radovi	Da
Lahor	Ključne riječi, sažeci, radovi	Ključne riječi, sažeci	Da, ako odluči uredništvo
Facta Univerzitatis	Ključne riječi, sažeci, radovi	Ključne riječi, sažeci, radovi	Da
Nasljede	Ključne riječi, sažeci, radovi	Ključne riječi, sažeci, radovi	Da
Slavistična revija	Sažeci, radovi	Da	Da, radovi
Sarajevske sveske	Radovi	Ne	Da

Tablica 3. Prikaz podataka o prihvaćenim jezicima za objave radova, sažetaka i ključnih riječi u odabranim časopisima

IME CASOPISA NA MATERINJEM JEZIKU ZEMLJE IZDAVANJA ČASOPISA	Filološke studije	Suvremena lingvistika	Croatica et Slavica Iadertina	Jezikoslovlje	Umjetnost riječi	Lahor	Facta Univerzitatis	Nasljeđe	Slavistična revija	Sarajevske sveske
Uvodnik	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog	Neredovit prilog	Neredovit prilog	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Čest prilog gotovo u svakom broju
Izvorni znanstveni članak	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju
Kratko priopćenje	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen
Prethodno priopćenje	Čest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Čest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen
Pregledni rad	Čest prilog gotovo u svakom broju	Neredovit prilog	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju	Čest prilog gotovo u svakom broju
Stručni rad	Čest prilog gotovo u svakom broju	Neredovit prilog	Čest prilog gotovo u svakom broju	Neredovit prilog	Nije pronađen	Čest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Čest prilog gotovo u svakom broju	Neredovit prilog	Čest prilog gotovo u svakom broju
Izlaganje sa skupa	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog
Sažetak sa skupa	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog
Životopis	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog
Esej	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog

Tablica 4. Prikaz prvih deset kategorija priloga prema uputama za uredništva časopisa iz
Hrčka

IME CASOPISA NA MATERINJEM JEZIKU ZEMLJE IZDAVANJA ČASOPISA	Filološke studije	Suvremena lingvistika	Croatica et Slavica Iadertina	Jezikoslovlje	Umjetnost riječi	Lahor	Facta Univerzitatis	Nasljeđe	Slavistična revija	Sarajevske sveske
BIBLIOGRAFIJA	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog
VIJESTI	Nije pronađen	Cest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Cest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Cest prilog gotovo u svakom broju
CRTICE	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Nije pronađen	Cest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Cest prilog gotovo u svakom broju
IN MEMORIAM NEKROLOG	Nije pronađen	Neredovit prilog	Cest prilog gotovo u svakom broju	Neredovit prilog	Cest prilog gotovo u svakom broju	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog
RECENZIJJA, PRIKAZ	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju
PISMO UREDNIKU	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen
ISPRAVAK	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen
ZAHVALA	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog
KAZALO	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Nije pronađen	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju
OSTALO	Nije pronađen	Neredovit prilog	Neredovit prilog	Nije pronađen	Neredovit prilog	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju	Cest prilog gotovo u svakom broju

Tablica 5. Prikaz preostalih deset kategorija priloga prema uputi za uredništva časopisa iz
Hrčka

4.3. Analiza karakteristika odabranih južnoslavističkih časopisa

Na temelju prezentiranih općih podataka u prvoj tablici vidljivo je da četiri od šest analiziranih hrvatskih časopisa izlazi u Zagrebu, jedan u Osijeku i jedan u Zadru. Od srpskih časopisa jedan izlazi u Nišu, a drugi u Kragujevcu. Slovenski časopis izlazi u Ljubljani, a bosansko-hercegovački časopis izlazi u Sarajevu. Od deset analiziranih časopisa pet izdaju društva, jednoga izdaje institucija, četiri izdaju sveučilišta, a časopis *Filološke studije* nastao je na temelju suradnje tri sveučilišta iz tri zemlje i jednoga instituta. Pregledom prezentiranih podataka o glavnim urednicima, vidljivo je da tri časopisa imaju ženu na mjestu glavnog urednika dok sedam preostalih časopisa za glavnog urednika imaju muškarca. Taj podatak pokazuje veliku dominaciju muškaraca na tako odgovornom mjestu u odnosu na žene. Svi analizirani časopisi pokrivaju sadržajima područje humanističke znanosti. No, neki pored jezika i književnosti obrađuju i teme iz lingvistike, umjetnosti, filozofije i povijesti, a časopis *Lahor* kada je izlazio pokrivao je i teme iz područja sociologije, psihologije i pedagogije.

Iz prikazanih podataka u drugoj tablici vidljivo je da je najstariji analizirani časopis *Slavistična revija* (1948), dok je najmlađi časopis bio *Lahor* (2006). Najučestalije izlaze *Sarajevske sveske*, *Slavistična revija* i *Umjetnost riječi* i to četiri puta godišnje, tri puta godišnje izlazi časopis *Nasljeđe* i *Jezikoslovlje*, tri časopisa izlaze dva puta godišnje. Za devet analiziranih časopisa dostupni su svi brojevi koji su do danas izašli, za hrvatske časopise na Hrčku, za srpske na SCindeksu, za slovenski časopis u Digitalnoj knjižnici Slovenije i *Sarajevske sveske* na vlastitoj web stranici. Za časopis *Filološke studije* dostupni su samo brojevi od 2011. do 2015. godine. Devet analiziranih časopisa imaju navedeni ISSN broj svojega tiskanog izdanja. Tri časopisa nemaju naveden svoj ISSN broj digitalnog izdanja i to: *Umjetnost riječi*, *Nasljeđe* i *Sarajevske sveske*, a časopis *Filološke studije* nema ISSN broj za tiskano izdanje.

Prema prikazanim podacima u trećoj tablici vidljivo je da osam časopisa od deset na materinjem jeziku zemlje u kojoj izlaze imaju ključne riječi, sažetke i radove, jedan časopis (*Slavistična revija*) ima samo sažetke i radove, dok *Sarajevske sveske* imaju samo radove. Samo jedan časopis (*Sarajevske sveske*) ne prihvaća radove na engleskom. Najveći broj časopisa prihvaća radove i na drugim svjetskim jezicima, kod nekih kao što je časopis *Jezikoslovlje* jasno je naznačeno da to mogu biti radovi na njemačkom i engleskom, dok su drugi časopisi otvoreni i prema drugim svjetskim jezicima.

Iz prikazanih podataka u četvrtoj tablici vidljivo je da je prilog:

- Izvorni znanstveni članak – najčešći prilog koji se nalazi u gotovo svakom broju časopisa kod svih analiziranih časopisa,
- Pregledni rad – je također čest prilog koji se nalazi u gotovo svakom broju časopisa samo kod časopisa *Facta Univerzitatis* takav prilog nije pronađen.
- Stručni rad – također je kod većine časopisa čest prilog koji se nalazi u gotovo svakom broju časopisa.
- Prethodno priopćenje – čest je prilog gotovo u svakom broju kod časopisa *Lahor*, *Nasljeđe* i *Slavistična revija*.
- Uvodnik je čest prilog koji se nalazi u gotovo svakom broju kod *Sarajevskih sveski* dok je kod ostalih časopisa neredovit prilog.
- Izlaganje sa skupa i sažetak sa skupa su kod većine časopisa neredoviti prilozi, a kod četiri časopisa uopće nisu pronađeni.
- Prilog životopis neredovit je prilog kod dva časopisa (*Sarajevske sveske* i *Suvremena lingvistika*), a kod drugih časopisa nije pronađen.
- Esej i kratko priopćenje nisu pronađeni kod većine časopisa (esej je pronađen kod *Sarajevskih sveski*, a kratko priopćenje samo kod *Suvremene lingvistike*).

Peta tablica prikazuje učestalost pojavljivanja ostalih deset priloga, a najčešći su:

- Prikaz i recenzija - oni se nalaze u gotovo svakom broju analiziranih časopisa,
- Česti prilozi kod većine časopisa su i članci razvrstani u kategoriju „ostalo“ koji se također nalaze u gotovo svakom broju časopisa.
- Crtice su česti prilog koji se nalazi u gotovo svakom broju časopisa *Sarajevske sveske* i časopisa *Lahor*, dok su kod ostalih časopisa neredovit prilog ili ih uopće nema.
- Vijesti su čest prilog kod časopisa: *Suvremena lingvistika*, *Lahor* i *Sarajevske sveske*, dok su kod ostalih časopisa su neredovit prilog ili ih uopće nema.
- Čest prilog je i in memoriam nekrolog kod časopisa: *Croatica et Slavica Iadertina*, *Umjetnost riječi*, kod ostalih časopisa je rijedak prilog ili nije pronađen.
- Kazalo je čest prilog kod *Slavistične revije* i *Sarajevskih sveski*, kod drugih časopisa nije pronađen.
- Prilozi: pismo uredniku i ispravak nisu pronađeni ni u jednom analiziranom časopisu.

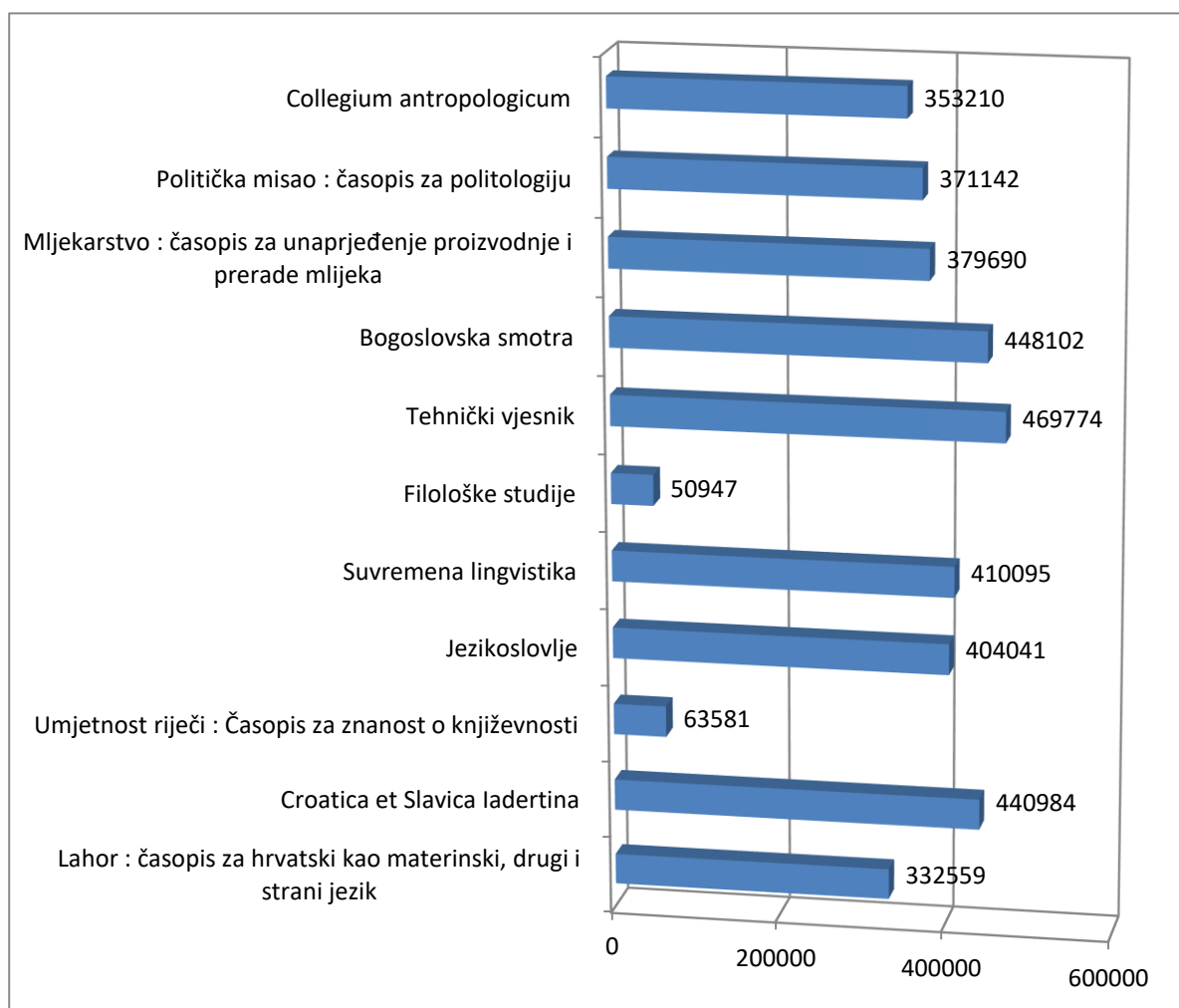
- Bibliografija je neredovit prilog kod svih analiziranih časopisa, a prilog zahvala pronađen je samo kod *Slavistične revije* i *Sarajevskih sveski* u nekoliko brojeva i može se smatrati neredovitim prilogom, kod drugih časopisa uopće nije pronađen.

Usporedbom prisutnosti svih dvadeset navedenih priloga najčešći prilozi su: izvorni znanstveni članak, pregledni rad i prikaz i recenzija dok prilog pod nazivom pismo uredniku i ispravak nisu pronađeni u sadržaju ni jednoga časopisa.

4.4. Analiza reprezentacije južnoslavističkih časopisa u odnosu na reprezentaciju časopisa iz drugih znanstvenih disciplina u odabranim digitalnim repozitorijima

Iz analize koja je provedena u prethodnom dijelu rada samo nekoliko znanstvenih časopisa u Hrvatskoj može se zaista nazvati južnoslavističkim časopisima, jer barem povremeno imaju tekstove koji obrađuju teme iz južnoslavenskih jezika i književnosti koje nisu u njihovom direktnom nacionalnom interesu. Ista situacija je u Srbiji, Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Da bi se neki časopis mogao nazvati južnoslavističkim ako izlazi jednom, dva ili četiri puta godišnje trebao bi imati barem nekoliko članaka koji se bave navedenim temama, a ako to nije prisutno, nije ga ni moguće svrstati u južnoslavističke časopise.

Na cijelom prostoru bivše Jugoslavije, većina znanstvenih časopisa koji obrađuju teme iz književnosti i jezika okrenula se prema svijetu i obrađuju teme velikih svjetskih književnosti i objavljuje radove na svim svjetskim jezicima poznatih svjetskih autora. Takav trend pokazuje otvorenost prema svijetu, ali ugrožava domaće autore, koji nemaju isti tretman u znanstvenim časopisima drugih zemalja. Domaćim autorima, osobito iz književnosti, nije se lako probiti na svjetsku pozornicu, a članci o jeziku i jezikoslovlju mogu biti zanimljivi na prostoru na kojem se jezik koristi jer hrvatski jezik, ili srpski jezik koristi mali broj ljudi u odnosu na broj ljudi koji živi u Europi.

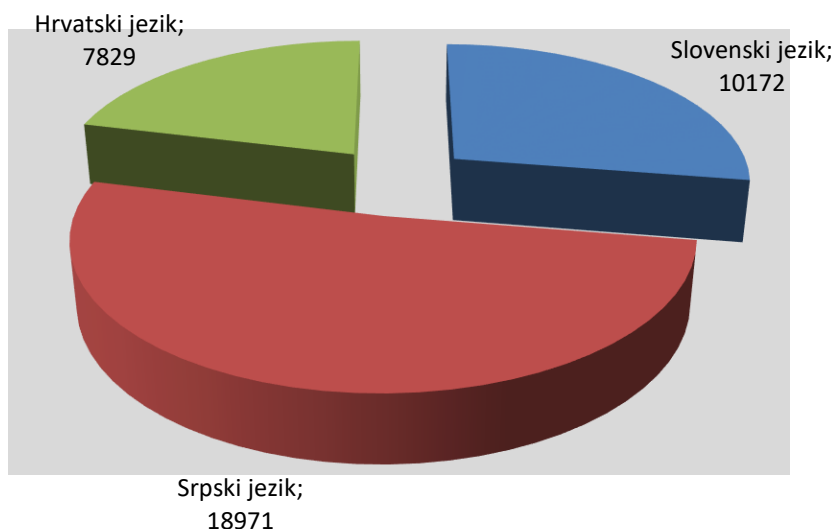

Grafikon 7. Ukupna posjećenost južnoslavističkih časopisa na portalu Hrčak u odnosu na jednogodišnju posjećenost časopisa iz drugih područja u periodu od godine dana (<https://hrcak.srce.hr/index.php?show=posjecenost-casopisa>)

Pregledom posjećenosti časopisa na portalu Hrčak, kako je prikazano u grafikonu 7., vidljivo je da, u prosjeku, analizirani južnoslavistički časopisi od početka svojeg objavljivanja na portalu Hrčak, imaju nešto manju ukupnu posjećenost od posjećenosti navedenih časopisa iz ostalih disciplina u periodu od godine dana.¹⁰⁸

Analizom sadržaja repozitorija SCIndeks i Digitalne knjižnice Slovenije nije moguće utvrditi posjećenost južnoslavističkih časopisa jer repozitoriji očitavaju ukupnu posjećenost u zadnja 24 sata. Analizom Baze DOAJ, analizirano je koliko je objavljeno članaka na južnoslavenskim jezicima u odnosu na druge velike svjetske jezike.

¹⁰⁸ Posjećenost časopisa. Hrčak – portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/index.php?show=posjecenost-casopisa> [citirano: 2018-02-01]

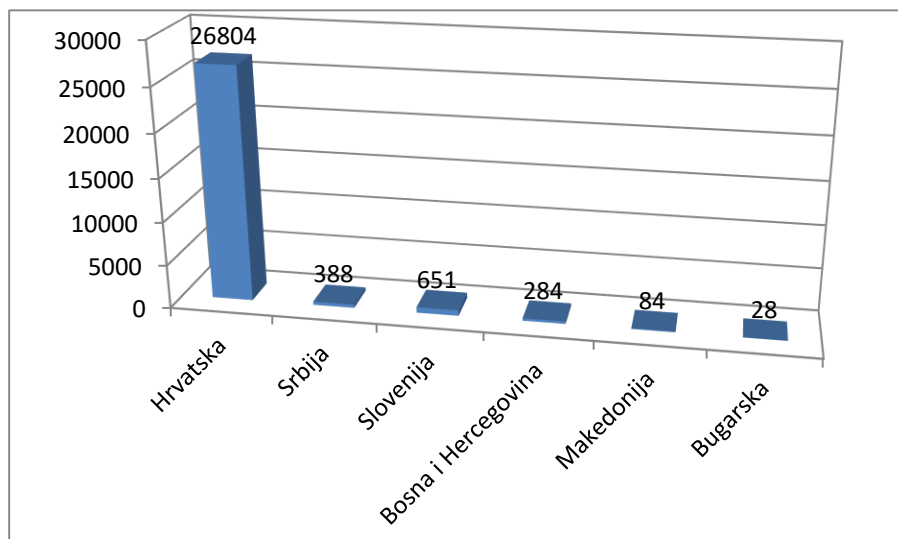

Grafikon 8. Broj članaka objavljenih na južnoslavenskim jezicima u Bazi DOAJ (<https://doaj.org/>)

Prema prikazanim podacima u prethodnom dijelu rada najzastupljeniji jezik je engleski, na njemu je objavljeno 2.274.123 znanstvena članka iz različitih područja, a najveći broj objavljenih članaka na južnoslavenskom jeziku je na srpskom jeziku - 16.354, zatim na slovenskom - 10.172, i na hrvatskom - 6.825, što je prikazano u grafikonu 8.¹⁰⁹ Kako se radi o malim narodima i malom broju ljudi koji se koriste ovim jezicima u odnosu na druge jezike, broj objavljenih znanstvenih članaka na sva tri jezika nije mali i pokazuje veliku aktivnosti znanstvenika.

Digitalni repozitorij JSTOR u svojoj bazi ima preko 10 milijuna znanstvenih i stručnih članaka iz više od 160 zemalja svijeta. Pretragom članaka objavljenih u repozitoriju analizirano je koliko se članaka južnoslavenskih autora nalazi u repozitoriju i iz kojih područja znanosti.

¹⁰⁹ Directory of Open Access Journals - DOAJ. Dostupno na: <https://doaj.org/search> [citirano 2018-02-01]

Grafikon 9. Broj objavljenih znanstvenih članaka južnoslavenskih autora u digitalnom repozitoriju JSTOR-a (<https://www.jstor.org/>)

Prema podacima prikazanim u grafikonu 9., vidljivo je da su najveći broj znanstvenih članaka na JSTOR-u objavili hrvatski znanstvenici - 26.804, zatim 651 članak koji su objavili znanstvenici iz Slovenije, 388 članaka koji su objavili znanstvenici iz Srbije, 284 znanstvenici iz Bosne i Hercegovine, 84 znanstvenici iz Makedonije i 28 znanstvenici iz Bugarske. Iz prikazanih podataka može se zaključiti da hrvatski znanstvenici u odnosu na druge južnoslavenske zemlje najviše objavljuju u ovom digitalnom repozitoriju. Pregledom znanstvenih područja iz kojih su objavljeni radovi, vidljivo je da je čak 1808 radova iz slavističkih studija iz Hrvatske, 43 iz slavističkih studija iz Slovenije i 33 iz slavističkih studija iz Bosne i Hercegovine.¹¹⁰

¹¹⁰ JSTOR. Dostupno na: <https://www.jstor.org/> [citirano: 2018-02-01]

5. OSTALI VAŽNI JUŽNOSLAVENSKI PROJEKTI DIGITALIZACIJE

Digitalizacija je postupak prevođenja analognog sadržaja u digitalne inačice i predstavlja najučinkovitiji proces zaštite i čuvanja kulturne baštine. Digitalizirana kulturna baština dostupna je za korištenje širokom krugu ljudi i značajno pridonosi izgradnji informacijskog društva i usluga.

5.1. Projekt RASTKO

Projekt Rastko internetska je knjižnica čija je građa posvećena srpskom narodu, srpskim umjetnostima i humanističkim znanostima: književnosti, drami i kazalištu, likovnoj umjetnosti, glazbi, kazalištu, stripu, fotografiji, filmu i televiziji, antropologiji sa etnologijom, filologiji, lingvistici, arheologiji, povijesti, filozofiji i teologiji. Inicijativa za pokretanje projekta nastala je još 1994. godine kada je krug srpskih intelektualaca predvođen Zoranom Stefanovićem odlučio objediniti djela srpskih autora na ćirilici i digitalizirati ih kako bi ona uz pomoć interneta bila dostupna svim zainteresiranim korisnicima.¹¹¹

Projekt Rastko službeno je započeo sa radom dobivanjem internetske domene u listopadu 1998. godine. Suradnici koje je okupio Projekt Rastko prikupljali su i obrađivali, knjige, dokumente, eseje, fotografije i druge materijale i digitalizirali ih. Većina objavljenih materijala pisana je na srpskom jeziku, a korištena je ćirilica i latinica. Pored navedenih materijala, jedan dio građe je na engleskom i ruskom jeziku, a i na drugim svjetskim jezicima. Građa danas obuhvaća gotovo sva područja znanosti i umjetnosti. Najviše su zastupljeni srpski autori koji pišu o srpskim temama.

Projekt Rastko je neprofitan, nevladin i volonterski, a ostvaren je zahvaljujući dobrovoljnom radu pojedinaca i ustanova koje se u širem smislu bave proučavanjem, razvojem i očuvanjem srpske kulture. Ratom i razaranjima koje je on prouzročio jedan je dio srpske kulturne baštine uništen i Projekt Rastko upravo je pokrenut iz razloga kako bi sačuvala djela koja su preživjela i sistematizirala ona koja su u međuvremenu nastala.

¹¹¹ O projektu. Projekt Rastko. Dostupno na: http://www.rastko.rs/o/index_c.html [citirano: 2017-08-22]

Bez obzira što je Projekt Rastko neprofitan i sudjelovanje autora u Projektu je dobrovoljno i volonterski, njihov rad i dalje je zaštićen autorskim pravom ako bi se objavljeno djelo koristilo bez valjanog navođenja autora od kojega je preuzeto. Kroz vrijeme, Projekt Rastko se zahvaljujući brojnim Srbima raseljenima po Europi proširio na veći dio zemalja Europe i od 2010. godine djeluje kroz 18 regionalnih centara. Regionalni centri Projekta Rastko nalaze se u: Danskoj, Makedoniji, Rusiji, Podrinju, Sloveniji, Crnoj Gori, Poljskoj, Lužici, Bugarskoj, Albaniji, Banja Luci, Ukrajini, Mađarskoj, Boki Kotorskoj, Kosovu, Gori, Rumunjskoj i Italiji.¹¹²

5.2. Sustav DABAR

Sustav DABAR osmišljen je i izgrađen s ciljem da ustanovama u sustavu znanosti i visokog obrazovanja osigura potrebnu e-infrastrukuru za uspostavu sigurnih i interoperabilnih digitalnih repozitorija. Prvi koraci u izgradnji sustava DABAR bili su definiranje funkcionalnosti i karakteristika sustava koje treba izgraditi. Kako se u sustavu DABAR trebalo osigurati repozitorsko rješenje za veliki broj različitih ustanova, bilo je važno da se u samom početku osiguraju rješenja koja će moći zadovoljiti potrebe tako širokog kruga korisnika. Programska rješenja trebala su omogućiti podržavanje većega broja različitih formata (teksta, slike, audio i video zapisa), a u promišljanjima oko funkcionalnosti trebalo je predvidjeti i mogućnosti za njegovu nadogradnju i širenje tj. da bude fleksibilan i da omogućiti uspostavu područnih, tematskih ili multimedijalnih repozitorija.

Stručnjaci računskog centra Srce u suradnji sa partnerima nakon definiranja funkcionalnosti koje sustav treba imati krenuli su u njegovu evaluaciju. Najvažniji kriteriji evaluacije proizašli su iz definiranih funkcionalnosti, a to su:

- mogućnost uspostave većega broja repozitorija na različitim domenama iz središnje instance,
- otvorenost programskog koda kako bi se sustav kroz njegov razvoj mogao dograđivati i prilagođavati potrebama korisnika,
- novi sustav trebao bi koristiti alate i programski jezik koji već postoji u računskom centru i drugim korisničkim zajednicama u Hrvatskoj kako bi se mogao uspješno povezivati,

¹¹² O projektu. Projekt Rastko. Dostupno na: http://www.rastko.rs/o/index_c.html [citirano: 2017-08-22]

- sustav treba imati kvalitetnu podršku za pohranu različitih formata materijala,
- imati mogućnost za uspostavu različitih tipova podrški za dugotrajnu pohranu i čuvanje raznih materijala i
- mogućnost da svaki repozitorij koji će se naći u sustavu Dabar zadrži dio svoje posebnosti i sam uredi svoje web sučelje repozitorija koje mu je važno zbog prepoznatljivosti koju je gradio godinama.¹¹³

U evaluaciji sustava DABAR sudjelovali su stručnjaci iz 12 ustanova, točnije iz Akademije dramskih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Filozofskog fakulteta u Osijeku, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Fakulteta organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu, Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskog državnog arhiva, Instituta Ruđer Bošković, Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, i stručnjaci iz Sveučilišta u Zadru.¹¹⁴

Nakon provedenih analiza stručnjaci računskog centra Srce i njihovi partneri odlučili su se za programski okvir Islandora. Islandora u odnosu na druga testirana rješenja dizajnirana je na način da olakša suradničko upravljanje digitalnom imovinom, a sastoji se od tri osnovne komponente: repozitorija Fedora koji služi za pohranu podataka, sustava Drupal koji služi za upravljanje sadržajem i komponenti za pretraživanje i indeksiranje sadržaja repozitorija Apache SOLR.¹¹⁵

Osim navedenog, Islandora je dizajnirana na način da se u nju mogu po potrebi uključiti i drugi alati koji poboljšavaju ili dodaju nove funkcionalnosti jer su sve njezine komponente otvorenoga programskog koda. Postojanje otvorenog programskog koda bitno je za svaki

¹¹³ Celjak, Draženko; Bekić, Zoran; Jertec, Ljiljana; Milinovac, Miroslav; Ulamec, Domagoj. DABAR – sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Republici Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji. 18 (2015), str. 148–165. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/download/3746/2169/> [citirano: 2017-07-18]

¹¹⁴ Celjak, Draženko; Bekić, Zoran; Jertec, Ljiljana; Milinovac, Miroslav; Ulamec, Domagoj. DABAR – sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Republici Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji. 18 (2015), str. 148–165. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/download/3746/2169/> [citirano: 2017-07-18]

¹¹⁵ Celjak, Draženko; Bekić, Zoran; Jertec, Ljiljana; Milinovac, Miroslav; Ulamec, Domagoj. DABAR – sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Republici Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji. 18 (2015), str. 148–165. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/download/3746/2169/> [citirano: 2017-07-18]

sustav koji će biti e-platforma za tako veliki broj različitih institucija. Današnje moderno obrazovanje i istraživanje ne može bez pouzdanog i održivog digitalnog repozitorija kao što je DABAR, jer teško da institucije svaka za sebe mogu osigurati e-infrastrukturu i stručne ljude kako bi sigurno upravljali svojom digitalnom imovinom.

5.3. ARA katalog digitalnih repozitorija Hrvatske

Agregator hrvatskih repozitorija i arhiva, poznatiji pod imenom ARA, na jednoj web-lokaciji generira metapodatke svih hrvatskih repozitorija s implementiranom podrškom za OAI-PMH.¹¹⁶

Pojavom sve većega broja repozitorija s otvorenim pristupom nastala je potreba za jednim sustavom koji će korisnicima olakšati pretraživanje sadržaja, jer mnogi repozitoriji nemaju uvijek adekvatno rješenje za pretraživanje sadržaja. Sustav ARA automatizirano skuplja i indeksira metapodatke iz prijavljenih repozitorija u svoj sustav i omogućuje korisnicima jednostavno pretraživanje sadržaja kroz jedno centralno web sučelje i kroz rezultat pretrage upućuje korisnika na repozitorij u kojem se traženi rad nalazi. Da bi sustav ARA mogao skupljati i indeksirati metapodatke, potrebno je da je digitalni repozitorij usklađen sa konceptom otvorenog pristupa i da ima implementiranu OAI-PMH podršku.¹¹⁷

Bez metapodataka, informacije pohranjene u repozitorijima bile bi praktično beskorisne, jer ih korisnik ne bi mogao pronaći, a isto bi se dogodilo da korisnik na kraju pronađe informaciju, ali je potrošio previše vremena i ona više nema nikakvog značaja. Važnost sustava ARA je u tome što povezuje različite repozitorije i omogućuje da pohranjeni podaci na njima budu dostupni korisnicima. Trenutno su na ARA-i prijavljena 123 repozitorija i 306.478 zapisa.¹¹⁸

¹¹⁶ Agregator hrvatskih repozitorija i arhiva. Dostupno na: <http://ara.srce.hr/index.php/index> [citirano: 2017-08-22]

¹¹⁷ Agregator hrvatskih repozitorija i arhiva. Dostupno na: <http://ara.srce.hr/index.php/index> [citirano: 2017-08-22]

¹¹⁸ Agregator hrvatskih repozitorija i arhiva. Dostupno na: <http://ara.srce.hr/index.php/index> [citirano: 2018-01-02]

6. ZAKLJUČAK

Razvoj znanosti moguć je jedino uz dobru komunikaciju znanstvenika. Znanstvenici su časopise oduvijek smatrali najvažnijim sredstvom za širenje svojih postignuća, a časopisi ovise o autorima, količini i kvaliteti pisane produkcije koju objavljuju i distribuiraju čitateljima.

Komercijalna neisplativost ugasila je brojne znanstvene časopise, a pojava elektroničkog izdavaštva donijela je moguće rješenje krize u znanstvenom izdavaštvu. Elektroničko izdavaštvo je brže, lakše i jeftinije od klasičnog. Portal Hrčak izvrstan je i kao alat svakoj redakciji znanstvenog ili stručnog časopisa, jer može pomoći u objavljivanju časopisa u elektroničkom obliku, ili može postojećem elektroničkom časopisu povećati vidljivost i prisutnost u domaćoj i međunarodnoj znanstvenoj javnost. Portal Hrčak mnogim znanstvenim i stručnim časopisima omogućio je da nastave s izdavanjem i da se znanstvena komunikacija ne prekine.

Digitalna tehnologija promijenila je istraživačku praksu, a dostupnost znanstvenih sadržaja u digitalnom obliku stvorila je temelje za nove oblike znanstvenih istraživanja. Količina digitalno objavljenih znanstvenih radova krajem dvadesetog stoljeća postala je toliko velika da se javio problem identificiranja i upotrebe relevantnih znanstvenih informacija. Znanost je započela tražiti adekvatan način da se digitalno objavljeni znanstveni radovi očuvaju, izdvoje, opišu, katalogiziraju i provjere informacije o njima. Iz potrebe kvalitetnog upravljanja digitalnom imovinom nastali su digitalni repozitoriji. Oni znanosti doprinose na tri načina: povećavaju dostupnost znanstvenih sadržaja, omogućuju pristup sadržajima iz bilo kojega mjesta odnosno s bilo kojega računala koje je spojeno na internet i postali su mjesto gdje znanstvenici mogu objavljivati svoje radove.

U Hrvatskoj postoji veliki broj digitalnih časopisa. Teme vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu obrađuju se povremeno u više od desetak časopisa među najznačajnijima su: *Suvremena lingvistika*, *Croatica et Slavica Iadertina*, *Jezikoslovlje*, *Umjetnost riječi*, *Književna smotra*, *Govor*, *SIC - časopis za književnost, kulturu i književno prevođenje* i drugi. Najznačajniji južnoslavistički časopis u Republici Hrvatskoj kojega posebno treba izdvojiti su *Filološke studije*. One su međunarodni slavistički časopis u kojemu se u svakom broju

obrađuju brojne teme vezane uz jezike, kulturu, književnost, filozofiju i povijest južnoslavenskih i slavenskih naroda, a radovi se objavljuju na latiničnom i ćirilicnom pismu.

U Srbiji ima značajno manje digitalnih časopisa od Hrvatske, a oni su okupljeni u digitalnom repozitoriju SCIndeks. Najznačajniji južnoslavistički časopisi u Srbiji su *Facta Universitatis*, *Nasleđe* i *Reč*. U Sloveniji ima veoma malo časopisa koji obrađuju južnoslavističke teme, a jedan od rijetkih je *Slavistična revija*. U Bosni i Hercegovini jedini i najvažniji južnoslavistički časopis su *Sarajevske sveske*. Ukupno gledano, veoma mali broj digitalnih časopisa na obrađenom južnoslavenskom prostoru u svojim sadržajima ima članke koji se bave jezikom i kulturom drugih južnoslavenskih naroda, a većina časopisa teži da budu međunarodni časopisi zanemarujući važnost vlastitog okruženja. Takva situacija posljedica je teškog ratnog sukoba koji je prekinuo komunikaciju između znanstvenika, a očito je da se ona vrlo sporo obnavlja.

Na temelju provedene usporedbe karakteristika odabranih južnoslavističkih časopisa, vidljivo je da najveći broj časopisa izdaju društva, zatim sveučilišta, jedan analizirani časopis izdaje institucija, a jedan časopis (*Filološke studije*) nastao je kao rezultat međusveučilišne suradnje. Časopis *Filološke studije* pokrenut je kako bi potaknuo i proširio suradnju između slavenskih zemlja i institucija, kako bi znanstveni i uopće interkulturni dijalog napredovao među europskim narodima na već postavljen temeljima koje je trebalo nadograditi, proširiti i prilagoditi današnjem vremenu. Iz toga razloga časopis *Filološke studije* značajan je za cijeli južnoslavenski prostor. On daje prostor novoj suradnji i novim idejama, jer postoje brojne teme koje pored jezika povezuju južnoslavenske narode.

Tri analizirana časopisa za glavnog urednika imaju ženu, a kod ostalih sedam glavni urednici su muškarci. Najstariji analizirani časopis je *Slavistična revija* koja je započela izlaziti još 1948. godine, a najmlađi je *Lahor* koji je započeo izlaziti 2006. godine. Kod devet od deset odabranih časopisa *online* su dostupni svi brojevi koji su do danas izašli, osim kod *Filoloških studija*. Najčešći prilog kod svih analiziranih časopisa je izvorni znanstveni članak, zatim slijedi pregledni rad i prikaz i recenzija.

Iz provedenog istraživanja vidljivo je da su radovi znanstvenika na južnoslavenskim jezicima prisutni u velikom broju i u velikim svjetskim repozitorijima kao što su DOAJ i JSTOR. Osobito se ističu radovi hrvatskih, slovenskih i srpskih znanstvenika, a značajno manje ima radova bosansko-hercegovačkih, makedonskih i bugarskih znanstvenika. Od objavljenih

radova na velikim svjetskim repozitorijima, vidljiv je velik broj radova slavističkih studija iz Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine što pokazuje porast interesa za slavenske jezike i kulturu kod studenata.

Istraživanje je pokazalo da časopisi koji objavljuju radove vezane uz južnoslavenske jezike i kulturu na Hrčku nemaju baš veliku posjećenost u odnosu na časopise iz drugih područja. Taj podatak je očekivan jer se književnim radom, istraživanjem jezika i jezičnih formi uvijek bavi manji broj znanstvenika. Digitalni repozitoriji ima veliku važnost za pristup i objavljivanje književnih i jezičnih sadržaja koji se nalaze u znanstvenim časopisima, a bez njih informacije koje oni nude zainteresiranim korisnicima bile bi potpuno beskorisne, jer ne bi mogle doći do ljudi koje zanimaju.

POPIS LITERATURE

1. Agregator hrvatskih repozitorija i arhiva. Dostupno na:
<http://ara.srce.hr/index.php/index> [citirano: 2017-08-22]
2. Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. Open Access. 2003. Dostupno na <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration> [citirano 2017-11-20]
3. Bethesda Statement on Open Access Publishing. Earlham College, 2003. Dostupno na <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> [citirano 2017-11-20]
4. Božinović, Bruno. Digitalni časopisi u Hrvatskoj. Završni rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/6075/> [citirano: 2017-07-20]
5. Celjak, Draženko; Bekić, Zoran; Jertec, Ljiljana; Milinovac, Miroslav; Ulamec, Domagoj. DABAR – sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Republici Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji. 18 (2015), str. 148–165. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/download/3746/2169/> [citirano: 2017-07-18]
6. Crow, Raym. The Case for Institutional Repositories: A SPARC Position Paper. Dostupno na: www.sparc.arl.org/sites/default/files/ir_final_release_102.pdf [citirano: 2017-07-10]
7. Čanić, Dubravka. Teorijski model digitalnog arhiva srednje škole. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 59, Br. 3/4(2016), str. 325-339. Dostupno na:
http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_325-339.pdf [citirano: 2017-07-20]
8. Časopis Reč. Reč. Fabrikaknjiga. Dostupno na:
<http://www.fabrikaknjiga.co.rs/knjige/casopis-rec/> [citirano: 2017-07-20]
9. Časopis Reč. Reč, časopis za kulturu i društvena pitanja. Dostupno na:
http://www.b92.net/casopis_rec/ [citirano: 2017-07-20]
10. Časopis Sarajevske sveske. Sarajevske sveske. Dostupno na:
<http://www.sveske.ba/bs/content/%C4%8Dasopis-sarajevske-sveske> [citirano: 2017-08-20]
11. Čonč, Tea. Elektronički izvori znanstvenih informacija za povjesničare i uloga knjižnica u podršci znanstvenome radu. 2015. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/file/208250> [citirano: 2017-11-10]

12. Definitions and Terms. SHERPA/RoMEO. Dostupno na:
<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/definitions.php?la=en&fIDnum=|&mode=simple&version=> [citirano: 2017-2-1]
13. Digitalna knjižnica Slovenije. Dostupno na: <https://www.dlib.si/> [citirano: 2017-08-22]
14. Digitalni akademski arhivi i repozitoriji (DABAR). Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/> [citirano: 2018-02-01]
15. DOAJ/Directory of Open Access Journals. Dostupno na: <https://doaj.org/> [citirano: 2017-08-20]
16. Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1: Reference description. Dublin Core Metadata Initiative. 2013. Dostupno na: <http://dublincore.org/documents/dces/> [citirano: 2017-08-22]
17. Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature. Facta Universitatis. Dostupno na: <http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULingLit> [citirano: 2017-07-20]
18. Gargouri, Y.; Hajjem, C.; Larivière, V.; Gingras, Y.; Carr, L.; Brody, T.; Harnad, C. Self-selected or mandated, open access increases citation impact for higher quality research. PLoS ONE, 2010.
19. Ginsparg Paul. It was twenty years ago today... 2011. Dostupno na: <http://arxiv.org/pdf/1108.2700.pdf> [citirano: 2017-11-02]
20. Harnad, S.; Carr, L.; Brody, T.; Oppenheim, C. [Mandated online RAE CVs linked to university eprint archives](#), *Ariadne*, 35, (2003). Dostupno na <https://eprints.soton.ac.uk/257725/> [citirano: 2017-11-20]
21. Harnad, Stevan . *Electronic Preprints and Postprints.*, 2003. Dostupno na: <http://cogprints.org/3019/> [citirano 2017-11-20]
22. Hebrang Grgić, Ivana. Citatna prednost znanstvenih radova objavljenih u otvorenom pristupu. Zagreb: 2014.
23. Hebrang Grgić, Ivana. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.
24. Hebrang Grgić, Ivana. Kriza izdavaštva znanstvenih časopisa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2 (2004), str. 87-94. Dostupno na: [https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47\(2004\),br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/89/vbh/God.47(2004),br.1-2) [citirano: 2017-07-18]
25. Hebrang Grgić, Ivana. Open Access to Scientific Information in Croatia; Increasing Research Impact of a Scientifically Peripheral Country. 2011. Dostupno na: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/1397/1/Hebrang_Grgic_ffzg.pdf [citirano: 2017-1-8]

26. Hebrang Grgić, Ivana. Otvoreno dostupni digitalni repozitoriji : imaju li budućnost u Hrvatskoj?. // 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica : knjižnice : kamo i kako dalje. Str. 111-118. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.
27. Hebrang Grgić, Ivana. Scholarly Journals at the Periphery: the case of Croatia. // Learned Publishing. 27, 1(2014), str. 15-20. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4080/> [citirano: 2018-02-01]
28. Hrčak - Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/> [citirano: 2017-07-20]
29. Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Dostupno na: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija> [citirano: 2017-07-18]
30. JSTOR. Dostupno na: <https://about.jstor.org/> [citirano: 2017-08-22]
31. Konjević, Sofija. Otvoreni pristup (Open Access). Centar za znanstvene informacije, 2015. Dostupno na: <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/1920-oa.html> [citirano: 2017-07-18]
32. Kovač, Zvonko, Izobraževanje in znanost v okviru medkulturnega dialoga – Poročilo (Education and science within the framework of intercultural dialogue). Sažetak sa skupa Medkulturni dialog kot temeljna vrednota EU. Ljubljana: 2008.
33. Krajna, Tamara; Markulin, Helena; Levanić, Andrija. Repozitorij ustanove Fakulteta strojarstva i brodogradnje (Institutional repository of the Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 51, 1/4(2008), str. 36-46.
34. Lagoze, Carl; Van de Sompel, Herbert. The Open Archives Initiative: Building a low-barrier interoperability framework. 2001. Dostupno na: <http://www.openarchives.org/documents/jcdl2001-oai.pdf> [citirano 2017-01-08]
35. Lahor. Hrvatsko filološko društvo. Dostupno na: <http://www.hfiloloskod.hr/index.php/lahor> [citirano: 2017-07-20]
36. Lasić-Lazić, Jadranka. Repozitoriji digitalnog obrazovnog materijala kao sastavnica kvalitete suvremenih koncepta obrazovanja. // Edupoint. 5, 3(2005). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/33/clanci/1.html>
37. Leščić, Jelica; Klarin Zadravac, Sofija. Iz naših knjižnica. // Kemija u industriji. 60, 6(2011), str. 352–354. Dostupno na: <http://pierre.fkit.hr/hdki/kui/vol60/broj06/352.pdf> [citirano: 2017-07-15]
38. Ljevak.hr. Dostupno na: <http://www.ljevak.hr/> [2017-11-04]
39. Melinščak Zlodi; Iva, Stojanovski; Jadranka, Mayer, Marina. Prijevod Berlinske deklaracije. E-LIS, 2004. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf [citirano: 2017-07-18]

40. Nasleđe. Filum. Dostupno na:
http://www.filum.kg.ac.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=129&Itemid=223&lang=sr [citirano: 2017-07-20]
41. O časopisu. Suvremena lingvistika. Dostupno na: <http://suvlin.ffzg.hr/index.php/hr/o-casopisu/uredivacka-koncepcija> [citirano: 2017-07-20]
42. Pažur, Ivan. Autori znanstvenih radova i autorsko pravo. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 47, 1/2(2004), str. 95-108. Dostupno na:
[https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/87/vbh/God.47\(2004\),br.1-2](https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/87/vbh/God.47(2004),br.1-2) [citirano: 2017-07-18]
43. Projekt Rastko. Dostupno na: <http://www.rastko.rs/> [citirano: 2017-08-22]
44. Read the Budapest Open Access Initiative. Budapest Open Access Initiative. 2012. Dostupno na <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> [citirano: 2017-11-20]
45. Repozitorij datoteka – arhiva. Fakultet strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: https://www.fsb.unizg.hr/?probna_v&cat=415&a=1 [citirano:2017-07-18]
46. Repozitorij. Hrvatska mreža školskih knjižnica. Dostupno na:
<http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Repozitorij> [citirano: 2017-07-15]
47. Riley, Jenn. Understanding Metadata. NISO, 2017. Dostupno na:
http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/17446/Understanding%20Metadata.pdf [citirano: 2017-07-15]
48. SCIndeks. Dostupno na: <http://scindeks.ceon.rs/> [citirano: 2017-08-22]
49. Slavistična revija. Dostupno na: <http://www.srl.si/> [2017-08-20]
50. Suvremena lingvistika. Hrvatsko filološko društvo. Dostupno na:
<http://www.hfiloloskod.hr/index.php/suvremena-lingvistika> [citirano: 2017-07-20]
51. Šember, Marijan. Vrijednovanje biomedicinskih časopisa u otvorenom pristupu s pomoću citiranih pokazatelja. Magistarski rad, 2007. Dostupno na:
<http://ark.mef.hr/OP.htm> [citirano: 2017-07-18]
52. Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // Informatologia. 44, 1(2011), str 55-62. Dostupno na
<https://hrcak.srce.hr/66896> [citirano 2017-11-20]
53. Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji znanstvenih informacija u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 59, 3/4(2016), str. 265-300. Dostupno na:
http://www.hkdrustvo.hr/vbh_arhiva/vbh_2016_3-4/VBH_3-4_2016_265-300.pdf [citirano: 2017-07-10]

POPIS SLIKA

Slika 1. Početna stranica repozitorija Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu.....	166
Slika 2. Početna stranica CROSBİ-a	188
Slika 3. Početna stranica portala Hrčak.....	19
Slika 4. Prikaz arhitekture sustava DABAR	21
Slika 5. Prikaz web-sučelja Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u sustavu DABAR	23
Slika 6. Slika korica časopisa <i>Suvremena lingvistika</i>	34
Slika 7. Slika korica časopisa <i>Croatica et Slavica Iadertina</i>	37
Slika 8. Slika korica časopisa <i>Jezikoslovlje</i>	38
Slika 9. Slika korica znanstvenog časopisa <i>Umjetnost riječi</i>	39
Slika 10. Slika korica posljednjeg broja <i>Lahora</i>	41
Slika 11. Slika korica časopisa <i>Facta Universitatis</i>	42
Slika 12. Slika korica časopisa <i>Nasleđe</i>	44
Slika 13. Slika korica časopisa <i>Reč</i>	45
Slika 14. Slika korica časopisa <i>Sarajevske sveske</i>	48
Slika 15. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje po područjima časopisa	51
Slika 16. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje po područjima časopisa	52
Slika 17. Početna stranica SCIndeksa	55
Slika 18. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje časopisa (SCIndeks)	566
Slika 19. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje časopisa (SCIndeks)	577
Slika 20. Početna stranica Digitalne knjižnice Slovenije	59
Slika 21. Prikaz korištenja alatne trake za pretraživanje časopisa (dLib)	60
Slika 22. Prikaz časopisa <i>Slavistična revija</i> u arhivu Digitalne knjižnice Slovenije	61
Slika 23. Početna stranica Baze DOAJ	62
Slika 24. Početna stranica JSTOR-a.....	64
Slika 25. Prikaz traženja članaka na JSTOR-u.....	65

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Prikaz broja digitalnih repozitorija u sustavu DABAR od njegovog pokretanja do kraja siječnja 2018.....	22
Grafikon 2. Prikaz objavljenih objekata u otvorenom pristupu u sustavu DABAR od pokretanja sustava do 31.01.2018. godine	233
Grafikon 3. Deset najposjećenijih časopisa na Hrčku u periodu od siječnja 2017. do siječnja 2018.	533
Grafikon 4. Ukupna posjećenost južnoslavističkih časopisa objavljeni na Hrčku.....	54
Grafikon 5. Prikaz objavljenih cjelovitih tekstova na velikim svjetskim jezicima i južnoslavenskim jezicima koji se nalaze u DOAJ-u	633
Grafikon 6. Prikaz područja iz kojih je objavljen najveći broj hrvatskih znanstvenih članaka na JSTOR-u	66
Grafikon 7. Ukupna posjećenost južnoslavističkih časopisa na portalu Hrčak u odnosu na jednogodišnju posjećenost časopisa iz drugih područja u periodu od godine dana	77
Grafikon 8. Broj članaka objavljenih na južnoslavenskim jezicima u Bazi DOAJ	78
Grafikon 9. Broj objavljenih znanstvenih članaka južnoslavenskih autora u digitalnom repozitoriju JSTOR-a	79

POPIS TABLICA

Tablica 1. Prikaz osnovnih podataka o odabranim časopisima.....	69
Tablica 2. Prikaz podataka o ISSN brojevima, prvoj godini izlaženja, učestalosti izlaženja i dostupnosti starijih brojeva	70
Tablica 3. Prikaz podataka o prihvaćenim jezicima za objave radova, sažetaka i ključnih riječi u odabranim časopisima	71
Tablica 4. Prikaz prvih deset kategorija priloga prema uputama za uredništva časopisa iz Hrčka	72
Tablica 5. Prikaz preostalih deset kategorija priloga prema uputi za uredništva časopisa iz Hrčka	73

BIOGRAFIJA

Bruno Božinović rođen je 4. svibnja 1990. u Bjelovaru, gdje 2009. završava Opću gimnaziju. 2015. godine završava preddiplomski studij južne slavistike, te informacijskih i komunikacijskih znanosti, pišući završni rad „Digitalni časopisi u Hrvatskoj“.

SAŽETAK

Južnoslavistički časopisi i radovi u digitalnim repozitorijima

Ovaj rad bavi se znanstvenim južnoslavističkim časopisima i radovima u digitalnim repozitorijima u otvorenom pristupu, poput Hrčak-a, DOAJ-a i JSTOR-a. U obzir uzima samo one književno-lingvističke časopise koji barem povremeno objavljuju članke o južnoslavističkim jezicima koji nisu službeni jezik u zemlji porijekla časopisa. Nakon objašnjenja terminologije i povijesnog konteksta opisuju se i analiziraju odabrani časopisi, radovi i repozitoriji. Pružaju se statistički podaci o posjećenosti odabranih časopisa na Hrčak-u, kao i podaci o zastupljenosti južnoslavističkih radova, te južnoslavenskih jezika u ostalim obrađenim digitalnim repozitorijima.

Ključne riječi: repozitorij, otvoreni pristup, znanstveni časopis, znanstveni rad, digitalni, Hrčak, južnoslavistika

South-slavic journals and papers in digital repositories

This paper focuses on scientific journals and papers about South Slavic studies kept in open access digital repositories, like Hrčak, DOAJ and JSTOR. It takes into account only those literary-linguistic journals that at least occasionally publish articles on South Slavic languages that are not the official language in the journal's country of origin. After explaining the terminology and working out the historical context, the paper describes and analyzes selected journals, papers and repositories. It offers statistical data about how frequently selected journals are opened on Hrčak, and data about the representation of papers on South Slavic studies, as well as South Slavic languages themselves in the selected digital repositories.

South-slavic journals and articles in digital repositories

Keywords: repository, open access, scientific journal, scientific article, digital, Hrčak, South Slavic studies